

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET GAZETESİ'NE GÖRE ALMAN İŞGALİ
ALTINDA FRANSA'DA YAŞANANLAR (1940-1944)

Batuhan Veysel SAKİNOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Çağatay BENHÜR

Konya-2025

Bu alışma, 19.06.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Savunma Tez Jürisi

Prof. Dr. Çağatay BENHÜR
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Mustafa ARIKAN
Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Erol YÜKSEL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

ÖN SÖZ

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924'te Yunus Nadi tarafından İstanbul/Cağaloğlu'nda yayımlanmaya başlamış ve ilk nüshasında Mustafa Kemal'le gerçekleştirilen özel bir mülâkatı manşetten vererek kendisini genç Cumhuriyet rejiminin sözcüsü olarak konumlandırmıştır. Yeni gazetenin ismi doğrudan Mustafa Kemal tarafından verilmiştir. Kuruluş döneminde yalın dil kullanımıyla dikkat çeken gazete, kısa sürede yüksek bir tiraja ulaşarak İstanbul basınında yenilikçi bir model oluşturmuştur. 1920'li yıllarda Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu, Medenî Kanun ve Harf İnkılâbı gibi reformları desteklemiş, Ziya Gökalp ve Peyami Safa gibi yazarların ulus inşa söylemlerine ev sahipliği yapmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında *Cumhuriyet*, hükümetin tarafsızlık politikasına paralel olarak *bitaraflık* söylemini öne çıkarmıştır. Gazete, 1939 sonbaharında Almanya'nın Polonya'ya saldırısını sert şekilde eleştirirken, Sovyet ilerleyişini nispeten yumuşak bir dille aktarmış ve böylece Ankara'nın Berlin ve Moskova arasında denge gözeten diplomatik çizgisine uyum sağlamıştır. Ancak 11 Ağustos 1940'ta yayımlanan ve hükümetin *silahlı tarafsızlıkta geciktiği* eleştirisini içeren yazı sebebiyle doksan gün kapatılmıştır. 8 Kasım 1940'ta yeniden yayına başladığında Almanya'ya yakın, hatta kimi zaman yüceltici bir haber çerçevesi benimsemiştir. 1941 yazında Mihver kuvvetlerine dair gelişmeler, koyu renkli haritalar ve olumlu tarihî göndermelerle sunulmuş, bu dönemde Türkiye'nin Almanya ile olan ilişkilerine yönelik iyimser bir atmosfer oluşturulmuştur.

Barbarossa Harekâtı ilerledikçe gazetenin dili temkinli bir ikili anlatı geliştirerek Sovyet cephesindeki şiddet vurgusunu artırmış, buna karşın İngiliz ve Amerikan lojistik çabalarını öven ifadeler kullanmıştır. Paris'teki Nazi subaylarına yönelik suikast haberleri ve Gestapo misillemeleri detaylandırılırken, Nazi sansürüne dair bilgiler pasif fiillerle aktarılmış böylece Berlin'i rahatsız etmeyecek, ancak okuyucuya durumu duyuracak bir ifade yöntemi tercih edilmiştir.

Paris ve taşra kentlerindeki silahlı direniş eylemleri, *Cumhuriyet*'in savaş haberciliğinde Fransa dosyasını oluşturan en canlı başlıklardan biri olmuştur. Gazete, 1941-1944 arası dönemde toplam yirmiyi aşkın suikast ve sabotaj olayını kısa ajans notlarıyla da olsa düzenli bir şekilde aktararak Fransız Direnişi'nin durumunu

kamuoyuna duyurmuştur. Haber dilinde, direnişçileri *vatansever Fransız gençleri* ifadesiyle anıp Gestapo misillemelerini *işgalci disiplin cezası* şeklinde yansıtarak, Berlin'i doğrudan kınamayan fakat okuyucuda ahlâkî öfke uyandıran görece örtülü bir ton benimsemiştir. Böylece gazete, Türkiye'nin Almanya'yla gerilimi tırmandırmama politikasını ihlâl etmeden Fransız Direnişi'yle sembolik dayanışma kurmuştur.

Kuruluşundan itibaren *Cumhuriyet*, *bağımsız ama cumhuriyetçi* bir yayın politikası izlemiştir. Laiklik, çağdaş hukuk devleti ve demokrasi ilkelerini savunan tutarlı makaleler yayımlamıştır. Gazete 1940-1944 arasında Paris merkezli muhabirlerinden gelen telgraflar ve ajans haberleriyle Fransa Cephesi'ni düzenli takip eden az sayıdaki Türk gazetesi arasında olmuştur. Dış haber akışı, Türk kamuoyuna Alman işgali altındaki Fransa'ya dair ilk elden kronolojik bir bilgi akışı sağlamış, bugün de tarihçiler için birincil kaynak niteliğini pekiştirmiştir. Yüksek tirajı, cumhuriyetçi, laik çizgisi ve zengin dış haber ağı sayesinde *Cumhuriyet*, Alman işgali altındaki Fransa'ya dair Türkiye'de üretilen algının şekillenmesinde temel referans noktası olmuştur. Tezde kullanılan *Cumhuriyet* kaynaklarına doğrudan gazetenin internet arşivinden ulaşılmıştır.

Bu tez çalışması, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası tarafından işgal edilen Fransa'da yaşanan gelişmelerin, Türkiye'nin önde gelen gazetelerinden *Cumhuriyet* gazetesi tarafından nasıl haberleştirildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. 1940-1944 yılları arasında süren işgal dönemi, sadece Avrupa tarihinin değil, aynı zamanda küresel siyasî dengelerin yeniden şekillendiği bir zaman dilimidir. Bu tarihsel dönemin Türk kamuoyuna nasıl aktarıldığı, özellikle savaşın dışında kalmaya çalışan Türkiye'nin basını aracılığıyla hangi temaların vurgulandığı ve nasıl bir söylem inşa edildiği, tarihsel medya okuması açısından incelenmeye değer bir konu olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada, *Cumhuriyet*'in Fransa işgali sırasında izlediği haber dili, seçtiği konu başlıkları, görsel kullanımları, manşet tercihleri, köşe yazıları ve haberlerin alt metinleri titizlikle analiz edilmiştir. Böylelikle hem o dönemin Türk basınında Avrupa'daki gelişmelerin nasıl yansıtıldığı hem de Türkiye'nin savaş yıllarındaki dış politik konumlanmasının medyaya nasıl sirayet ettiği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın temel varsayımı, *Cumhuriyet* gazetesinin 1940-1944 arasındaki haber söyleminin Türkiye'nin *etkin tarafsızlık* stratejisini yansıtacak biçimde ikili bir

anlatı ürettiği olmuştur. Gazete, Alman işgali altında bulunan Fransa'daki siyasi baskı ve direniş hareketlerini insani ve ulusal bir dram şeklinde aktarırken, aynı zamanda Ankara'nın Berlin'le diplomatik dengelerini korumak amacıyla Nazi yönetimine yönelik eleştirilerini sınırlı tutmuş pasif dil stratejileri kullanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin 1940-1944 yıllarına ait nüshaları üzerine temellendirilen bu çalışma, Alman işgali altındaki Fransa'ya ilişkin haber söylemini gün gün takip ederek Türkçe literatürde egemen olan genel tarihsel yaklaşımlardan belirgin biçimde ayrılmaktadır. Mevcut kitap ve makaleler, genellikle Vichy yönetiminin işbirlikçi karakteri, Petain-Laval ikilisinin ideolojik konumu ve Charles de Gaulle önderliğindeki Özgür Fransa hareketinin diplomatik meşruiyet arayışını diplomasi merkezli belgeler ışığında tartışmakla sınırlı kalmıştır. Buna karşılık bu çalışma, manşet analizi, iase kuyruklarına ilişkin betimler ve sansür uygulamalarının örnekleri gibi ayrıntılı düzeyde bulguları öne çıkararak hem işgalin gündelik yaşama etkilerini hem de Ankara'nın etkin tarafsızlık retorliğini eşzamanlı biçimde görünür kılmayı hedeflemiştir. Böylece diplomasi odaklı akademik anlatıların ötesine geçerek, işgal deneyimini toplumsal boyutlarıyla resmeden ayrıntılı ve medya temelli özgün bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

Çalışmada yöntem olarak nitel içerik analizi esas alınmış, *Cumhuriyet* gazetesinin 1939-1944 yılları arasındaki sayılarına ilişkin arşiv taraması yapılmıştır. Bu taramalar doğrultusunda, gazetenin Fransa'daki gelişmelere dair haberlerinde yer alan siyasî, toplumsal, ekonomik ve kültürel temalar incelemiştir. Çalışmanın hedefi, hem medya tarihine katkı sunmak hem de Türkiye'nin savaş dönemindeki entelektüel atmosferini daha yakından kavrayabilmektir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Almanya'da yaşanan huzursuzluklar neticesinde Hitler'in ve Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (NSDAP) yükselişi ele alınmıştır. Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle başlayan otoriterleşme süreci ile yayılmacı politikalar kapsamında Avusturya ve Çekoslovakya'nın işgali incelenmiştir. Hitler'in Versay'ın getirdiği hükümlere uymaması ve İngiltere ile Fransa'nın politikalarına yer verilmiştir. Yine bu bölümde Polonya'nın işgaliyle birlikte İkinci Dünya Savaşı'na giden süreç ele alınmıştır.

İkinci bölümde; Fransa'nın işgaline giden süreç incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı kapsamında yaşanan Garip Savaş'tan bahsedilmiş ve Norveç Savaşı'na yer

verilmiştir. Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un Fransa'nın işgali için basamak olarak kullanılmasından dolayı bu ülkelerin işgallerine de yer ayrılmıştır. Müttefikler için dönüm noktalarından biri olan Dunkirk Tahliyesi'ne değinilmiştir. Fransa Muharebesi'nin ardından Fransa'nın Almanya'ya teslim olması ile Fransa'nın güneyinde Alman kontrolü altında kurulan Vichy Fransası'nın kuruluş sürecinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde; Alman işgali altında Fransa'da yaşanan siyasî, ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylardan bahsedilmiştir. Vichy Fransası ve Özgür Fransa arasında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Üçüncü bölüm, Paris'in Müttefikler tarafından kurtarılması ile son bulmuştur.

Tezimin hazırlanma sürecinde yönlendirmeleri, eleştirel katkıları ve akademik rehberliğiyle çalışmamın niteliğini arttıran değerli danışmanım Prof. Dr. Çağatay BENHÜR'e, zorlu araştırma ve yazım sürecinde bana her zaman inanan, varlıklarıyla güç veren aileme ve arkadaşlarıma en derin şükranlarımı borç bilirim.

Bu çalışmanın, hem tarih yazımında basının rolünü anlamaya yönelik akademik literatüre hem de Türkiye-Fransa ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı dönemi Türk basını ve propaganda çalışmaları gibi alanlara mütevazı bir katkı sağlayacağını umut ediyorum.

Konya, Mayıs 2025

ÖZET

Almanya'nın 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya yönelik askerî harekâtı, Birinci Dünya Savaşı'nın galip ama yorgun devletleri olan İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesine neden olmuş ve böylece İkinci Dünya Savaşı resmen başlamıştır. 10 Mayıs 1940'ta başlayan Fransa Muharebesi, Alman ordusunun hızlı ve etkili ilerleyişiyle yalnızca 45 gün içerisinde Fransa'nın mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. 22 Haziran 1940'ta imzalanan ateşkes anlaşmasıyla Fransa'nın kuzeyi Almanya'nın doğrudan işgali altına girmiş, güneyinde ise Temmuz 1940'ta kurulacak olan Vichy Fransası'nın temelini oluşturan süreç resmen başlamıştır. Vichy Fransası, Nazi Almanyası ile iş birliği içinde hareket etmiş ve işgal koşullarını doğrudan kabul etmiştir.

Bu çalışma, Almanya'nın Fransa'yı işgalinden Paris'in Müttefikler tarafından kurtarıldığı 19 Ağustos 1944 tarihine kadar geçen yaklaşık dört yıllık dönemi kapsamaktadır. Söz konusu zaman dilimi içerisinde, Türkiye'nin önde gelen basın organlarından biri olan *Cumhuriyet* gazetesi, Fransa'daki gelişmeleri Türk kamuoyuna aktarmış, yalnızca askerî ve siyasî gelişmeleri değil, aynı zamanda işgal altındaki Fransız toplumunun yaşadığı sosyal ve kültürel dönüşümlere de yer vermiştir. Bu yönüyle *Cumhuriyet*, Fransa'daki gelişmeleri çok boyutlu bir çerçevede ele alarak okuyucusunu yalnızca bilgilendirmekle kalmamış, aynı zamanda kamuoyunun düşünce yönelimlerini şekillendiren bir yayın organı işlevi de görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Cumhuriyet, Fransa, İkinci Dünya Savaşı, Müttefikler.

ABSTRACT

Germany's military operation against Poland on September 1, 1939 caused the victorious but exhausted states of World War I, England and France, to declare war on Germany, thus officially starting Second World War. The Battle of France, which began on May 10, 1940, ended with the defeat of France in just 45 days thanks to the rapid and effective advance of the German army. With the armistice signed on June 22, 1940, the north of France came under direct occupation by Germany, while in the south, the process that would form the basis of Vichy France, which would be established in July 1940, officially began. Vichy France acted in cooperation with Nazi Germany and directly accepted the terms of occupation.

This study covers the approximately four-year period from the German occupation of France to the liberation of Paris by the Allies on August 19, 1944. During this period, *Cumhuriyet*, one of Turkey's leading press organs, conveyed developments in France to the Turkish public, covering not only military and political developments but also the social and cultural transformations experienced by the French society under occupation. In this respect, *Cumhuriyet* not only informed its readers by addressing developments in France within a multidimensional framework, but also served as a publication organ that shaped the public's ideological orientations.

Keywords: Germany, *Cumhuriyet*, France, Second World War, Allies.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	8
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ	8
1. 1. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişi ve Hitler'in İktidarı... 8	
1. 2. Almanya'nın Yayılmacı Politikaları ve Avrupa'da Gerilim	18
1. 3. Polonya'nın İşgali ve İkinci Dünya Savaşı'nın Başlaması.....	24
İKİNCİ BÖLÜM	27
FRANSA MUHAREBESİ	27
2. 1. Garip Savaş.....	27
2. 2. Weserübung Harekâtı	29
2. 3. Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un İşgali	36
2. 4. Savaşın Fransa Topraklarına Yayılışı ve Dunkirk Tahliyesi.....	42
2. 5. Fransa Muharebesi ve Alman İstilasası	44
2. 6. 22 Haziran 1940 Ateşkesi ve Vichy Rejimi'nin Kuruluşu	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
CUMHURİYET GAZETESİ GÖZÜNDEN FRANSA'DA İŞGAL YILLARI	50
3. 1. İşgalin Başlangıcı ve Fransa'nın Teslimiyeti (1940-1941)	50
3. 2. Direniş Hareketleri, Vichy Yönetimi ve Toplumsal Yaşam (1942-1943)..	61
3. 3. Müttefik İlerleyişi ve Paris'in Kurtuluşu (1944)	69
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	86
EKLER	93

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BEF : British Expeditionary Force (İngiliz Seferi Kuvvetleri)

C. : Cilt

DBTDA: Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi

Ed. : Editör

RAF : Royal Air Force (Kraliyet Hava Kuvvetleri)

MC : Milletler Cemiyeti

NSDAP: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi)

s. : Sayfa

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

18 Ocak 1919 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası düzeni yeniden şekillendirmek amacıyla düzenlenmiş en kapsamlı diplomatik girişimlerden biri olmuştur. Konferansa, savaşın galip devletleri olan İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İtalya başta olmak üzere 30'dan fazla ülke katılmış, mağlup devletler ise sürece dahil edilmemiştir.¹ Konferansın temel amacı, savaş sonrası Avrupa'da kalıcı bir barış düzeni tesis etmek olsa da alınan kararlar çoğunlukla galip devletlerin çıkarlarını yansıtmıştır.² Özellikle İngiltere Başbakanı David Lloyd George, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve ABD Başkanı Woodrow Wilson konferansta etkin rol oynamıştır.³ 28 Haziran 1919 tarihinde, Almanya ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Versay Barış Antlaşması, Almanya'ya ağır siyasî, askerî ve bir metin olarak dayatılmıştır.⁴ Paris'teki Versay Sarayı'nın Aynalar Salonu'nda gerçekleştirilen imza töreni⁵ Almanya açısından büyük bir diplomatik ve psikolojik yenilgi olarak değerlendirilmiştir.

Versay Barış Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı'nı resmen sona erdiren ve Almanya ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan en önemli antlaşmalardan biridir. Paris Barış Konferansı'nda alınan kararların bir ürünü olan bu antlaşmanın 231. maddesi ile Almanya, savaşın tek sorumlusu kabul edilmiş⁶ ve ağır yaptırımlar uygulanması öngörülmüştür. Almanya antlaşmayı imzalaması ile savaşın başlıca sorumlusu olduğunu kabul etmiş ve bu nedenle uğranılan tüm zararları karşılamak üzere toplamda 33 milyar dolar tazminat ödemeyi taahhüt etmiştir.⁷ Bu taahhüt Almanya'nın ekonomik yapısını uzun süreli olarak zedelemiştir. Alsace-Lorraine bölgesi Fransa'nın egemenliğine bırakılırken, Belçika, Danimarka ve Polonya da Almanya'dan çeşitli toprak kazanımları elde etmiştir.⁸ Alman ordusu 100.000 kişi ile

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, Kronik, 33. Baskı, İstanbul 2024, s. 116.

² Simon Jenkins, *Kısa Avrupa Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023, s. 268.

³ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 116.

⁴ İlkin Başar Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi*, Timaş Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2022, s. 30.

⁵ Andrew Wiest, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2022, s. 305.

⁶ Wiest, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 306.

⁷ Richard Holmes, *II. Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2022, s. 20.

⁸ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 117.

sınırlandırılmış,⁹ zorunlu askerlik kaldırılmış, ağır silah, tank, uçak, denizaltı bulundurması yasaklanmıştır. Donanma ise yalnızca savunma amaçlı 6 adet gemi ile sınırlandırılmıştır.¹⁰ Almanya'nın batısında bulunan Ren bölgesi askerden arındırılmış ve Alman askeri sokulması kesinlikle yasaklanmıştır. Almanya'nın Afrika ve Pasifik'teki sömürgeleri elinden alınmış ve Milletler Cemiyeti (MC) mandası altında çeşitli galip devletlere dağıtılmıştır.¹¹ Versay Barış Antlaşması, Almanya'da büyük bir öfkeye ve ulusal aşağılanmışlık duygusuna neden olmuş, özellikle *savaş suçlusu* ilan edilmesi ve ekonomik yaptırımlar halk arasında derin bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Versay, Alman halkı arasında *diktat* yani dayatma olarak anılmıştır.¹²

Versay Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Fransız bir general; *Bu bir barış antlaşması değil, yirmi yıl sürecektir bir ateşkestir* değerlendirmesinde bulunmuştur.¹³ Tarih, Fransız generali haklı çıkarmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın Almanya açısından ağır bir mağlubiyetle sonuçlanması, yalnızca askerî değil, aynı zamanda siyasal, ekonomik ve toplumsal yapının da köklü bir dönüşüm geçirmesine neden olmuştur. 9 Kasım 1918'de Kayzer 2. Wilhelm'in tahttan çekilmesiyle monarşi sona ermiş,¹⁴ kısa süre içinde sosyalist Philipp Scheidemann, Almanya'da cumhuriyeti ilan etmiştir.¹⁵ Yeni anayasa 11 Ağustos 1919 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve bu rejim, anayasanın kabul edildiği şehir olan Weimar'dan dolayı literatürde *Weimar Cumhuriyeti* olarak anılmıştır.¹⁶

Weimar Cumhuriyeti, kurulduğu andan itibaren siyasal meşruiyet sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle yeni rejim, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinden sorumlu tutulmuş, özellikle sağ çevrelerde, cephede mağlup olmayan ordunun, sivil hükümet tarafından *arkadan hançerlendiği* yönündeki propaganda

⁹ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 30-31.

¹⁰ Wiest, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 305.

¹¹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 117.

¹² Sina Akşin, *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2021, s. 106.

¹³ Norman Stone, *İkinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019, s. 29.

¹⁴ Norman Stone, *Birinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019, s. 157.

¹⁵ Peter Gay, *Weimar Kültürü*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2023, s. 30.

¹⁶ <https://www.britannica.com/place/Weimar-Republic> (Erişim tarihi: 30.04.2025).

yaygınlaşmıştır. Bu nedenle cumhuriyet rejimi, büyük bir kesim tarafından *hain düzen* olarak görülmüştür.¹⁷

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede büyük çaplı siyasal istikrarsızlık yaşanmıştır. Kurulan hükümetler kısa ömürlü olmuş, Almanya’da 13 yılda 11 hükümet kurulmuştur.¹⁸ Siyasal yapı, koalisyonlara dayalı bir sistem üzerine kurulmuş, ancak partiler arasındaki ideolojik farklar nedeniyle bu koalisyonlar istikrarsız kalmıştır.

Bu dönemde Almanya hem sağ hem de sol kaynaklı darbe girişimlerine sahne olmuştur. Ocak 1919’da radikal solun öncülüğünde başlatılan Spartakist Ayaklanması, Berlin’de devrim girişiminde bulunan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht önderliğindeki grupların bastırılmasıyla sona ermiştir. Mart 1920’de ise aşırı sağcı unsurlar tarafından desteklenen ve Wolfgang Kapp’ın liderliğinde gerçekleştirilen Kapp Darbesi, hükümeti kısa süreliğine Berlin’den kaçmaya zorlamış, ama halkın ve işçi sınıfının grevlerle gösterdiği direniş neticesinde darbe başarısız olmuştur.¹⁹

1923 yılının Kasım ayında Hitler liderliğindeki NSDAP, Bavyera eyaletinin başkenti Münih’te gerçekleştirdiği ve daha sonra tarih yazımında *Birahane Darbesi* olarak anılacak darbe girişimi,²⁰ Weimar Cumhuriyeti’nin erken döneminde karşı karşıya kaldığı en dikkat çekici radikal sağ tehditlerden biridir. Bu başarısız darbe girişimi, Hitler’in Almanya siyasetinde tanınmasını sağlamış ve NSDAP’ın taktiksel dönüşümüne zemin hazırlamıştır.²¹

Birahane Darbesi’nin arka planında, 1923 yılında Almanya’nın karşı karşıya kaldığı çok boyutlu kriz ortamı yer almıştır. Fransa Başbakanı Raymond Poincare’nin, 1923’te Almanya’dan borçların alınamaması üzerine Ruhr Havzası’nı işgal etmesi,²² Alman hükümetinin işgale karşı pasif direniş kararı alan ve grev yapan işçilere karşılıksız para basarak ödeme yapması ülkeyi yıkıcı hiperenflasyon dönemine sürüklemiştir.²³ Aynı yıl Ekim ayında Saksonya ve Thüringen’de sol hükümetlerin iş

¹⁷ Wiest, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 307.

¹⁸ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 141.

¹⁹ Merve Suna Özel Özcan – Lütfi Tutuş, “Nazi Almanyası’na Giden Süreci Yaratmak: Paris Barış Konferansı, Versailles Antlaşması ve Weimar Almanyası”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C. 14, S. 27, Kilis 2022, s. 287.

²⁰ Jenkins, *Avrupa Tarihi*, s. 274.

²¹ Jane Caplan, *Hitler Almanyası 1933-1945*, İnkılap Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul 2022, s. 53-54.

²² Cecil Jenkins, *Kısa Fransa Tarihi*, Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2023, s. 199.

²³ Wiest, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 308.

başına gelmesi, merkezi hükümetin siyasî kontrolü sağlamak adına baskıcı önlemlere başvurmasına neden olmuştur.²⁴

Tüm bu gelişmeler Bavyera’da sağcı çevrelerin merkezi otoriteye karşı tepkisini artırmış, eyaletteki yöneticiler özellikle Gustav Ritter von Kahr²⁵, Otto von Lossow²⁶ ve Hans von Seisser,²⁷ cumhuriyet rejimine mesafeli bir tutum sergilemeye başlamışlardır.²⁸ Hitler ise, bu gerilimli ortamı bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Berlin’e yürüyerek cumhuriyet rejimini devirmeyi amaçlamıştır. 8 Kasım 1923 akşamı, Münih’teki Bürgerbräukeller adlı büyük bir birahane Gustav von Kahr ve diğer yetkililerin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Hitler, silahlı adamlarıyla birahaneye girerek toplantıyı basmış, elindeki tabancayı havaya kaldırarak salondakilere darbenin başladığını ilan ederek mevcut hükümetin devrildiğini duyurmuştur. Kahr, Lossow ve Seisser’e silah zoruyla kendisine katıldıklarına dair söz verdimiştir. Üç yetkili ertesi gün sözlerinden dönmüş ve darbenin yasadışı olduğunu açıklayarak direnişe geçmiştir. 9 Kasım sabahı, Hitler ve yaklaşık 3000 yandaşı Münih sokaklarında yürüyüşe başlamıştır. Feldherrnhalle önünde güvenlik güçleri ile darbeciler arasında çatışma çıkmıştır. 16 NSDAP üyesi ve 4 polis memuru hayatını kaybetmiştir. Hitler omzundan hafif şekilde yaralanarak kaçmayı başarsa da kısa bir süre sonra tutuklanmıştır.²⁹

Birahane Darbesi başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da Hitler’in politik kariyeri açısından dönüm noktası olmuştur. 26 Şubat 1924’te başlayan ve tüm Almanya’da büyük ilgiyle takip edilen Münih Halk Mahkemesi’nde görülen dava, Hitler’e görüşlerini kamuoyuna açıklama fırsatı tanımıştır. Mahkeme süresince cumhuriyet karşıtı söylemlerini kuvvetle dile getiren Hitler, suçu idealleri uğruna girdiği bir *vatansever eylem* olarak tanımlamış, Almanya’nın düşmanlarını Versay Barış Antlaşması’nı imzalayan politikacılar ve Yahudiler olarak göstermiştir.³⁰

²⁴ Oğuzhan Ekici, “Hitler Darbesi (9 Kasım 1923)”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 66, Erzurum 2021, s. 124.

²⁵ Bavyera Genel Komiseri.

²⁶ Bavyera Ordusu Komutanı.

²⁷ Eyalet Polisi Başkanı.

²⁸ Ekici, “Hitler Darbesi”, s. 130.

²⁹ Ekici, “Hitler Darbesi”, s. 133, 135.

³⁰ Oğuzhan Ekici, “Hitler Darbesi”, s. 137, 139.

Mahkeme Hitler'i beş yıl hapis cezasına çarptırır da yalnızca dokuz ay cezaevinde kalmış ve bu süreyi Rudolf Hess'e dikte ederek yazdırdığı *Kavgam* adlı kitabını yazarak değerlendirmiştir. Aynı davada yargılanan Erich Ludendorff ise beraat etmiştir.³¹ Bu süreçte Hitler, siyasî hedeflerine ulaşmak için silahlı darbe yerine demokratik seçim süreci ve kitle propagandasına dayalı legal stratejiler izlemenin gerekliliğini fark etmiştir.³² Bu strateji değişikliği, 1930'lardan itibaren NSDAP'nin yükselişine doğrudan zemin hazırlamıştır.

Weimar Dönemi'nin en yıkıcı gelişmelerinden biri, 1923 yılında yaşanan hiperenflasyon krizidir. Almanya'nın Versay Barış Antlaşması kapsamında ödemekle yükümlü olduğu ağır tazminatlar, ülke ekonomisini sarsmış, ödemelerin aksaması üzerine Fransa ve Belçika'nın Ocak 1923'te Ruhr Havzası'nı işgal etmesi, ekonomik faaliyetleri durma noktasına getirmiştir. Almanya hükümeti bu işgali pasif direniş ile karşılamış, işgali protesto etmek için grev yapan işçilere maaş ödemeye devam etmiş ama bunu karşılıksız para basarak yapmıştır.³³ Sonuç olarak Almanya'da paranın değeri çökmüş, halkın birikimleri sıfırlanmış, en temel gıda maddeleri bile astronomik fiyatlara ulaşmıştır. 1923 yılının Kasım ayında 1 dolar 4.3 trilyon Alman Markı düzeyine yükselmiştir.³⁴

1924 yılında kabul edilen Dawes Planı, hiperenflasyonun ardından kısmi bir istikrar süreci başlatmıştır. Bu plan ile Almanya'ya tazminat ödemelerinde taksitlendirme yapılmış ve özellikle ABD'den sağlanan kredi olanakları sayesinde sanayi yeniden toparlanmaya başlamıştır.³⁵ Almanya, 1 Aralık 1925 tarihinde Locarno Antlaşması ile MC'ye üye olmuş ve uluslararası alanda yeniden kabul görmeye başlamıştır.³⁶

Almanya'nın yaşamış olduğu görece refah dönemi kısa sürmüştür. 1929 yılında New York borsalarının çökmesiyle patlak veren Büyük Buhran,³⁷ Almanya üzerinde

³¹ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 145.

³² John Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019, s. 40.

³³ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 142.

³⁴ Wiest, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 308.

³⁵ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 181.

³⁶ Doğan Şafak Polat, "Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 76, 2020, s. 1958-1959.

³⁷ "Stock Prices Slump \$14,000,000,000 in Nation-Wide Stampede to Unload; Bankers to Support Market Today", *New York Times*, 29 Ekim 1929,

yıkıcı etkiler yaratmıştır. Weimar Cumhuriyeti'nin kırılgan ekonomik yapısı, dışa bağımlı mali sistemi ve iç siyasî kutuplaşma göz önüne alındığında, buhranın Almanya'da yarattığı tahribat yalnızca ekonomik alanla sınırlı kalmamış, sosyal ve siyasî sonuçlar doğurarak ülkenin demokratik yapısını derinden sarsmıştır.

1926-1929 yılları arasında Almanya'nın kamu ve özel sektörü, özellikle Dawes Planı³⁸ ile ABD'den gelen kısa vadeli kredilere bağımlı hale gelmiştir. 24 Ekim 1929'da başlayan ve *Kara Perşembe* olarak da bilinen Büyük Buhran, finansal panik yaratarak kısa süre içerisinde küresel bir boyut kazanmış ve uluslararası sermaye piyasalarını sarsmıştır.³⁹ Almanya'ya yönelmiş Amerikan sermayesi, hızla geri çekilmeye başlamış, Alman bankaları borç ödeme baskısı altında iflasa sürüklenmiştir. Bu dönemde Almanya'da birçok banka faaliyetlerini durdurmuş, halk birikimlerini çekmeye başlamış ve nakit sıkıntısı ekonomi genelinde büyük bir likidite krizine dönüşmüştür. Almanya'da üretim hızla düşmüş, sanayi kuruluşları kapanmaya başlamış ve işsizlik oranları dramatik biçimde yükselmiştir.⁴⁰

1929-1932 yılları arasında Almanya'da yaklaşık 6 milyon kişi işsiz kalmıştır. Yalnızca ekonomik üretkenliğin değil, toplumsal düzenin de bozulduğu bu dönemde milyonlarca Alman ailesi temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin yetersizliği belediyelerin, artan yoksulluk karşısında aciz kalmasına neden olmuştur. Ayrıca işsizlik, yalnızca ekonomik bir sorun değil, bireylerin toplumsal kimliklerini, güvenlik duygularını ve geleceğe dair umutlarını da zedelemiştir. Büyük Buhran'ın yarattığı toplumsal hoşnutsuzluk, Weimar Cumhuriyeti'ne olan halk desteğini ciddi ölçüde azaltmıştır. Hükümetlerin kısa ömürlü ve etkisiz yapıları, ekonomi politikalarındaki kararsızlık ve başvuru olan kemer sıkma tedbirleri, özellikle işçi ve orta sınıf kesiminde mevcut rejime karşı büyük bir öfke yaratmıştır. Bu ortam hem sol hem de sağ radikal partilerin güç kazanmasına olanak tanımıştır.⁴¹

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/financial/102929crash-slump.html> (Erişim Tarihi: 02.05.2025).

³⁸ Özel Özcan –Tutuş, “Nazi Almanyası'na Giden Süreci Yaratmak”, s. 285.

³⁹ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 43.

⁴⁰ Jenkins, *Avrupa Tarihi*, s. 276-277.

⁴¹ Stone, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 31.

Büyük Buhran'ın ekonomik etkileri, Weimar anayasasının yapısal zayıflıklarıyla birleşerek yürütmenin olağanüstü yetkilere başvurmasını arttırmıştır. 1932'de Cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg ülkeyi kararnamelerle yönetmiştir.⁴² Bu durum demokratik denetimin aşınmasına ve cumhuriyet rejiminin otoriterleşmesine yol açmıştır.

⁴² Stone, *Birinci Dünya Savaşı*, s. 163-164.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ

1. 1. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişi ve Hitler'in İktidarı

Weimar Cumhuriyeti, kurulduğu 1919 yılından itibaren yapısal ve siyasî istikrarsızlıklarla mücadele eden bir rejim olarak öne çıkmıştır. Almanya'da nispi temsil sisteminin uygulanmasıyla birlikte çok sayıda partinin parlamentoda temsil edilmesi,⁴³ güçlü bir hükümet kurmayı neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Mevcut yapı, koalisyon hükümetlerini zorunlu kılmış ancak ideolojik olarak birbirine uzak partilerin kısa ömürlü ittifakları, siyasî istikrarı sağlamaktan uzak kalmıştır.⁴⁴

1920'li yıllar boyunca siyasî istikrarsızlık yaşanmış, başbakanlar uzun süre görevde kalamamıştır.⁴⁵ Koalisyon krizleri özellikle nasyonal sosyalistler ve komünistler gibi radikal grupların güç kazanmasıyla daha da derinleşmiş,⁴⁶ geleneksel merkez partileri arasında ortak bir zemin oluşturulması giderek zorlaşmıştır. Weimar sisteminin bu yapısal zaafı, 1929 ekonomik buhranı ile daha da belirginleşmiştir.

Weimar Cumhuriyeti için *Altın Yıllar* olarak bilinen 1920'li yılların ikinci yarısında, özellikle Dawes Planı ile bir nebze istikrar kazanmış olan siyasî ve ekonomik yapı, 1929 yılında patlak veren Büyük Buhran'ın etkisiyle ağır bir çöküş sürecine girmiştir. Amerikan borsasının çökmesiyle başlayan ekonomik kriz, özellikle Almanya gibi dış krediye ve ihracata bağımlı ülkeleri derinden etkilemiştir.⁴⁷ Bu kriz, Almanya'da milyonlarca insanın işsiz kalmasına, fabrikaların kapanmasına ve devlet gelirlerinin ciddi oranda azalmasına neden olmuştur. Yaşanan ekonomik yıkımın yanı sıra, siyasî elitlerin çözüm üretememesi ve koalisyon hükümetlerinin istikrarsızlığı, halkın parlamento demokrasiye olan güvenini ciddi biçimde sarsmıştır.

⁴³ Nihat Yılmaz, "Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasî Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1, 2013, s. 81.

⁴⁴ Akşin, 20. *Yüzyıl Tarihi*, s. 141.

⁴⁵ Mehmet Remzi Demirel, "Weimar Cumhuriyeti Kültür Politikaları ve Altın Yirmili Yıllar", *Akademik Sanat*, C. 2, S. 4, 2017, s. 33.

⁴⁶ Armaoğlu, 20. *Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 183.

⁴⁷ Mehmet Bulut, "1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçiliğe Geçiş", *Bilgi*, S. 26, 2000, s. 79.

14 Eylül 1930 tarihinde gerçekleştirilen Reichstag seçimleri, Weimar demokrasisinin kırılma doğasını gözler önüne sermiştir. Söz konusu seçimlerde, 1928 yılında yalnızca %2,6 oy oranı elde eden NSDAP,⁴⁸ büyük bir sıçrama yaparak oyların %18,3'ünü almış ve 107 sandalye kazanarak Reichstag'ın en büyük ikinci partisi haline gelmiştir.⁴⁹ Bu olağanüstü yükseliş, yalnızca NSDAP'ın değil, aynı zamanda aşırı sağ siyasetin Almanya'da meşrulaşmaya başladığının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

NSDAP'ın bu denli güç kazanmasında birden fazla dinamik etkili olmuştur. Öncelikle NSDAP'ın etkili propaganda aygıtı ve Hitler'in hitabet yeteneği, kriz ortamında *güçlü lider* arayışında olan geniş kitleleri etkisi altına almıştır. Hitler, Versay Barış Antlaşması'nın *haksız* koşullarını eleştiren, ulusal gururu yeniden inşa etmeyi vaat eden ve *Kasım suçlularını*⁵⁰ hedef gösteren radikal söylemleriyle halkın ilgisini çekmiştir. Yahudiler ve komünistler Nazi propagandasında sürekli olarak düşmanlaştırılmıştır.⁵¹ Ayrıca partinin paramiliter örgütü olan SA aracılığıyla hem sokaklarda güç gösterisi yapan hem de siyasî muhalefeti sindiren NSDAP, sokak siyaseti üzerinden halk üzerindeki psikolojik etkisini arttırmıştır.⁵²

NSDAP'ın yükselişi, orta sınıfa, köylülere, küçük esnafa ve muhafazakâr unsurlara hitap edebilmiş olması olarak değerlendirilmiştir.⁵³ Parti, bu kesime düzenin yeniden sağlanacağını, ekonomik refahın geri geleceğini vaat etmiştir.⁵⁴

1930 seçimleri aynı zamanda parlamenter yapının işlevselliğini de sorgulanır hale getirmiştir. NSDAP'ın büyük bir başarı elde etmesine karşın, mecliste hiçbir parti tek başına iktidar olabilecek çoğunluğu sağlayamamıştır. Bu da yeni bir hükümet krizini beraberinde getirmiş Cumhurbaşkanı Hindenburg'un anayasanın 48.

⁴⁸ Aziz Tutsak, "Hitler Almanyası'nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945)", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 63, 2017, s. 192.

⁴⁹ Gürdal Çetinkaya, "İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri", *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 1, S. 1, 2019, s. 91.

⁵⁰ Versay Barış Antlaşması'nı müzakere eden ve imzalayan Alman politikacılara ithaf edilen lakap.

⁵¹ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-nazi-rise-to-power> (Erişim Tarihi: 07.05.2025).

⁵² Michael Kerrigan, *Hitler: Canavarın Ardındaki Adam*, Kronik, 3 Baskı, İstanbul 2023, s. 149-150.

⁵³ Ufuk S. Yüksel, "Weimar Cumhuriyeti'nde Almanya Sosyal Demokrat Partisi – Almanya Komünist Partisi İkiliğinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişindeki Rolü", *Alternatif Politika*, C. 13, S. 12, 2021, s. 523.

⁵⁴ Tutsak, "Hitler Almanyası'nın Yayılmacı Politikası", s. 192.

maddesine dayanarak başkanlık kararnamelemleri yoluyla ülkeyi yönetmesi, siyasî istikrarsızlığı arttırmıştır.⁵⁵

Ülkenin kararnamelerle yönetilmesi, siyasî radikalleşmeyi teşvik etmiştir. Parlamenter sistemin işlevsizleşmesi, halkın radikal sol ve sağ partilere yönelmesini hızlandırmış, özellikle NSDAP, *düzeni yeniden kuracak irade* söylemiyle geniş halk kitlelerinin desteğini kazanmıştır.⁵⁶

Seçimlerin bir diğer sonucu Weimar Cumhuriyeti'nin sonunu hazırlayan yapısal kırılmaların da belirginleşmesi olmuştur.⁵⁷ Bu seçim Weimar siyasetinde radikalleşmenin ve demokratik erozyonun başlangıç noktalarından biri olarak tarihsel önem taşımıştır. NSDAP, bu tarihten itibaren yalnızca bir protesto hareketi değil, iktidara yürüyen siyasî bir güç olarak değerlendirilmiş ve Almanya'da aşırı sağcı rejimin önünü açacak adımları meşruiyet zemini üzerinde atmaya başlamıştır.

1932 yılında Almanya'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde dönemin Cumhurbaşkanı Hindenburg bağımsız aday olarak, NSDAP lideri Hitler ve Komünist Parti adayı Ernst Thalmann'a karşı yarışmıştır. Seçimler iki tur halinde gerçekleştirilmiş, 13 Mart 1932'deki ilk turda Hindenburg oyların %49,54'ünü alarak birinci çıkmış; Hitler %30,12 ile ikinci, Ernst Thalmann %13,24 ile üçüncü olmuştur. Bu sonuç, Hitler'in o güne dek aşırı sağcı bir lider için önemli destek elde ettiğini göstermiştir. 10 Nisan 1932'de gerçekleştirilen 2. tur oylamada Hindenburg bağımsız aday olarak yeniden yarışmış ve Hitler'e karşı %53,05 oy oranıyla cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁵⁸

1932 yılında Almanya'da iki kez genel seçimler yapılmıştır. İlki 31 Temmuz'da ikincisi ise 6 Kasım'da gerçekleştirilmiştir.⁵⁹ 31 Temmuz 1932 Reichstag seçimleri, NSDAP'ın büyük sıçrama yaptığı ve ülkenin birinci partisi konumuna yükseldiği bir dönüm noktası olmuştur. 31 Temmuz gerçekleştirilen genel seçimler, NSDAP açısından tarihi bir zafer niteliği taşımıştır. Parti, yaklaşık 13.745.000 oy alarak 230 milletvekiliyle Reichstag'daki en büyük siyasî güç hâline gelmiştir. Bu başarı, partinin

⁵⁵ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/article-48> (Erişim tarihi: 08.05.2025).

⁵⁶ Tutsak, "Hitler Almanyası'nın Yayılmacı Politikası", s. 192.

⁵⁷ Yüksel, "Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişindeki Rolü", s. 518.

⁵⁸ Abdülhakim Bahadır Darı, "Weimar Cumhuriyeti Seçim Kampanyalarında Paul Von Hindenburg'un Liderlik İmajı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 32, S. 1, 2022, s. 267.

⁵⁹ Mustafa Karaca ve diğerleri, "1929 Büyük Buhranı'ndan Sonra Almanya Komünist Partisi'nin Seçim Kampanyaları", *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, C. 4, S. 2, 2021, s. 14.

1928 seçimlerinde yalnızca %2,6 oy alabildiği dikkate alındığında olağanüstü ve dramatik bir yükselişi temsil etmiştir. Aynı seçimde Sosyal Demokrat Parti 133 sandalye, Komünist Parti ise 89 sandalye kazanmıştır.⁶⁰ Seçim sonuçları, Almanya'da geleneksel merkez partilerin zayıfladığını, uç ideolojilere yönelimin arttığını ve Weimar demokrasisinin meşruiyet krizine girdiğini göstermiştir. NSDAP'ın bu yükselişi, partinin etkili propaganda teknikleri, kitle toplantıları, sokak hareketleri ve medya üzerindeki stratejik kullanımı sayesinde gerçekleşmiştir.

NSDAP'ın bu yükselişi yalnızca karizmatik bir liderliğin ürünü değil, aynı zamanda etkin bir kitle propagandası stratejisinin, sosyopolitik hoşnutsuzlukların ve etkili teşkilatlanmanın sonucu olmuştur. Joseph Goebbels yönetimindeki propaganda makinesi, sinema, radyo, gazete, dergi ve afişlerle her kesimden seçmene ulaşmaya çalışmıştır.⁶¹ Parti, büyük ekonomik buhranın etkilediği geniş kitlelere ulaşmak amacıyla işsizliği ve Versay Barış Antlaşması'nın yarattığı aşağılanma duygusunu⁶² güçlü bir stratejiyle kullanmıştır.

6 Kasım 1932 tarihinde yapılan ikinci seçimlerde NSDAP birinci parti olmasına rağmen oy oranında düşüş yaşamış sandalye sayısı 196'ya gerilemiştir.⁶³ Bu gerileme, partinin kitlesel yükselişinin sınıra ulaştığını göstermiştir. Öte yandan diğer partiler arasında güçlü bir alternatif çıkmaması, Nazilerin siyasal denklemdeki yerini korumasına neden olmuştur.

1932 yılı seçimleri, NSDAP'ın meşru yollardan iktidara yürüyüşünde kritik bir eşik olmuştur. Hitler'in seçimle gelen gücünün parlamento içinde doğrudan bir iktidara dönüşmemiş olması, sistemin işlevsizliği ve siyasî elitin hesaplarıyla birleşerek, 1933'te Hitler'e başbakanlık kapısını açacak süreci hızlandırmıştır. Bu dönemde yaşananlar, demokrasinin kendi mekanizmaları kullanılarak nasıl aşındırılabilceğinin ve otoriterliğe zemin hazırlanabileceğinin tarihsel bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

⁶⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 183.

⁶¹ Caner Çakı ve diğerleri, "Goebbels Liderliğinde Nazi Almanyası'nda Propaganda Sineması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 4, Eskişehir 2019, s. 154.

⁶² Yüksel, "Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin Yükselişindeki Rolü", s. 523-524.

⁶³ https://www.bundestag.de/resource/blob/189774/7c6dd629f4aff7bf4f962a45c110b5f/elections_weimar_republic.pdf (Erişim tarihi: 08.05.2025)

1932'nin sonunda yaşanan hükümet krizleri sonrasında, Hindenburg yakın çevresinin telkinleriyle çözümü Hitler'de aramaya yönelmiştir. Franz von Papen, görevden ayrıldıktan sonra Cumhurbaşkanı Hindenburg'u, NSDAP'ı iktidara ortak etmeye ikna etmeye çalışmış, kamu düzenine dair endişeler ve komünist tehdidi öne sürülerek Hitler'in iktidarı meşrulaştırılmıştır. Schleicher hükümetinin de mecliste destek bulamayıp güvensizlik içinde kalması üzerine Hindenburg, 30 Ocak 1933'te şansölyelik görevini Hitler'e tevdi etmiştir.⁶⁴ Hindenburg, Hitler'i iktidara getirirken onu dengelemek amacıyla kabinede muhafazakâr isimlerin yer aldığı bir koalisyon düşünmüştür. Bu sebepten dolayı von Papen, başbakan yardımcısı olarak atanmıştır. Bu atama, Nazilerin devlet yönetiminde kilit pozisyonları ele geçirmesini hızlandırmıştır. Hindenburg'un otoritesi başlangıçta devam etse de, Hitler'in şansölye oluşu Weimar Anayasası'nın ruhuna aykırı bir biçimde tek parti diktatörlüğüne giden süreci başlatmıştır.⁶⁵

Hitler'in 30 Ocak 1933'te Almanya şansölyesi olarak atanmasının ardından, Nazi iktidarının kalıcılaştırılması ve muhalefetin etkisizleştirilmesi için bir dizi radikal adım atılmıştır. Bu sürecin en kritik dönemeçlerinden biri, 27 Şubat 1933 gecesi meydana gelen Reichstag Yangını olmuştur. 27 Şubat 1933 gecesi Reichstag binasında büyük bir yangın çıkmıştır. Olay yerine ulaşan güvenlik güçleri binada yalnız başına bulunan Hollandalı bir komünist olan Marinus van der Lubbe'yi suçüstü yakaladıklarını açıklamıştır.⁶⁶ Nazi yetkilileri, yangını derhal bir komünist kalkışmanın başlangıcı olarak ilan etmiş ve olayı geniş çaplı bir komünist komployla ilişkilendirmiştir. Her ne kadar van der Lubbe eylemi tek başına gerçekleştirdiğini öne sürmüşse de Nazi propagandası, yangını Komünist Parti ve diğer sol gruplara karşı bir baskı aracına dönüştürmüştür. Ertesi gün, Cumhurbaşkanı Hindenburg, Hitler'in talebiyle *Halkın ve Devletin Korunması İçin Reich Başkanlığı Kararnamesi*'ni⁶⁷ imzalamıştır. Bu olağanüstü kararname, anayasal temel hak ve özgürlükleri süresiz askıya alarak kişisel özgürlük, ifade, basın ve toplanma haklarını kaldırmıştır. 28 Şubat 1933 tarihli Reichstag Yangını Kararnamesi ile Hitler, ülkede temel hakları askıya alıp

⁶⁴ Çetinkaya, "Nazilerin İktidara Gelişi", s. 92.

⁶⁵ Sevim Örs, "İkinci Dünya Savaşından Sonra Bazı Anayasalara Göre Cumhurbaşkanları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, 1953, s. 278.

⁶⁶ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 162.

⁶⁷ Reichstag Yangını Kararnamesi.

muhalefeti hukuken etkisiz kılacak olağanüstü yetkiler kazanmıştır.⁶⁸ Bu kararname, Weimar Anayasası'nı resmen ilga etmese de fiilen hükümsüz bırakarak yürütmeye sınırsız polis yetkileri tanımıştır.

Yangının sorumluluğuna ilişkin tarihî tartışmalar günümüzde de devam etmiştir. Bazı araştırmacılar olayın Nazi paramiliter güçleri tarafından organize edilmiş olabileceğini ileri sürerken, bazıları ise van der Lubbe'nin bireysel bir eylem gerçekleştirdiğini savunmuştur.⁶⁹ Ancak tarihsel gerçeklikten daha önemli olan, yangının Nazi iktidarı tarafından nasıl kullanıldığı olmuştur. Bu olay, temel anayasal hakların askıya alınmasının ve muhalefetin susturulmasının bahanesi hâline gelmiştir.

Reichstag Yangını Kararnamesi'nin sağladığı baskı ortamında 5 Mart 1933 tarihinde yapılan seçimler, NSDAP'ın açık baskı ve propagandası altında gerçekleşmiştir. NSDAP bu seçimde %43,9 oy alarak 288 sandalye kazanmış, ancak mutlak çoğunluğu elde edememiştir.⁷⁰

27 Şubat 1933 gecesi Reichstag binasının kundaklanması bahane edilerek çıkartılan Reichstag Yangını Kararnamesi ile komünistleri hedef alan büyük bir tasfiye hareketi başlatmıştır. Kısa süre içinde Alman Komünist Partisi kapatılmış, çok sayıda üyesi tutuklanarak etkisiz hale getirilmiştir.⁷¹ Aynı kararnamelerle kişi özgürlüğü, basın ve toplantı hakları fiilen ortadan kaldırılmış olduğundan dolayı muhalif gazeteler kapatılırken rejim karşıtları ilk toplama kamplarına gönderilmeye başlanmıştır. 5 Mart 1933'te yapılan seçimlerde NSDAP, yoğun baskı ortamının da etkisiyle parlamentoda çoğunluğu elde edemese de önemli bir blok kazanmıştır. Bu şartlar altında Hitler, koalisyon ortağı muhafazakârları da yanına alarak meclisten almak istediği olağanüstü yetkiler için harekete geçmiştir. Yetki Yasası olarak bilinen yasanın kabul edilebilmesi için meclisteki üçte iki çoğunluğun oyu gerekmiştir. Komünist milletvekilleri tutuklandığı için mecliste bulunamamıştır. Merkez Partisi'nin desteğini almak için Hitler, Katolik kurumlara zarar verilmeyeceği konusunda güvence vermiştir. Nitekim *İnsanların ve Reich'in Sıkıntılarını Giderme Yasası* 24 Mart 1933'te Reichstag'da

⁶⁸ Volkan Turan – Cantürk Caner, “Bazı Örnekleriyle Başkanlık ve Yarı Başkanlık Rejimlerinde Kararname Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 1, 2020, s. 96.

⁶⁹ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 162.

⁷⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 184.

⁷¹ Umut Bekcan, “Sovyetler Birliği'nin Savaş Öncesi Döneme Bakışı (1933-1939): Nazilerin Avrupa'yı İşgalinin Sorumlusu Kim”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 13, S. 50, 2016, s. 103.

oylanmış ve sadece Sosyal Demokratların ret oyuyla katıldığı oturumda gereken çoğunluk sağlanarak kabul edilmiştir.⁷² Ertesi gün *Cumhuriyet* haberi *Hitler, Almanya'nın hâkimi mutlakı!* şeklinde duyurmuştur.⁷³ Bu yasayla birlikte Weimar Anayasası fiilen devre dışı kalmış, yürütme organına parlamentonun onayına ihtiyaç duymadan kanun çıkarma ve ulusal politikanın tüm alanlarını düzenleme yetkisi tanınmıştır. Bu gelişme, Nazi iktidarının hukukî temelini atarak Almanya'yı bir tek adam yönetimine dönüştüren kritik bir adım olmuştur. 1933 yılı sonunda Almanya, hukuken ve fiilen temel hakların askıya alındığı kuvvetler ayrılığının yok edildiği ve yürütmenin yasama üzerinde tam hakimiyet kurduğu bir totaliter rejim haline gelmiştir.

Nazi rejimi, kitlelerin yönlendirilmesinde propagandayı birincil araç olarak benimsemiştir. Bu alandaki en önemli adım Goebbels'in 1933'te Propaganda Bakanı olarak atanması ile olmuştur. Goebbels'in liderliğinde kurulan Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı basın, radyo, sinema, tiyatro, müzik, edebiyat ve güzel sanatlar dahil olmak üzere tüm kültürel üretim alanlarını sıkı denetim altına almıştır. Nazi propagandasının temel amacı, Hitler'e mutlak bağlılık geliştirmek ve Yahudi karşıtı söylemi yaygınlaştırmak olmuştur. Bu çerçevede: Tüm gazeteler rejimin onayladığı içerikleri yayınlamak zorunda bırakılmıştır. Basın yasaları aracılığıyla bağımsız gazetecilik ortadan kaldırılmış ve radyo Nazi ideolojisinin evlere taşınmasında en etkili araçlardan biri haline gelmiştir.⁷⁴

Nazi rejimi yalnızca propagandaya dayalı bir hegemonya kurmakla yetinmemiş, aynı zamanda muhalif unsurları sindirmek ve toplumsal denetimi sağlamak için sistemli bir baskı aygıtı geliştirmiştir. 1933'te kurulan siyasî muhalefeti bastırma ve toplum üzerinde terör estirme işlevi gören Gestapo, Hitler'in kişisel koruma birimi olarak kurulan ilerleyen süreçte Heinrich Himmler'in liderliğinde çok yönlü bir güvenlik ve ideolojik eğitim örgütüne dönüşen SS ve toplama kampları baskı aygıtlarından birkaçı olmuştur.⁷⁵

⁷² Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 75-76.

⁷³ *Cumhuriyet*, 25.03.1933, s. 1.

⁷⁴ Çakı ve diğerleri, "Goebbels Liderliğinde", s. 153-154.

⁷⁵ Mustafa Karaca, "Waffen SS Propaganda Faaliyetleri", *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, C. 2, S. 2, 2018, s. 103.

Hitler'in iktidara gelmesinde önemli rol oynayan ve 2-3 milyon civarında üyesi olduğu tahmin edilen SA'nın⁷⁶ lideri Ernst Röhm, daha radikal değişimler ve ordunun SA ile birleştirilmesini talep etmiştir. Bu talep, Nazi yönetiminin muhafazakâr müttefiklerini ve Alman ordusu komutanlarını endişelendirmiştir. Hitler, gerçekçi olarak ordu ve sermaye çevrelerinin desteğini kaybetmemek ve partisi içindeki bölünmeyi önlemek için Röhm liderliğindeki SA tehdidini ortadan kaldırmaya karar vermiştir.⁷⁷

Hitler, 30 Haziran 1934 tarihinde başlattığı, gizli kod adı *Sinekkuşu Operasyonu* olan ve Uzun Bıçaklar Gecesi olarak anılan tasfiye harekâtıyla,⁷⁸ SA liderliğine ve bazı diğer rejim muhaliflerine yönelik infaz dalgası başlatmıştır. 30 Haziran-2 Temmuz 1934 tarihleri arasında, Röhm dahil çok sayıda SA yöneticisi ve mensubu hiçbir yargılamaya tabi tutulmaksızın infaz edilmiştir. SA dışında, Nazi rejimine tehdit oluşturduğu düşünülen bazı diğer önemli kişiler de hedef alınmıştır; eski şansölye Kurt von Schleicher ve Nazi hareketinin sol kanadının liderlerinden Gregor Strasser gibi isimler de bu tasfiye sırasında öldürülmüştür.⁷⁹

Uzun Bıçaklar Gecesi, Nazi Almanyası açısından bir dönüm noktası olmuştur. Hitler, 13 Temmuz 1934'te Reichstag'da yaptığı konuşmada, bu öldürmelerin sorumluluğunu üstlendiğini ve *Alman halkının en yüksek yargıcı* sıfatıyla hareket ettiğini açıkça beyan etmiştir. Hemen ardından, 3 Temmuz 1934 tarihli bir kanun çıkarılarak, 30 Haziran – 2 Temmuz arasında yapılan bu tasfiye eylemlerinin hukuka uygun olduğu ilan edilmiştir. Bu yasal düzenleme, Nazi rejiminin meşruiyet iddiasına hizmet etse de, gerçekte hukukun dışında keyfi şiddet kullanımını meşrulaştıran bir aracı olarak kalmıştır.⁸⁰ Hindenburg, Hitler'i yaşanan tasfiyeden dolayı tebrik etmiştir. Cumhuriyet, 200-300 kişinin infaz edildiğini okuyucusu ile paylaşmıştır.⁸¹

SA liderliğinin tasfiye edilmesi, Hitler'e hem parti içindeki muhtemel rakiplerini ortadan kaldırma hem de Alman ordusunun desteğini kazanma fırsatı

⁷⁶ Fırtına Birlikleri.

⁷⁷ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 78.

⁷⁸ Akın Tuna, "Franz Von Papen'in Yargılanması Üzerine Düşünceler", *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2023, s. 274.

⁷⁹ Erdi Yetkin, "Politika ile Ceza Hukuku Arasındaki Arafta Hukuka Uygunluk: Sorumsuzluk Teyitleri Üzerine Bir İnceleme", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 2, 2021, s. 1806, 1811.

⁸⁰ Yetkin, "Sorumsuzluk Teyitleri Üzerine Bir İnceleme", s. 1811-1812.

⁸¹ *Cumhuriyet*, 04.07.1934, s. 1.

vermiştir.⁸² Bu olay sonrasında SA, kökten zayıflatılarak ikinci planda bir birliğe dönüştürülmüş, yerine Heinrich Himmler komutasındaki SS ve Gestapo, Nazi iktidarının en güçlü aygıtları haline gelmiştir.⁸³ Uzun Bıçaklar Gecesi ile birlikte Nazi rejimi, iç ve dış muhalefeti tamamen sindirerek Hitler'in mutlak liderliği altında tam anlamıyla totaliter bir düzen kurulmuştur, böylece Hitler'in güç pekiştirme stratejisinin en önemli dönemeçlerinden biri gerçekleşmiştir.

Almanya'da Weimar Cumhuriyeti'nin son Cumhurbaşkanı olan Mareşal Paul von Hindenburg'un 2 Ağustos 1934 tarihindeki ölümü, Nazi rejiminin iktidarını mutlaklaştırmasında kritik bir dönüm noktası olmuştur.⁸⁴ *Cumhuriyet* haberi, *Almanya milli kahramanı Hindenburg'u kaybetti* başlığıyla duyurmuştur. Haberin ayrıntılarında Hindenburg'un sabah saat 05.45'te bilincini kaybettiği ve kendine gelemeden 09.00'da öldüğünü paylaşılmıştır. Hindenburg'un cenazesinin Tannenberg'e defnedileceği de verilen bilgiler arasında yerini almıştır.⁸⁵ 1925 yılında Friedrich Ebert'in ardından Cumhurbaşkanlığı makamına gelen Hindenburg, monarşist ve muhafazakâr görüşleriyle bilinen bir askerî lider olmuştur.⁸⁶ Hindenburg her ne kadar Weimar Anayasası'nın demokratik ilkelerine göre görev yapsa da, özellikle son yıllarda yürütmenin olağanüstü yetkilerini kullanarak parlamenter sistemin zayıflamasına doğrudan katkıda bulunmuştur. Hindenburg'un anayasal yetkileri çerçevesinde atadığı Hitler, başlangıçta koalisyon hükümeti lideri olarak iktidara gelse de, kısa sürede tüm yetkileri kendi elinde toplamayı başarmıştır.

Hindenburg'un ölümüyle birlikte, Almanya'da Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması anayasal bir kriz ihtimalini gündeme getirmiştir. Hitler, daha Hindenburg hayattayken, olası bir ölüm durumunda hem şansölyelik hem de cumhurbaşkanlığı görevlerinin birleştirilmesi yönünde hazırlık yapmıştır. Hindenburg'un ölümünün hemen ardından, çıkartılan yasa ile cumhurbaşkanlığı makamı lağvedilmiş ve makamın yetkileri şansölyelik ile birleştirilerek *Führer ve Reich Şansölyesi* makamı oluşturulmuştur.⁸⁷ 19 Ağustos 1934 tarihinde yapılan referandum sonucunda bu iki

⁸² Yetkin, "Sorumsuzluk Teyitleri Üzerine Bir İnceleme", s. 1812.

⁸³ Karaca, "Waffen SS", s. 103.

⁸⁴ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 80.

⁸⁵ *Cumhuriyet*, 03.08.1934, s. 1.

⁸⁶ Darı, "Paul Von Hindenburg'un Liderlik İmajı", s. 266.

⁸⁷ Caplan, *Hitler Almanyası*, s. 67.

görev resmen birleştirilmiş; böylece Hitler Führer ve Reich Şansölyesi unvanını alarak devletin tek ve mutlak otoritesi hâline gelmiştir.⁸⁸ Bu düzenlemeyle birlikte anayasal denge tamamen ortadan kalkmış, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı devlet yapısı yerini Hitler'in kişisel iktidarına bırakmıştır.

Referandum sonrasında tüm kamu görevlilerine Hitler'e bağlılık yemini etme zorunluluğu getirilmiş, ordu da dahil olmak üzere devletin tüm kurumları Führer'e kişisel sadakat temelinde yeniden yapılandırılmıştır.⁸⁹ Bu süreç, Nazi iktidarının ideolojik ve kurumsal tahkimini tamamlamış, Almanya'da totaliter rejimin yasal zemini son taşına kavuşmuştur.

16 Mart 1935 tarihinde, Hitler liderliğindeki Nazi Almanyası, Versay Barış Antlaşması'nı açıkça ihlal ederek genel askerlik uygulamasını yeniden yürürlüğe koyduğunu ilan etmiştir. Bu karar, Almanya'nın Versay'a göre sınırlandırılmış olan silahlı kuvvetlerini yeniden yapılandırma sürecinde kritik bir dönüm noktası olmuştur. Bu hamleyle birlikte Alman ordusu, Wehrmacht adı altında genişletilmeye başlanmış ve hedeflenen sayının 550.000 kişilik büyük bir kuvvet olacağı açıklanmıştır. Zorunlu askerlik uygulamasının yeniden yürürlüğe konması, yalnızca bir askerî güç inşası değil, aynı zamanda nasyonal sosyalist ideolojinin genç nüfus üzerindeki etkisini artırma ve toplumun militarist temeller üzerinde yeniden şekillendirilmesi anlamına gelmiştir. Rejim, askerî disiplinin yalnızca cepheye değil, toplumun her alanına sirayet etmesini istemiş, bu bağlamda eğitim sistemi de askerî değerlerle uyumlu hâle getirilmiştir.⁹⁰

9-10 Kasım 1938 gecesi Nazi Almanyası'nda gerçekleşen Kristal Gece, Yahudi karşıtı şiddetin örgütlü biçimde toplum düzeyine yayıldığı ve soykırıma giden yolun kurumsallaştığı bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Resmî anlatımda *spontane halk tepkisi* gibi sunulsa da bu olay, Nazi rejiminin doğrudan yönlendirmesi ve denetimi altında gerçekleşmiştir. Adını cam kırıklarının sokaklara saçılmasıyla oluşan görüntüden alan bu pogrom, Almanya'daki Yahudi toplumuna karşı uygulanan ayrımcılığın açıkça şiddete dönüştüğü ilk geniş çaplı saldırı olmuştur.

⁸⁸ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 80.

⁸⁹ Caplan, *Hitler Almanyası*, s. 67.

⁹⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 189.

Kristal Gece'nin bahanesi, 7 Kasım 1938'de Polonyalı Yahudi Herschel Grynszpan'ın Paris'teki Alman Büyükelçiliği'nde çalışan diplomat Ernst vom Rath'ı silahla yaralaması ve iki gün sonra Rath'ın hayatını kaybetmesi olmuştur. Bu suikast, Nazi propaganda aygıtı tarafından tüm Yahudi toplumuna mal edilerek kitleleri harekete geçirecek bir gerekçe hâline getirilmiştir.⁹¹

9 Kasım gecesinden itibaren Almanya ve Avusturya genelinde yüzlerce sinagog kundaklanmış, yaklaşık binlerce Yahudi işletmesi saldırıya uğramış, Yahudi mezarlıkları tahrip edilmiştir. Yaşanan olaylar sonucunda 91 Yahudi öldürülmüş, yaklaşık 30.000 Yahudi erkek tutuklanmıştır.⁹²

1. 2. Almanya'nın Yayılmacı Politikaları ve Avrupa'da Gerilim

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Versay düzeni, galip devletlerin çıkarlarını koruyan bir statükoyu temsil etmiştir. Almanya ise bu düzenin ağır şartlarından dolayı kendisini dışlanmış ve haksızlığa uğradığını hissetmiş, revizyonist bir dış politika isteği giderek güçlenmiştir. Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle Almanya'nın dış politik yönelimi kökten değişmiştir. Hitler, yayılmacı ve saldırgan ideolojisiyle Versay Barış Antlaşması'nın kısıtlamalarını kaldırmayı, Alman ulusunu tek bir devlet altında birleştirmeyi ve Almanya'ya yaşam alanı kazandırmayı hedeflemiştir.⁹³ Bu hedefler doğrultusunda izlenen agresif politikalar, Avrupa'daki güç dengelerini sarsmış, İngiltere ve Fransa ile Almanya ve İtalya arasında ekonomik, siyasî ve askerî çekişmeleri tetiklemiştir. Nitekim Almanya'nın Versay'ın yarattığı statükoya başkaldırısı ve ardı ardına gelen toprak talepleri, kıtada büyük bir diplomatik krize yol açmıştır. Versay'ın getirdiği barış düzenini korumaya çalışan Batılı güçler başlangıçta bu agresif hamlelere karşı tepki vermekte zorlanmış, çoğunlukla yatıştırma politikası izleyerek çatışmadan kaçınmaya çalışmıştır.⁹⁴ Bu tutum, Hitler gibi

⁹¹ Selma Çetinkaya – Ayşegül Akgün, “Nazi Antisemitizminde Dönüm Noktası: Kristal Gece ve Basına Yansımaları”, *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 5, 2023, s. 132.

⁹² <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-night-of-broken-glass> (Erişim tarihi: 19.05.2025).

⁹³ Ahmet Nazmi Üste, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Güç Dengesi ve Hitler'in Güç Dengesi Politikası”, *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, 2018, s. 76.

⁹⁴ Gürkan Demir, “Geleneksel İngiliz Dış Politikası Çerçevesinde Chamberlain ve Churchill'in Güç Dengesi Anlayışı”, *EURO Politika*, S. 13, 2022, s. 24-25.

yayılmacı ve saldırgan bir liderin Avrupa'yı patlamaya hazır bir bomba haline getirmesiyle sonuçlanmış ve bomba 1939'da patlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Almanya ve Avusturya'nın birleşmesi, Avrupa siyasetini derinden etkileyen bir gelişme olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşüyle ortaya çıkan yeni Avusturya Cumhuriyeti, ağır ekonomik buhranlarla mücadele etmiş ve Almanya ile birleşmesi gerektiği eğilimleri güç kazanmıştır. 1918'de kurulan geçici parlamento *Alman-Avusturya Cumhuriyeti*'ni ilân etmiş, yeni anayasa *Alman Cumhuriyeti'nin bir parçası* olunacağını hükme bağlamıştır.⁹⁵ Buna karşılık Versay ve Saint-Germain Antlaşmaları'nda Avusturya'nın Almanya'ya katılımı açıkça yasaklanmış, herhangi bir birleşme kararı MC onayına bağlanmıştır. 1931'de planlanan Almanya-Avusturya gümrük birliği, MC Daimî Adalet Divanı tarafından oy çokluğuyla antlaşmalara aykırı bulunmuştur.⁹⁶ Ekonomisi çökük ve dış borçlarını ödeyemez hale gelmiş *cüce devlet* Avusturya, dış borçları için MC'den yardım almak zorunda kalmıştır. İç siyasal alanda ise 1920'ler boyunca Hristiyan Sosyal Partisi ile Sosyal Demokratlar arasında sert kutuplaşma yaşanmış, 1933'te Şansölye Engelbert Dollfuss liderliğinde kurulan otoriter rejim tüm muhalefet partilerini yasaklamıştır.⁹⁷

Hitler'in iktidara gelişiyle Almanya'nın dış politikasının öncelikli hedefi *Büyük Almanya*'nın yeniden kurulması olmuştur. *Kavgam*'da Avusturya'dan 166 kez bahseden Hitler'e göre Avusturya, *Büyük Alman yurduna* dönmeliydi.⁹⁸ Bu doğrultuda Almanya, 1936'da Ren Bölgesi'ni işgal etmiş ve İtalya ile Mihver İttifakı'nı kurmuştur. Avrupa büyük devletleri bu gelişmeleri self-determinasyon ilkesi çerçevesinde görerek Hitler'in bu taleplerle yetineceğini düşünmüştür. İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain, Mart 1938'de yazdığı mektupta Almanya'nın Çekoslovakya'ya yönelik tehditleri konusunda *haritaya bakmanın yeterli olacağını* vurgulayarak Almanya'ya sert bir garantörlük vermeyeceğini belirtmiştir. Bu yaklaşımla Almanya'nın Avusturya üzerindeki baskısı arttırılmıştır.⁹⁹

⁹⁵ Gökberk Yücel – Fatih Doğan, “Birinci Dünya Savaşı Sonrası Avusturya Cumhuriyeti'nde Millî Kimlik İnşası (1919-1938)”, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 24, S. 2, 2024, s. 517-518.

⁹⁶ Oğuzhan Ekinci, “Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya ile Avusturya'nın Birleşmesi (Anschluss)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 3, 2018, s. 1605.

⁹⁷ Yücel – Doğan, “Avusturya Cumhuriyeti'nde Millî Kimlik İnşası”, s. 519-520.

⁹⁸ Ekinci, “Almanya ile Avusturya'nın Birleşmesi”, s. 1605.

⁹⁹ Demir, “Chamberlain ve Churchill'in Güç Dengesi Anlayışı”, s. 26.

Avusturya’da birleşme yanlısı grupların başında Nazi Almanyası’nın desteklediği Avusturya Nasyonal Sosyalist Partisi ile pan-Alman milliyetçi çevreler gelmiştir. Bu gruplar Almanya ile birleşmeyi açıkça savunurken, Avusturya dışındaki Alman asıllı üst subayların da Nazilere sempati duyduğu belirtilmiştir. Buna karşılık sosyalistler, Yahudiler ve bir kısım Katolik gruplar birleşmeye karşı çıkmıştır.¹⁰⁰ Şansölye Dollfuss, Hristiyan-muhafazakâr ideolojiyle bağımsızlığı vurgularken Nazilere sert tedbirler uygulamış, Mayıs 1933’te Avusturya Komünist Partisi ve Nazi partisinin Avusturya kolunu yasaklamıştır. Yine 1933’te kurulan tek partili rejim, kiliseyi de içine alan muhafazakâr destek tabanına dayanmıştır. 25 Temmuz 1934’te Avusturya Nazileri Başbakan Dollfuss’a suikast girişiminde bulunmuş ve aldığı yaralar sonucu Dollfuss ölmüştür.¹⁰¹ Darbe başarısız olmuştur. Dollfuss’un yerine Kurt Schuschnigg başbakan olmuş, Almanya ise Viyana elçisini çekip Franz von Papen’i özel temsilci atayarak gerilimi yükseltmiştir.¹⁰² Bu dönemde Avusturya’da Nazi yeraltı örgütlenmesi devam etmiş, muhalif tek örgütlü parti ise Komünist Parti olmuştur. Sonuçta, 1938 yılına gelindiğinde Avusturya’da iç siyaseti bağımsızlıkçı Hristiyan-muhafazakâr çevreler ile Almanya’ya ilhak yanlısı Nazi sempaticianları keskin bir şekilde kutuplaştırmıştır.

Almanya’nın Avusturya’ya yönelik artan baskısı, bölge komşularını ve büyük devletleri kaygılandırmıştır. 11 Mart 1938’de Almanya’nın Avusturya’ya verdiği ultimatoma, İngiltere ve Fransa’nın tepkisine sebep olmuştur. 12 Mart’ta toplanan İngiliz kabinesi, krizin bütün Avrupa’ya olumsuz etkileri olacağını belirterek Fransa ile yakın temas kurmuş, askerî müdahaleyi beklenenin aksine dışlamıştır. Halifax, Saint-Germain Antlaşması’nın ihlal edildiğine dair açık bir durum olmadığını söyleyerek pasif bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁰³ Uluslararası tepkiler diplomatik protestolarla sınırlı kalmış, askerî veya yaptırıma dönük hiçbir ortak politika izlenmemiştir.

Almanya’nın 12 Mart 1938’de gerçekleştirdiği askerî müdahale ile Avusturya fiilen ele geçirilmiştir. 10 Nisan’da düzenlenen ve Nazi yönetiminin denetimindeki

¹⁰⁰ Ekinci, “Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi”, s. 1605.

¹⁰¹ Yücel – Doğan, “Avusturya Cumhuriyeti’nde Milli Kimlik İnşası”, s. 519-520.

¹⁰² Ekinci, “Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi”, s. 1606.

¹⁰³ Ekinci, “Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi”, s. 1619.

halk oylamasında birleşme resmî olarak onaylanmıştır. Avusturya’da Anschluss için verilen *Evet* oyu %99,6 olurken Almanya’da bu oran %99,08 olarak ifade edilmiştir. Her iki ülke de seçimlere katılım oranı %99,5’in üstünde olmuştur.¹⁰⁴ Birleşme, başta St. Germain Antlaşması olmak üzere uluslararası hukuka açıkça aykırı olmuştur. Buna rağmen hiçbir devlet Almanya’ya karşı askerî yaptırım uygulamamış, Anschluss tamamlanmıştır. Avusturya’nın devlet varlığı sona ermiş ve ülke 1945’e kadar Almanya’nın kontrolünde kalmıştır.

Avusturya’nın Almanya’ya katılması açıkça Versay düzeninin ihlali olmuş, yatıştırma politikası izleyen Başbakan Chamberlain ve müttefikleri, barışı korumak adına bu durumu fiilen kabullenmiştir. Anschluss, tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşmesine rağmen hiçbir büyük devlet Almanya’nın bu girişimine karşı ciddi bir tepki ortaya koyamamıştır. Bu tepkisizlik, Avrupa’daki küçük devletleri de endişeye sevk etmiş, Almanya’nın sıradaki hedefinin neresi olabileceği konusunda kaygılar artmıştır.¹⁰⁵ Nitekim Anschluss’tan hemen sonra Hitler, rotasını Çekoslovakya’ya çevirerek yayılmacı politikasının bir sonraki adımını planlamaya başlamıştır.

Avusturya’nın ilhakından cesaret alan Nazi Almanyası, sonraki hedef olarak etnik Alman nüfusun yoğun olduğu Çekoslovakya’nın Südet bölgesine yönelmiştir. Çekoslovakya, Orta Avrupa’da istikrarlı bir demokrasi olup Fransa ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile müttefiklik ilişkileri içerisinde olmuştur, ancak ülke sınırları içinde yaşayan Almanlar, Hitler’in propagandalarıyla Almanya’ya bağlanmayı hedeflemiştir.¹⁰⁶ 1938 yılı boyunca Südet Almanlarının ayrılıkçı talepleri ve Almanya’nın Çekoslovakya’ya yönelik tehditkâr açıklamaları Avrupa’da yeni bir savaş korkusunu tetiklemiştir. Başbakan Chamberlain, çatışmayı önlemek amacıyla yatıştırma siyasetini sürdürerek Hitler’i diplomatik yollarla durdurmaya çalışmıştır. Almanya, Çekoslovakya’ya karşı bir askerî harekât hazırlığı yaparken, krizi çözmek için uluslararası bir konferans toplanmıştır.

29-30 Eylül 1938’de Münih’te toplanan konferansta Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa liderleri, Çekoslovakya’nın Südet bölgesinin Almanya’ya bırakılması konusunda anlaşmıştır. Münih Anlaşması, Avrupa’da barışı korumak adına yapılan

¹⁰⁴ Ekinci, “Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi”, s. 1619.

¹⁰⁵ Ekinci, “Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi”, s. 1622.

¹⁰⁶ Polat, “Milletler Cemiyeti Sistemi”, s. 1963.

ancak bir ülkenin egemenlik haklarını feda eden bir düzenleme olarak tarihe geçmiştir. Anlaşmaya göre Südet bölgesi derhal Almanya'ya devredilmiş, karşılığında Hitler Çekoslovakya'nın geri kalanına dair başka bir talebi olmayacağına dair güvence vermiştir. Ne var ki bu konferansa davet edilmeyen Çekoslovakya, topraklarının parçalanmasını kabullenmek zorunda bırakılmıştır. İngiltere ve Fransa, bu anlaşmayla Almanya'nın yayılmacı emellerine geçici bir set çektiklerini ummuştur. Chamberlain, Londra'ya döndüğünde *size bugün onurlu bir barış getirdim* diyerek halkına anlaşmayı müjdelemiştir.¹⁰⁷ Gerçekte ise Münih, Nazi Almanyası'nın saldırgan dış politikasını daha da cesaretlendirmiştir. Batılı müttefikler Hitler'in yalnızca Alman nüfusun yaşadığı bölgelerle yetineceğini ummuş, Hitler anlaşmadan birkaç ay sonra sözünü tutmamış ve gözünü Çekoslovakya'nın tamamına dikmiştir. Bu durum, kolektif güvenlik sistemine olan inancı sarsmış, Stalin yönetimindeki SSCB'nin, Batılı devletlere güvenini iyice azaltmış ve ileride Nazi-Sovyet yakınlaşmasının zeminini hazırlamıştır.¹⁰⁸

Münih Anlaşması'nın hemen ardından MC'nin bu gelişmelere tepkisi de yok denecek kadar zayıf kalmıştır. Uluslararası barışı korumakla görevli cemiyet, Südet krizinin çözümünde tamamen pasif kaldığı gibi anlaşma sonrasında da herhangi bir rol üstlenmemiştir.¹⁰⁹

Münih'te *son toprak talebi Sudet olacak* diyen Hitler, tüm Çekoslovakya'yı yutarak Avrupa'da savaş bulutlarını iyice yoğunlaştırmıştır. Mart 1939'daki bu açık saldırganlık, İngiltere ve Fransa'nın Nazi Almanyası'na karşı politikalarını kökten değiştirmelerine yol açmıştır. Artık Hitler'in sadece etnik Almanların yaşadığı bölgelerle yetinmeyeceği anlaşılmıştır. Londra ve Paris, yatıştırma siyasetinin iflas ettiğini görerek Almanya'ya karşı sert tedbirler almaya yönelmiştir.¹¹⁰ Özellikle İngiltere'de kamuoyu, Çekoslovakya'nın işgalini bir ihanet olarak değerlendirmiş ve Chamberlain hükümeti baskı altına girmiştir. Bunun sonucunda İngiltere, daha önce benzeri görülmemiş biçimde, doğrudan doğruya Almanya'nın bir sonraki muhtemel hedefi olarak görülen Polonya'ya güvence vermeye karar vermiştir. 31 Mart 1939'da

¹⁰⁷ Demir, "Chamberlain ve Churchill'in Güç Dengesi Anlayışı", s. 26.

¹⁰⁸ Ettore Ancieri – Coşkun Üçok, "II. Dünya Savaşı'nın Sebepleri: Avrupa Büyük Devletleri ve Hitler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, 1959, s. 54.

¹⁰⁹ Polat, "Milletler Cemiyeti Sistemi", s. 1963.

¹¹⁰ Demir, "Chamberlain ve Churchill'in Güç Dengesi Anlayışı", s. 26-27.

İngiliz hükümeti, Polonya'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tek taraflı garanti ettiğini ilan etmiştir. Kısa süre sonra Fransa da benzer bir garanti vermek istediğini açıklamıştır.¹¹¹ Bu garanti taahhütleri, Almanya'ya karşı caydırıcılık sağlamayı ve Hitler'i yeni bir saldırıdan vazgeçirmeyi amaçlamıştır.

Çekoslovakya'nın işgalinden sonra Hitler'in bir sonraki hedefi Polonya olarak belirmeye başlamıştır. Almanya, Versay Barış Antlaşması ile *serbest şehir* statüsü verilmiş olan Danzig'in¹¹² Almanya'ya katılmasını ve Alman topraklarını Doğu Prusya'ya bağlayan Polonya Koridoru üzerinden özel ulaşım hakları tanınmasını talep etmiştir.¹¹³ Hitler saldırgan olduğunu kabul etmemiştir. Batı Polonya'da, Polonya baskısı altında kalan Almanlar için savaştığını düşünmüştür.¹¹⁴ Danzig nüfusunun çoğunluğunun Alman asıllı oluşu Hitler'e güçlü bir propaganda malzemesi sağlamıştır.

Polonya hükümeti ise Almanya'nın Danzig ve koridor konusundaki isteklerine kesin biçimde karşı çıkmıştır. Mart 1939'da İngiltere'nin sağladığı güvence, Polonya'nın direnç azmini arttırmıştır.¹¹⁵ Polonya, Almanya karşısında taviz vermesi halinde Doğu Avrupa'daki bağımsız varlığının tehlikeye gireceğini tahmin etmiştir. Bu nedenle Danzig krizi, 1939 yazı boyunca Alman-Leh ilişkilerini kilitleyen bir mesele haline gelmiştir. Polonya geri adım atmamış, İngiltere ile karşılıklı askerî yardım müzakerelerine başlamıştır. İngiltere ve Fransa, Polonya ile ittifak görüşmelerini hızlandırarak Almanya'ya karşı bir kuşatma diplomasisi yürütmeye çalışmıştır.

Hitler ise Polonya'nın teslim olmayacağını anladığında, savaş hazırlıklarını yoğunlaştırmıştır. Ağustos 1939'a gelindiğinde tüm Avrupa'da askerî hazırlıklar başlamıştır.¹¹⁶ Dünya kamuoyu nefesini tutmuş, Danzig bahanesiyle çıkabilecek bir savaşın eşiğine gelinmiştir.

1939 yazı, Avrupa'da diplomatik trafiğin doruğa ulaştığı ve büyük güçlerin iki karşıt blok halinde son hamlelerini yaptığı bir dönem olmuştur. Almanya'nın Mart ayında Çekoslovakya'yı parçalaması ve Polonya'ya yönelttiği tehditler karşısında İngiltere ve Fransa bir yandan Doğu Avrupa'da Polonya ve müttefiklerine güvence

¹¹¹ Mustafa Yahya Metintaş, "İkinci Dünya Savaşı Başlarken Türkiye'nin Dış Politikası (1939)", *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 4, S. 7, 2020, s. 59.

¹¹² Özel Özcan –Tutuş, "Nazi Almanyası'na Giden Süreci Yaratmak", s. 284.

¹¹³ Jenkins, *Avrupa Tarihi*, s. 281.

¹¹⁴ Kerrigan, *Hitler: Canavarın Ardındaki Adam*, s. 175.

¹¹⁵ Jenkins, *Avrupa Tarihi*, s. 281.

¹¹⁶ *Cumhuriyet*, 25.08.1939, s. 1.

vermiş, diğer yandan kendi aralarında ve potansiyel müttefiklerle askerî işbirliği planlarını yoğunlaştırmıştır. Nisan 1939'da İngiltere, Polonya'nın yanı sıra Yunanistan ve Romanya'yı da kapsayan bir güvenlik kuşağı oluşturmak amacıyla girişimlerde bulunmuştur.¹¹⁷

Hitler, Batılıların SSCB ile anlaşmakta güçlük çektiğini görünce cesaret bulmuştur. Mayıs 1939'da Alman ve İtalyan hükümetleri aralarındaki bağı daha da pekiştirerek bir askerî ittifak antlaşması imzalamıştır.¹¹⁸ İtalya bu pakt ile Almanya'ya tam destek sözü verirken, Avrupa'daki güç dengesi Mihver Devletleri lehine biraz daha değişmiştir. Mussolini yönetimindeki İtalya, artık Almanya'nın atacağı adımlarda yanında olacağını taahhüt etmiştir.

1. 3. Polonya'nın İşgali ve İkinci Dünya Savaşı'nın Başlaması

Almanya, 1939 yılı yaz aylarında Polonya'ya karşı bir saldırı planını adım adım hayata geçirmeye başlamıştır. Naziler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında dayatılan Versay Barış Antlaşması'nı ve özellikle Polonya'ya bırakılan Danzig Serbest Şehri ile *Polonya Koridoru* sorununu kendi lehine çözmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede Alman hükümeti, Polonya'ya savaştan önce son bir diplomatik hamle olarak 21 Ağustos 1939'da Danzig'in iadesini ve *Koridor* bölgesinde referandum yapılmasını da içeren on altı maddelik bir barış teklifi sunmuştur. Ancak bu talepler kabul edilmemiştir. Öte yandan, Almanya Batı'da Fransa ve İngiltere'yi pasif tutmak için SSCB ile yakınlaşmaya giderek 23 Ağustos 1939'da Molotov-Ribbentrop Saldırmazlık Paketi'nı imzalamıştır. Böylece iki cephede birden savaş riskini azaltan Hitler, Polonya'ya saldırmak için uygun zemini bulmuştur.¹¹⁹

Polonya'ya saldırı gerekçesini dünyaya meşru göstermek isteyen Nazi rejimi, savaşın eşiğinde bir provokasyon planına başvurmuştur. 31 Ağustos 1939 gecesi Gleiwitz Vakası olarak bilinen hadise gerçekleşmiştir. Alman SS birlikleri, Polonya askeri üniformasıyla Almanya'nın Silezya bölgesindeki Gleiwitz kentinde bir Alman radyo istasyonuna sahte bir baskın düzenlemiştir.¹²⁰ Bu kurgulanmış saldırı, ertesi gün

¹¹⁷ *Cumhuriyet*, 14.04.1939, s. 1.

¹¹⁸ *Cumhuriyet*, 22.05.1939, s. 1.

¹¹⁹ Çağatay Benhür – Okan Aydın, “İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya'nın İşgalinin Türk Basınına Yansımaları”, *Tarihin Peşinde*, S. 26, 2021, s. 60.

¹²⁰ Benhür – Aydın, “Polonya'nın İşgalinin Türk Basınına Yansımaları”, s. 60.

başlatılacak işgal hareketine bahane yaratmak amacıyla yapılmıştır. Nitekim hemen ertesi sabah, 1 Eylül 1939'da Almanya hiçbir resmî savaş ilanında bulunmaksızın Polonya'ya topyekûn saldırıya geçmiştir. Luftwaffe gün ağarmadan Polonya şehirlerini bombalamaya başlarken, kara birlikleri saat 06:00 sularında sınırı geçmiştir.¹²¹

Cumhuriyet, manşetten *Nihayet Harp Başladı* başlığını kullanarak Alman taarruzunu duyurmuştur. Haberde *Alman orduları dört koldan Leh topraklarına hücumla geçtiler. İngiltere-Fransa Almanya'ya ultimatoma verdi. Varşova dün 6 defa bombardıman edildi. Leh devlet merkezindeki Türk vatandaşları elçiliğimiz tarafından muhafaza ediliyor; halk yurdun müdafaasına koşmaktadır* ifadeleriyle ilk günün kritik gelişmeleri özetlenmiştir.¹²²

Almanya'nın Polonya'ya saldırısı, Avrupa'da 1930'ların başından beri izlenen yatıştırma politikasının sonu olmuştur. Polonya'nın bağımsızlığının garantörleri olan İngiltere ve Fransa, Alman saldırısını durdurmak için diplomatik ultimatoma verme yoluna gitmiştir. 3 Eylül 1939 sabahı İngiliz ve Fransız hükümetlerinin Berlin'e tanıdığı süre dolmak üzereyken, Türk gazetelerinin manşetleri bu kritik eşiği yansıtmıştır. *Cumhuriyet*, 3 Eylül tarihinde *İtalya Sulh Teklifinde Bulundu* manşetiyle İtalya'nın arabuluculuk girişimine yer verirken, aynı gün İngiltere ve Fransa'nın ultimatoma sona erdiğini vurgulayan haberler yayımlanmıştır.¹²³

2 Eylül günü saat 19.15'te Berlin'deki İngiliz elçiliğinde çalışan bir memur Alman Dışişleri Bakanlığı'nı aramış ve Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop'u *çok acele bir iş için* İngiliz Büyükelçi Sir Neville Henderson ile Fransız Büyükelçi Robert Coulondre'u olabildiği kadar acil kabul etmesini rica etmiştir. Birkaç dakika sonra Fransız elçiliği de aynı talepte bulunmuştur. Ribbentrop, elçiler ile aynı anda konuşmak istemediği için Henderson ve Coulondre'u bir saat arayla kabul etmiştir. İngiliz elçisi, İngiliz hükümetinin resmî notasını Ribbentrop'a iletmiştir: *...Alman hükümeti, Polonya'ya karşı girişmiş olduğu her türlü saldırgan hareketi durdurduğuna dair, İngiliz hükümetine doyurucu teminat vermeye ve kuvvetlerini Polonya topraklarından hemen çekmeye hazır olmadığı takdirde, İngiliz hükümeti Polonya'ya*

¹²¹ Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 40.

¹²² *Cumhuriyet*, 02.09.1939, s. 1.

¹²³ *Cumhuriyet*, 03.09.1939, s. 1.

karşı vermiş olduğu taahhütleri duraksamadan yerine getirecektir. Fransız notası da hemen hemen aynı olmuştur.¹²⁴ Notalara Almanya'dan bir cevap gelmemiştir. Bunun üzerine Lord Halifax, Londra'da bulunan Alman maslahatgüzârına resmî nota vermiştir: *3 Eylül sabah saat 11'den sonra, iki ülke arasında savaş durumu bulunduğunu size bildirmekle şeref duyarım.*¹²⁵

Alman işgalinin ilk günlerinden itibaren Varşova, direnişin ve dramın merkezi haline gelmiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte başkent Varşova yoğun hava saldırılarına maruz kalmıştır. 1-2 Eylül'de şehir tam 6 defa bombalanmış ve sivil halk büyük kayıplar vermeye başlamıştır.¹²⁶ Polonya Hava Kuvvetleri ve ordu birlikleri, Alman ilerleyişini yavaşlatmak için çetin bir mücadele vermiştir.

Müttefiklerin Batı'da aktif bir harekâta girişmemesi ve SSCB'nin de doğudan vurmasıyla Polonya'nın uzun süre dayanması imkânsız görünmüştür. Eylül ayının son haftasında Varşova'nın savunması kritik noktaya gelmiştir. 27 Eylül 1939'da Varşova şehri, haftalar süren bombardıman ve sokak çatışmalarının ardından daha fazla dayanamayarak Alman kuvvetlerine teslim olmuştur. Böylece yaklaşık bir ay içinde Polonya tamamen işgal edilmiş ve Almanya ile SSCB arasında paylaştırılmıştır.¹²⁷

¹²⁴ William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, Hürriyet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1979, s. 219.

¹²⁵ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 235.

¹²⁶ Benhür – Aydın, “Polonya'nın İşgalinin Türk Basınına Yansımaları”, s. 61.

¹²⁷ Çağatay Benhür – Mahir Selim Akçakaya, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Konya'da Alınan Askerî Önlemler”, *Akademik Bakış*, C. 5, S. 9, 2011, s. 172.

İKİNCİ BÖLÜM

FRANSA MUHAREBESİ

2. 1. Garip Savaş

Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırması üzerine, İngiltere ve Fransa, Polonya ile yapmış oldukları ittifaklarına sadık kalarak 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etmiştir.¹²⁸ Bu savaş ilanı ile birlikte Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupalı büyük güçler yeniden bir savaşa girmiştir. Ancak bu savaş ilanı Batı Cephesi'nde beklenildiği gibi doğrudan bir kara savaşı ile başlamamıştır. Savaşın ilk aylarında diplomatik ve psikolojik anlamda bir savaş hali sürerken, cephelerde uzun süre gerçek anlamda bir askerî çatışma yaşanmamıştır. Fransa, Almanya ile olan doğu sınırını korumak amacıyla 1920'lerden itibaren inşa ettiği, Maginot Hattı olarak bilinen ve adını Genelkurmay Başkanı Andre Maginot'tan alan tahkimat sistemine güvenmiştir.¹²⁹ 140 kilometre uzunluğunda olan Maginot Hattı, Fransa'ya 7 milyar Frank'a mal olmuştur. Belçika'nın itirazı üzerine Maginot Hattı Belçika sınırına uzatılamamış, Fransa'nın 400 kilometrelik Belçika sınırı açık kalmıştır.¹³⁰ Fransız stratejisi, bu savunma hattı üzerinden Alman saldırısını bertaraf etmek şeklinde kurgulanmıştır. Almanya ise Batı Cephesi'ne dönük doğrudan bir saldırı gerçekleştirmemiş, dikkatini doğudaki Polonya işgaline vermiştir. Fransız ordusu ise herhangi bir saldırı düzenlemek yerine savunma mevzilerinde beklemeyi tercih etmiştir. Genelkurmay Başkanı Lord John Vereker Gort'un komutasında bulunan İngiliz Seferi Kuvvetleri (BEF), Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Fransızların emrine girerek Maginot'taki yerlerini almıştır.¹³¹

Müttefikler küçük çaplı hava saldırıları ve propaganda faaliyetleri dışında ciddi bir harekâta girişmemiştir. 7 Eylül 1939'da¹³² Fransa sınırından Almanya'nın Saar bölgesine yapılan sınırlı ve etkisiz keşif saldırıları dışında kayda değer bir çatışma

¹²⁸ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 224.

¹²⁹ Salim Aydın, "İkinci Dünya Savaşı'nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 16, S. 34, 2020, s. 386-387.

¹³⁰ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 69-70.

¹³¹ Owen Booth – John Walton, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023, s. 47.

¹³² *Cumhuriyet*, 08.09.1939, s. 1.

yaşanmamıştır.¹³³ İngiltere ve Fransa'nın Polonya'ya yardım etmek için Almanya'ya karşı neden taarruza geçmedikleri sorusuna, Birinci Dünya Savaşı esnasında yaşanan Champagne Taarruzu¹³⁴ örnek gösterilmiştir. 1917'de yapılan bu taarruzda, Fransızlar tankların yardımıyla ilerlemiş fakat başlayan Alman topçu ateşi ile önce durdurulmuş sonra ezilmiştir. Cepheyi yarmak için yapılan bu taarruzun neticesi Fransızlar için 32.000 ölü, 5000 esir ve 80.000 yaralı olmuştur. 1940'a döndüğümüzde Fransa, Almanların taarruz edeceği, kendilerinin de Maginot Hattı'nda müdafaa edeceği düşüncesiyle savaşa hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra Polonya, Almanya tarafından mağlup edilmek üzeredir. Savaşın doğuda değil batıda biteceği, son zaferin de burada kazanılacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak Polonya'ya yardım edebilmek için Almanların Siegfried Hattı'nı yarmaya imkân görümemiştir. Müttefikler tarafından Almanya'nın Polonya işgalini tamamlamasının ardından Batı Cephesi'nde taarruza geçmesi beklenmiştir.¹³⁵

Savaş halinin ilan edilmesine rağmen fiili çatışmanın olmaması, halk nezdinde büyük bir kafa karışıklığı yaratmış, özellikle Fransız mizahçılar bu durumu tuhaf olarak tanımlamaya başlamıştır.¹³⁶ *Garip Savaş* terimi Amerikan basını tarafından icat edilmiştir. Bu deyim Atlantik'in diğer tarafında kısa sürede benimsenmiştir.¹³⁷ Fransa'da halkın savaş hazırlığıyla birlikte yaşadığı tedirginliğe rağmen cephedeki sessizlik, hükümete yönelik sorgulamaların artmasına neden olmuştur. Askerî harekât eksikliğinden ve Finlandiya'yı Kızıl Ordu'ya karşı koruyamadığı için sağcılar tarafından eleştirilen Edouard Daladier, 19 Mart 1940'ta istifa etmiştir. Yerini daha dinamik bir karaktere sahip olan Paul Reynaud almıştır.¹³⁸

Garip Savaş dönemi, aynı zamanda diplomatik manevraların da yoğunlaştığı bir dönemdir. İngiltere ve Fransa, bu süre zarfında SSCB'nin saldırılarına ve yayılmacı hamlelerine karşı diplomatik denge kurmaya çalışırken, Baltık ülkeleri ve İskandinavya'daki gelişmeleri de dikkatle izlemiştir.¹³⁹ Ancak bu stratejik dikkat

¹³³ Kerrigan, *Hitler: Canavarın Ardındaki Adam*, s. 177.

¹³⁴ Üçüncü Champagne Muharebesi.

¹³⁵ Abidin Daver, "Garb Cephesinde Neden Harb Edilmiyor?", *Cumhuriyet*, 17.09.1939, s. 3.

¹³⁶ Akşin, *20. Yüzyıl Tarihi*, s. 224.

¹³⁷ Basil Liddell Hart, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2023, s. 47.

¹³⁸ Roger Price, *Kısa Fransa Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023, s. 327.

¹³⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 278.

dağınıklığı, Almanya'nın saldırgan politikasına karşı etkili bir caydırıcılık oluşturamamıştır. Finlandiya ile SSCB arasında 30 Kasım 1939'da patlak veren Kış Savaşı, Batılı devletlerin dikkatini doğu cephesine yöneltmiş,¹⁴⁰ İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı aktif bir askerî operasyona girişmesini daha da geciktirmiştir.

Garip Savaş, Almanya açısından büyük bir stratejik fırsat penceresi sunmuştur. Hitler, Batı Cephesi'ndeki bu durgunluktan yararlanarak doğudaki askerî harekâtını tamamlamış, SSCB ile olan iş birliğini güçlendirmiş¹⁴¹ ve 1940 baharında Batı Avrupa'ya yönelik kapsamlı bir işgal planı olan *Fall Gelb* ya da *Manstein Planı* olarak bilinen planı hazırlama imkânı bulmuştur.¹⁴² Garip Savaş dönemi Müttefiklerin Nazi Almanyası karşısındaki kararsızlıklarını ve hazırlıksızlıklarını gözler önüne sermiştir. Savaşın bu pasif evresi, nihayetinde Avrupa'nın en büyük felaketlerinden birinin habercisi olmuştur.

Fransızlar tarafından *Une Drole de Guerre* yani *Tuhaf Savaş*,¹⁴³ Amerikalılar tarafından *Garip Savaş* ve Almanlar tarafından *Sitzkrieg* yani *Oturan Savaş*¹⁴⁴ olarak anılan bu süreç, 9 Nisan 1940'ta Almanya'nın Danimarka ve Norveç'e karşı düzenlediği Weserübung Harekâtı ile son bulmuştur.¹⁴⁵

2. 2. Weserübung Harekâtı

Müttefikler ve Almanya savaşın başından itibaren İskandinavya'yı askerî harekât için uygun bir alan olarak görmüştür. Bu dönemde İsveç demiri, özellikle Almanya için hayati öneme sahip olmuştur. Müttefikler, Almanya'nın demir tedariğini kesmek istemiştir.¹⁴⁶ Almanya'da maden kaynaklarının korunması için İskandinavya'ya bir harekât düzenlenmesi planlanmıştır. Ayrıca Norveç'in işgal

¹⁴⁰ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 97-98.

¹⁴¹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 276.

¹⁴² Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 68.

¹⁴³ Çınar Özen – Atay Akdevelioğlu, “II. Dünya Savaşı'nda Fransa'da Liderlik Mücadelesi: III. Cumhuriyet'ten Vichy Fransası'na Fransız Siyasetinde Yapısal Salınım”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 15, S. 1, Ankara 2016, s. 150.

¹⁴⁴ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 47.

¹⁴⁵ Burak Çınar, “Operation Weserübung Nord: German Invasion of Norway, 1940”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 2, 2022, s. 681.

¹⁴⁶ Cumhuriyet, 11.04.1940, s. 6.

edilmesi sonucunda Almanya'nın Kuzey Atlantik'te yeni üsler elde etmesiyle Müttefik gemilerine saldırılmasının kolaylaşacağı düşünülmüştür.

Almanya'nın demir ticaretine darbe vurmak için Müttefikler, Norveç ve Almanya arasındaki sulara mayın döşemiştir. Norveç, İngiltere'yi protesto etmiş ve mayınların derhal toplatılmasını talep etmiştir.¹⁴⁷ Almanya ise Norveç'in kendi sahillerini koruyamaması durumunda donanmasının ve ordusunun Baltık Denizi'nde hazırlandığını haber vermiştir.¹⁴⁸

Hitler 5 Şubat 1940'ta Danimarka ve Norveç'i kapsayan Weserübung Harekâtı'nın hazırlanmasını istemiştir.¹⁴⁹ Weserübung Harekâtı, tarafsız Norveç ve Danimarka'yı aynı anda işgal etmeye yönelik geliştirilen kapsamlı bir plan olmuştur. Almanya, 9 Nisan 1940 sabahı başlatılan ani operasyon ile Danimarka'ya girmiş ve Norveç'in güneyine asker çıkarmıştır. Oslo'da bulunan Alman elçisi Norveç hükümetine *Norveç'i biz işgal etmesek İngilizler ve Fransızlar edeceklerdi* diyerek işgali haklı çıkarmaya çalışmıştır.¹⁵⁰

Cumhuriyet gazetesinde yazılar kaleme alan Peyami Safa, İskandinavya'nın zaferin anahtarı olduğunu söylemiştir. Müttefiklerin yapabileceği üç ihtimal ileri sürmüştür; birincisi Norveç'e asker çıkarırlar ve Almanlar ile savaşarak onları Norveç'ten atarlar, ikincisi asker çıkarmazlar yalnız Norveç kıyılarında bir deniz savaşı yürütürler ve son olarak Norveç'e asker çıkarırlar fakat Almanları çıkarmaya muvaffak olamazlar. Safa'nın ileri sürmüş olduğu bu ihtimallerden üçüncüsü gerçekleşmiştir. Yazısının devamında ise zaferin iki kapısı olduğunu belirtmiştir: Maginot ve Siegfried.¹⁵¹

Danimarka Kralı 10. Christian ve hükümeti, Almanya'ya gösterilecek direnişin ülkeyi felakete götüreceğini düşündüklerinden dolayı Alman işgalini ve Almanya ile yapılacak iş birliğini kabul etmiştir.¹⁵² Danimarka aynı gün sabah 08.34'te Almanya'ya teslim olmuştur.¹⁵³

¹⁴⁷ *Cumhuriyet*, 09.04.1940, s. 5.

¹⁴⁸ Muharrem Feyzi Togay, "Müttefikler ve Balkanlar", *Cumhuriyet*, 09.04.1940, s. 2.

¹⁴⁹ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 128.

¹⁵⁰ Yunus Nadi, "Yeni Bir Safha: Şimalde Harb", *Cumhuriyet*, 10.4.1940, s. 5.

¹⁵¹ Peyami Safa, "Hadiseler Arasında: Zaferin Anahtarı", *Cumhuriyet*, 11.04.1940, s. 3.

¹⁵² *Cumhuriyet*, 12.04.1940, s. 2.

¹⁵³ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 59.

İngiltere Denizcilik Bakanı Winston Churchill'in, İngiliz ve Fransız birliklerinin Norveç'e çıkarak Almanlara karşı koyacağı yönündeki beyanatı Norveçlilere cesaret vermiş, İngiltere ve Fransa'dan gelecek olan yardıma güvenen Norveçliler Almanya'ya karşı mukavemet kararı almıştır.¹⁵⁴ Alman paraşütçü birlikleri Norveç'e indirilmiş ve destek kuvvetleri gelmeden önemli stratejik noktaların ele geçirilmesi sağlanmıştır.¹⁵⁵ Oslo, Bergen, Trondheim, Narvik ve Stavenger gibi stratejik limanlar, Alman deniz ve hava kuvvetlerinin desteğiyle işgal edilmiştir.¹⁵⁶

Norveç Kralı 7. Haakon ülkeyi terk etmeyerek bir liderlik örneği sergilemiştir. Norveç ordusu kuzey bölgelerinde direnişi sürdürmüştür. Bu sırada İngiltere ve Fransa, Almanya'nın saldırısını engellemekte 5 gün gecikmiş olsalar da 14 Nisan'da karşılık vererek Norveç'e birlikler göndermiştir.¹⁵⁷

Müttefik kuvvetlerin Norveç'e yönelik çıkarma harekâtı, savaşın kuzey cephesinde yeni bir safhaya geçilmesine neden olmuştur. Özellikle Norveç'in orta kesimlerinde yer alan Trondheim ve Bergen bölgelerine yapılan İngiliz ve ardından Fransız çıkarmaları, çatışmaların seyrini kökten değiştirmiştir. Savaşın ilk aşamasında İngiliz birlikleri yalnızca kuzey Norveç'e intikal etmiştir. Bu askerî girişimin temel hedefleri arasında, Norveç ve İsveç halklarına moral desteği sağlamak, savaş sanayisi için hayati öneme sahip demir cevherinin Alman kontrolüne geçmesini önlemek ve stratejik açıdan önemli olan Norveç'teki deniz ve hava üslerinin Nazi Almanyası'nın denetimine bırakılmasını engellemek yer almıştır.¹⁵⁸

Müttefikler özellikle Narvik bölgesinde önemli başarılar elde etmiş, Alman birliklerini geri püskürtmeyi başarmıştır. Alman hava korumasının menzili dışında kalan Almanlar kendilerini Narvik'te kuşatılmış olarak bulmuştur. Öte yandan 10 Mayıs 1940'ta Almanya'nın Batı Avrupa'da Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Fransa'ya saldırması, İngiltere ve Fransa'nın önceliklerini değiştirmiş, Norveç'e yönelik destek azalmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁴ *Cumhuriyet*, 12.04.1940, s. 2.

¹⁵⁵ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 107.

¹⁵⁶ Çınar, "Operation Weserübung Nord", s. 678.

¹⁵⁷ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 60, 62.

¹⁵⁸ Muharrem Feyzi Togay, "Norveç'te Müttefikler", *Cumhuriyet*, 22.04.1940, s. 2.

¹⁵⁹ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 109.

Nadir Nadi'ye göre Norveç'te süregelen askerî operasyonların son günlerde Almanlar lehine geliştiği yönündeki bilgiler çoktan ulaşmaya başlamıştır. İngiltere Başbakanı Chamberlain'in Avam Kamarası'nda yaptığı açıklamalar durumu açık biçimde teyit etmiştir. Müttefik birliklerin Trondheim bölgesine yönelik çıkartması, Alman kuvvetlerine kıyasla geç gerçekleştirilmiş ve özellikle Luftwaffe'nin yoğun hava saldırıları nedeniyle ciddi engellerle karşılaşmıştır. Olayların seyri ve Chamberlain'in beyanları göz önünde bulundurulduğunda, Norveç Cephesi'ndeki çatışmaların sona yaklaştığı ya da tamamen sona erdiği çıkarımında bulunulmuştur. Bu gelişme, Almanya açısından önemli bir başarı olarak değerlendirilmiştir. Müttefiklerin bu harekât sırasında sergiledikleri yavaş ve temkinli tutum, Almanya lehine bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Eğer bu gecikme zorunlu koşullardan kaynaklandıysa dahi, Müttefiklerin stratejik planlamalarının yeterince isabetli olmadığı ve geri çekilmek zorunda kalacakları bir noktaya gereksiz çaba ve beklenti yükledikleri eleştirisi yapılmıştır.¹⁶⁰

Bu dönemde doğruluğu teyit edilmeden yayılan haberler, ciddi bir bilgi karmaşasına neden olmuştur. Savaşın taraflarından gelen açıklamalar çoğu zaman birbirini tutmamış, çelişkili ifadeler kamuoyunda kafa karışıklığı yaratmıştır. Böyle bir ortamda, güvenilir ve doğrulanmış bilgileri derleyip kamuoyuna aktarmak gazeteciler açısından önemli bir sorumluluğa dönüşmüştür. Nitekim savaşın ilk günlerinde, Polonya süvarilerinin Doğu Prusya'ya girdiği yönündeki söylentiler kamuoyunda yayılmış ve bazı kesimler Alman saldırısının başarısızlığa uğradığını sanmıştır. Ancak sonraki günlerde gelen gelişmeler, durumun bu izlenimden oldukça farklı olduğunu göstermiştir. Benzer biçimde, Norveç Cephesi'nden gelen ilk bilgiler Müttefik birliklerinin ilerlediği, Alman güçlerinin ise geri çekildiği yönünde olmuştur.¹⁶¹ Abidin Daver, 24 Nisan'da yayımlanan yazısında, bir gün önce kaleme alınan ve meslektaşı Peyami Safa'nın imzasını taşıyan *Aldanmamak* başlıklı yazıya gönderme yaparak, özellikle Almanya tarafından yapılan resmî açıklamaların doğruluğunun sorgulanması gerektiğini dile getirmiştir.¹⁶²

¹⁶⁰ Nadir Nadi, "Bir Tahliye Hadisesinin Tahlili", *Cumhuriyet*, 04.05.1940, s. 1.

¹⁶¹ Peyami Safa, "Aldanmamak", *Cumhuriyet*, 23.04.1940, s. 3.

¹⁶² Abidin Daver, "İnanmamak", *Cumhuriyet*, 24.04.1940, s. 3.

Batı Cephesi'nde şiddetlenen muharebeler nedeniyle Müttefik birlikler, 7 Haziran'da Norveç'ten çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁶³ 10 Haziran 1940 tarihinde Norveç ordusu teslim olmuş ve ülke fiilen Alman işgali altına girmiştir.¹⁶⁴ Müttefiklerin geri çekilme sebepleri Daver tarafından sıralanmıştır;

1. Hava kuvvetlerinin çok sıkı müdahalesinden dolayı Müttefik Deniz Kuvvetleri Kattegat ve Skagerrak gibi, boğazlarda, tam bir hakimiyet tesis edememiş; Norveç'e çıkan Alman ordusunun nakli, tahminlerin tersine, tamamen kesilememiştir. Bu vaziyette, müttefikler, Alman hava ve deniz kuvvetlerinin tehdidine maruz kalan birliklerinin naklinin güçlüğü yüzünden Almanların, Norveç'e daima kendilerinden daha üstün kuvvetler gönderebileceklerini görmüşlerdir.

2. Esas müdafaaı yapacak olan Norveç ordusunun takviye edilmekle bu işi başaramayacağı, kendilerine daha fazla iş düşeceği kanaatine varılmıştır.

3. Luftwaffe'nin, ele geçirdiği Norveç üsleri sayesinde, Müttefik Hava Kuvvetlerine nazaran, daha yakından ve daha geniş surette müdahalesi üzerine, çok zayıf vereceklerini tecrübe ile görmüşlerdir.

4. Norveç'e fazla kuvvet gönderdikleri takdirde ya burada ya başka bir yerde büyük Alman taarruzlarının kendilerini bastıracağından endişe etmişlerdir.

*5. İtalya'nın Almanların yanında harbe girmesi halinde, Norveç hareketlerinden çok daha ehemmiyetli olan Akdeniz mücadelesinde kuvvetli bulunmak istemişlerdir.*¹⁶⁵

Almanya işgal sonrası Norveç'in idaresini kolaylaştırmak için Nazi sempatzanı Vidkun Quisling'i işbirlikçi hükümetin başına getirmiştir. Quisling rejimi, Alman çıkarlarına hizmet eden bir kukla rejim olarak tarihe geçmiş ve Quisling ismi Norveç'te *hain* anlamında kullanılmıştır.¹⁶⁶

¹⁶³ Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 89.

¹⁶⁴ *Cumhuriyet*, 11.06.1940, s. 1.

¹⁶⁵ Abidin Daver, "Niçin Çekildiler?", *Cumhuriyet*, 06.05.1940, s. 3.

¹⁶⁶ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 62.

Alman işgali boyunca Norveç, önemli bir deniz ve hava üssü haline gelmiştir. Atlantik'teki denizaltı operasyonları ve müttefik konvoylarına karşı saldırılar buradan koordine edilmiştir.¹⁶⁷

Norveç Savaşı, İkinci Dünya Savaşı'nın erken döneminde Blitzkrieg'in¹⁶⁸ kuzeydeki yansıması olarak değerlendirilmiştir. Almanya operasyonel üstünlük, sürpriz saldırı ve çok boyutlu askerî koordinasyon sayesinde önemli bir zafer elde etmiştir. Her ne kadar Almanya Norveç'i başarıyla işgal etmiş olsa da bu harekât Kriegsmarine¹⁶⁹ için yıkıcı kayıplarla sonuçlanmıştır. Özellikle Norveç sularında yürütülen çatışmalarda 21 Alman savaş gemisi batırılmıştır.¹⁷⁰ 21 Alman savaş gemisinin batması, ilerleyen yıllarda Almanya'nın deniz gücünü ciddi şekilde sınırlamış ve Atlantik'te yürütülen savaşta deniz üstünlüğünü Müttefikler lehine çevirmiştir.

Norveç'in işgali İngiltere için ciddi siyasî sonuçlar doğurmuştur. Başbakan Neville, Almanya'nın Benelüks¹⁷¹ ülkeleri ve Fransa'ya karşı harekete geçtiği 10 Mayıs 1940 günü saat 9'da yapmış olduğu ulusa sesleniş konuşmasında görevinden istifa ettiğini halka duyurmuştur. Chamberlain, yapmış olduğu açıklamada:

*Vahşi canavar yeniden masum milletlere saldırmıştır. Bu canavar İngiltere'nin dahili ihtilaflarından istifade edebileceğini ümit etmiştir. Halbuki İngiliz milleti bugün her zamankinden ziyade birleşmiş bulunuyor. Başvekaletten istifa ederken, vahşi canavarı insaniyete zarar vermeyecek bir hale getirinceye kadar sizi yeni başvekilin etrafında toplanmaya davet ediyorum.*¹⁷²

diyerek halkı yeni başbakan ve hükümetini desteklemeye davet etmiştir. Savaşın başından itibaren İngiltere ve Fransa'da devam eden hükümet krizlerinde başbakanlar değişmiş ama kabinede bulunan savunma bakanları değişmemiştir. Bakanların değişmemesi savaş tekniğinden ziyade savaş siyasetinin değişeceğini düşündürmüştür.¹⁷³

¹⁶⁷ Çınar, "Operation Weserübung Nord", s. 705.

¹⁶⁸ Yıldırım Savaşı.

¹⁶⁹ Alman Donanması'na verilen isim.

¹⁷⁰ Çınar, "Operation Weserübung Nord", s. 696.

¹⁷¹ Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'u tarif eden terim.

¹⁷² *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 6.

¹⁷³ Muharrem Feyzi Togay, "İngiliz ve Fransız Kabineleri", *Cumhuriyet*, 12.05.1940, s. 2.

İngiltere Kralı 6. George, yeni hükümeti kurma görevini Churchill'e vermiştir.¹⁷⁴ Bu değişim, savaşın seyrinde kararlılığın ve direnişin sembolü haline gelen yeni bir liderin doğmasına zemin hazırlamıştır. Churchill, 13 Mayıs günü Avam Kamarası'nda yapmış olduğu konuşmada:

Bu hükümete katılanlara söylediğim gibi, Avam Kamarası'na da şunu söylemek isterim: 'Kan, emek, gözyaşı ve terden başka size sunacak hiçbir şeyim yok'. Önümüzde en ağır türden bir çile var. Önümüzde aylarca sürecektir uzun bir mücadele ve acı var. Politikamızın ne olduğunu mu soruyorsunuz? Söyleyeceğim: Denizden, karadan ve havadan, tüm gücümüzle ve Tanrı'nın bize verebileceği tüm kuvvetle savaşmaktır; insanlık suçlarının karanlık, acıklı listesinde yer alan ve asla aşılamayan canavarca bir zulme karşı savaşmaktır. Bizim politikamız budur. Amacımızın ne olduğunu mu soruyorsunuz? Tek kelimeyle cevap verebilirim: Zafer, ne pahasına olursa olsun zafer, tüm dehşete rağmen zafer, yol ne kadar uzun ve zor olursa olsun zafer; çünkü zafer olmadan hayatta kalmak mümkün değildir...

diyerek, Avam Kamarası'nda yapılan en büyük ve etkileyici konuşmalardan birini yapmıştır. Yedi dakika süren konuşması, İngiltere'nin nihai zafer umudunu simgelemiştir.¹⁷⁵

Yunus Nadi kaleme almış olduğu yazısında Churchill'in Avam Kamarası'nda yapmış olduğu konuşmayı değerlendirmiştir. Nadi yazısında, Napolyon Savaşları'nı örnek göstermiş ve Avrupa'da hiçbir gücün tek başına hâkim olamayacağını belirtmiştir. İngiltere'nin zafer için gerekirse 5-6 yıl daha savaşacağını da sözlerine eklemiştir. Churchill'in sözlerini *tüyleri ürpertecek kadar heybetli* bulan Nadi, yaşanan hadiselerin de Churchill'i doğruladığını söylemiş ve yazısını *harp icap ettiği kadar uzayabilecek ve totaliter cephe mutlaka yıkılacaktır* diyerek bitirmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Andrew Roberts, *Churchill*, Kronik, 1 Baskı, İstanbul 2025, s. 558, 560.

¹⁷⁵ Roberts, *Churchill*, s. 572-573.

¹⁷⁶ Yunus Nadi, "İngiliz Programı: Harb ve Zafer!", *Cumhuriyet*, 15.05.1940, s. 3.

2. 3. Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'un İşgali

Hitler, daha önce Batı Cephesi'nde Alman taarruzu için emir vermiş ama bu taarruzlar ertelenmiştir. 10 Mayıs 1940'ta başlayan taarruz, Hitler'in Batı taarruzu için verdiği 13. emir olmuştur.¹⁷⁷ 10 Mayıs tarihi, İkinci Dünya Savaşı'nın Batı Cephesi'nde dönüm noktasını teşkil eden ve Wehrmacht'ın Blitzkrieg stratejisinin tüm yönleriyle sahneye çıktığı gün olmuştur. Almanya, sabah saatlerinde eş zamanlı olarak Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a ani ve geniş çaplı bir askerî harekât başlatarak, 8 aydır süren Garip Savaş'a son vermiştir¹⁷⁸. Alman taarruzu, 140 tümen ve 3.000 tank ile başlatılmıştır.¹⁷⁹ Bu saldırı, Almanya'nın Fransa'ya yönelik büyük taarruzunun ilk evresini teşkil etmiş ve savaşın Batı'da sıcak bir safhaya evrilmesine yol açmıştır.

Almanya'nın Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'a gerçekleştirmiş olduğu saldırı ile savaşın ilk safhası bitmiş yeni bir safhaya girilmiştir. İkinci safhanın Fransa ve Almanya arasında ölüm kalım savaşı olacağı değerlendirilmiştir. Bu yeni safhanın İngiltere için önemi Manş Denizi'ne sınırı bulunan Belçika ve Hollanda'nın Alman işgali atına girmesi durumunda Almanya, Londra kapısının önüne gelmiş olacaktır. Bu sebepten dolayı İngiltere'nin Hollanda ve Belçika için gerek donanma gerek Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) ile sonuna kadar mücadele edeceği tahmin edilmiştir. Avrupa için yapılan savaşın tam anlamıyla şimdi başladığı Türk kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁸⁰

Almanya'nın Batı Cephesi'nde başlatmış olduğu taarruz neticesinde İsviçre ve Balkanlar'da bulunan ülkelerin tarafsızlıkları sorgulanmaya başlamıştır. Almanya tarafından adım adım ilerletilen işgal ve taarruzlar sonucu bu ülkelerin savaşta tarafsız kalması bir bakıma *facia ve iğrenç bir komedi* şeklinde yorumlanmıştır. Elbette bu ülkelerin savaşa girmesi tavsiye edilmemiştir. Ancak Belçika ve Hollanda örneği verilmiştir. Alman taarruzuna kadar tarafsız kalan Hollanda ve Belçika, *saldırı hangi taraftan gelirse gelsin karşı koyacağız* mantığıyla hareket etmiştir. Ancak taarruzun Almanya'dan geleceği, İngiltere ve Fransa'nın bu ülkelere herhangi bir taarruzda bulunmayacağını Hollanda ve Belçika'nın bildiği aktarılmıştır. Hollanda ve Belçika'nın Alman taarruzu başlamadan İngiltere ve Fransa ile ittifak yaparak

¹⁷⁷ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, s. 279.

¹⁷⁸ Kerrigan, Hitler: Canavarın Ardındaki Adam, s. 177.

¹⁷⁹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, s. 279.

¹⁸⁰ Muharrem Feyzi Togay, "Holanda ve Belçika", Cumhuriyet, 11.05.1940, s. 2.

savunmalarını güçlendirmesi gerektiği mevcut statüde artık geç kalındığı paylaşılmıştır.¹⁸¹ Batı Cephesi'nde yaşanan Alman taarruzunun ardından hâlâ tarafsız kalan ülkelere bir an önce İngiltere ve Fransa ile ittifak yaparak savunmalarını takviye etmeleri tavsiye edilmiştir.

Müttefikler, savaşın başından itibaren Almanları tahkim edilmiş Maginot Hattı'nda tutmayı ve Belçika'nın güneyine yığınak yaparak gelecek olan saldırıyı durdurmayı amaçlamıştır.¹⁸² Almanlar ise Maginot Hattı ile doğrudan bir çatışmaya girmek yerine, Fransa'nın savunmasının daha zayıf olduğu kuzeyi hedef almayı tercih etmiştir. Saldırı, General Erich von Manstein tarafından geliştirilen Manstein Planı çerçevesinde icra edilmiştir. Bu plana göre Ardenler üzerinden zırhlı birliklerle yapılacak olan saldırı ile müttefikler ezilmiş olacaktır. Müttefikler ve bazı Alman generaller tankların zorlu Ardenler içinden geçmesine ihtimal vermemiştir. Planın başarısı bu ihtimal olmuştur. Manstein'a göre Wehrmacht'ın sağ kanattan yapacağı sahte bir taarruz, İngiliz ve Fransız birliklerini Belçika'ya çekecektir. Müttefiklerin sahte taarruz sonucu Belçika sınırına çekilmesinden sonra Fransızlar Sedan'da mağlup edilecek ardından Somme'un kıyısı takip edilerek Müttefikler ve Belçika ordusu tuzağa düşürülecektir.¹⁸³

Hollanda ve Belçika savaş öncesi dönemde tarafsızlık politikaları benimsemiş ve herhangi bir blok içerisinde yer almaktan kaçınmıştır. Ancak bu tarafsızlık, Almanya açısından askerî bir engel olarak görülmemiştir. Manstein Planı, bu iki ülkenin işgalini kaçınılmaz olarak öngörmüştür.

Wehrmacht'ın Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a gerçekleştirmiş olduğu taarruz akıllara Birinci Dünya Savaşı'nı getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya, Moltke tarafından düzeltilen Schlieffen Planı'nı uygulamaya koymuş ve yine tarafsız Belçika'yı işgal ederek Fransa'ya taarruz etmiştir. Bu ülkelere yapılan taarruzda amacın sadece Manş Denizi'ne ulaşarak İngiltere'ye yaklaşmak olduğu mu yoksa Fransa'ya taarruz öncesi bu ülkelerin basamak olarak kullanılmak mı istendiği

¹⁸¹ Yunus Nadi, "Varan Altı, Yedi, Sekiz!...", *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 3.

¹⁸² Burak Çınar, "İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İki Cephe Savaş Sorunu", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 10, S. 20, 2014, s. 162, 165.

¹⁸³ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 356.

soruları sorulmuştur. Abidin Daver'in bu soruya cevabı ya hemen ya da bir müddet sonra Belçika üzerinden Fransa'ya taarruz edileceği şeklinde olmuştur.¹⁸⁴

10 Mayıs sabahı Luftwaffe, Paris, Lille, Brüksel ve Amsterdam kentlerini yoğun bombardıman altına almıştır.¹⁸⁵ Aynı gün, Alman paraşüt birlikleri, Hollanda'daki önemli köprü ve havaalanlarına indirilmiş, kara birliklerinin ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Rotterdam'ın Alman işgaline direnmesi üzerine Hitler, direnişi kırmak için Rotterdam'ın ağır bombardımana tutulmasına karar vermiştir. 14 Mayıs sabahı Rotterdam'a düzenlenen hava saldırısı, şehir merkezinin büyük bir kısmını yerle bir etmiş, 814 insan ölmüş, binlercesi yaralanmış ve yaklaşık 78.000 kişi evsiz kalmıştır. Bu saldırı, psikolojik etki yaratarak Hollanda'nın direnişini kırmayı amaçlamıştır. Bu strateji başarıya ulaşmış, Hollanda Kraliçesi Wilhelmina ve hükümeti, İngiltere'ye sığınırken Hollanda ordusu 15 Mayıs saat 11.00'da teslim olmuştur. Hollandalı General Winkelman'ın, radyodan orduya hitaben yapmış olduğu konuşma:

*Ordularımız her tarafta kahramanca mukavemet ettiler. Fakat mücadele gayrimüsavî şerait altında cereyan ediyordu. Bu sebeple sivil ahaliden binlerce kişi öldü. Vatanımızın tamamen tahrib edilmesine mâni olmak üzere muhasamata nihayet vermek mecburiyetinde kaldık. Alman kuvvetleri, bulunduğunuz mıntıkalara varıncaya kadar asayişî muhafaza ediniz. Düşman idaresi altında şerefınızı muhafaza ediniz. Hollandalı olduğunuzu unutmayın. Hollanda mevcudiyetini kaybetmeyecek, tekrar dirilecektir. Yaşasın Hollanda!*¹⁸⁶

Luftwaffe Komutanı Hermann Göring, yıllar sonra Nuremberg'de yargılanırken Rotterdam'ın açık şehir¹⁸⁷ olmadığını ve bombardıman uçaklarına emir verdiği sırada teslim görüşmelerinin çoktan başlamış olduğundan haberinin olmadığını söylemiştir.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Abidin Daver, "Alman Taarruzlarının Hedefi Ne Olabilir?", *Cumhuriyet*, 15.05.1940, s. 3.

¹⁸⁵ *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 1.

¹⁸⁶ *Cumhuriyet*, 15.05.1940, s. 1-6.

¹⁸⁷ Açık şehir, savaşta savunma yapılmayacağını ilan ederek bombardıman hedefi olmaktan çıkarılan yerleşim yeridir.

¹⁸⁸ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 359, 361.

Hollanda'nın yarım milyona yakın askeri, hava kuvveti ve hatırı sayılır bir donanması bulunmasına rağmen 5 günde teslim olmasının maddi ve manevi sebepleri sorgulanmıştır. Askerinin milis ve az talimli olmasının yanı sıra Alman ordusunun ülkenin çeşitli yerlerinden ani bir şekilde taarruz etmesi sonucu Hollanda ordusu bölünmüş ve dağılmıştır. Hollanda'nın teslim olmasının ardından bütün gözler Belçika'da sürmekte olan savaşa dönmüştür. Müttefikler, Alman saldırısının başladığı ilk günlerde Belçika'ya 500.000 kişilik bir kuvvet soktukları için Belçika direnebilmiştir.¹⁸⁹

Batı Cephesi'nde yürütülen muharebenin sonucuna göre savaş yeni bir dinamik kazanacaktır. Birinci Dünya Savaşı'nda galiplerin tarafında olmasına rağmen İngiltere ve Fransa'dan umduğunu bulamayan İtalya, Almanya'ya paralel olarak revizyonist politikalar yürütmüştür. Özellikle Norveç'in işgalinden sonra İtalya, bütün dünyanın dikkatini üstüne çekmiştir. İtalyan gazetelerinde sertleşen üslup dikkatlerden kaçmamıştır.¹⁹⁰ Almanların Batı Cephesi'nde ilerlemesi karşısında İtalya'nın bitaraf kalacağı düşüncesi saflık olarak değerlendirilmiştir.¹⁹¹ İtalya'nın Fransa sınırına asker yığmaya başladığı haberi kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bununla birlikte İtalya'da yeni askerî birliklerin oluşturulduğu aktarılmıştır.¹⁹² Paris'te bulunan Türk Büyükelçiliği'nden de İtalya'nın yakında bir harekete girişeceği bilgisi Ankara ile paylaşılmıştır.¹⁹³ İtalya, savaşa girmek için hazırlanmıştır. İtalya'nın savaşa girmesi durumunda her şeyden önce Fransa'nın yükünün artacağı düşünülmüştür. Savaşın gidişatı, Belçika'da ve Fransa'nın kuzeyinde süren muharebelere bağlanmıştır.¹⁹⁴

Belçika cephesinde, Müttefik orduları Almanya'nın saldırısını karşılamak amacıyla Belçika topraklarına ilerlemiş ancak bu hareket Almanların niyet ettiği oyalama işlevini görmüş ve Müttefik kuvvetlerin merkezden kuzeye çekilmesiyle Almanların Sedan'a yönelmesi kolaylaşmıştır. Belçika, Almanya'nın taarruz planlarında hem bir geçiş güzergâhı hem de dikkat dağıtıcı cephe olarak kritik bir rol oynamıştır. Almanya, Fransa ve İngiltere'nin asıl askerî gücünü Belçika'ya

¹⁸⁹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, s. 280.

¹⁹⁰ *Cumhuriyet*, 10.05.1940, s. 1.

¹⁹¹ Yunus Nadi, "Harb Ciddi Safhasına Girmiştir", *Cumhuriyet*, 12.05.1940, s. 1.

¹⁹² *Cumhuriyet*, 13.05.1940, s. 1.

¹⁹³ Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA), Yer: 525/38309-153272-22, s. 1.

¹⁹⁴ Muharrem Feyzi Togay, "Holanda Teslimiyeti ve Belçikanın Mukavemeti", *Cumhuriyet*, 16.05.1940, s. 2.

yönlendirmesini sağlayarak, Arden ormanları üzerinden yapılacak esas saldırı için zemin hazırlamayı hedeflemiştir.¹⁹⁵

Belçika'ya yönelik harekâtın bir diğer önemli ayağı da Eben-Emael Tabyası'nın düşürülmesi olmuştur. Eben-Emael Tabyası hem Müttefikler hem de Almanlar tarafından Avrupa'nın en sağlam tahkimatı olarak sayılmıştır. Eben-Emael, modern ve stratejik olarak iyi konumlanmış bir tabya olmasının yanında Maginot Hattı ve Almanların batı duvarlarından daha kuvvetli olarak değerlendirilmiştir. Ancak 10 Mayıs sabahı planörlerle¹⁹⁶ kaleye indirilen 80 kişiden oluşan özel eğitimli Alman komando birliği, tahkimatın silah sistemlerini kısa sürede imha etmiş ve kaleyi savunmasız bırakmıştır. Tabya 80 Alman askerine 30 saat dayanabilmiştir. Yaptığı oldukları operasyon sonucunda tabya ele geçirilirken Almanların kaybı 6 ölü ve 19 yaralı olmuştur.¹⁹⁷

Luftwaffe, Belçika şehirlerini de yoğun bombardımana tabi tutmuş, Brüksel, Tournai ve Antwerp gibi kentler ciddi zarar görmüştür.¹⁹⁸ Belçika Kralı 3. Leopold 27 Mayıs 17.00'da ateşkes istemiştir. Almanların cevabı, silahların kayıtsız şartsız bırakılması şartıyla ateşkesin kabul edileceği şeklinde olmuştur. Aynı gün saat 23.00'da 3. Leopold şartları kabul etmiş 28 Mayıs sabahı erken saatlerde çatışmalar durmuştur. Kral 3. Leopold'un bu kararı İngiliz ve Fransızları zor durumda bırakmıştır. Başbakan Reynaud ve Başbakan Churchill, 3. Leopold'un Müttefiklere danışmadan teslim olmasını ağır bir şekilde eleştirmiştir. Belçika Başbakanı Pierlot ise kralın hükümetin oybirliğiyle verdiği öğüde karşı geldiğini, artık ülkeyi yönetecek durumda olmadığını sürgündeki Belçika hükümetinin mücadeleye devam edeceğini halka duyurmuştur.¹⁹⁹ İlerleyen süreçte Fransa'da toplanan Belçikalı vekiller Kral 3. Leopold'u oybirliğiyle tahttan düşürmüştür.²⁰⁰

Alman tarafından yapılan tebliğe göre Kral 3. Leopold'u takip ederek teslim olan Belçikalı asker sayısı 500.000 kadar olmuştur. Fransa ise bu sayının 300.000 kişi olduğunu ileri sürmüştür. Belçika Cephesi'nde savaşıyan İngiliz ve Fransızlar, artık

¹⁹⁵ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 356.

¹⁹⁶ Özal, *Kısa II. Dünya Savaşı*, s. 135.

¹⁹⁷ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 363-364.

¹⁹⁸ *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 1.

¹⁹⁹ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 368-369.

²⁰⁰ Hem Nalına Hem Mihına, "Katmerli İhanet", *Cumhuriyet*, 02.06.1940, s. 3.

Fransa'nın sanayi bölgesi olan Lille'i müdafaa etmeyi başlamıştır. Bundan sonra sürecin nasıl işleyeceği konusunda bazı görüşleri ileri sürülmüştür. Bunlardan biri Almanların artık Maginot'tan Manş'a kadar bütün Fransa'da ilerleyeceği iken Amerikan kaynaklı görüş; Almanya'nın artık bütün gücünü İngiltere üzerine göndereceği şeklindedir. Savaşta tarafsız kalmış ülkelerin Almanya ve Fransa arasında sürmekte olan savaşın sonucunu beklediği ve sonuca göre siyaset üretecekleri de ileri sürülmüştür.²⁰¹

Brüksel açık şehir olduğundan dolayı Almanlara karşı mukavemet etmemiştir. Belçika'nın teslim olması ile savaş Fransa'nın kuzeyine taşınmıştır. Belçika'da bulunan Müttefik kuvvetler ülkenin güneyine çekilmiştir.²⁰² Belçika'nın teslim olması ile Müttefikler için her şeyin bittiğini söyleyenler telaşçı ve bozguncu olmakla itham edilmiştir. Bu insanlara Marne ve Sakarya Meydan Muharebesi hatırlatılmıştır. Savaşın bilinmeyen ve beklenmeyen hadiselerle dolu olduğu dile getirilmiştir. Müttefiklerin çektikleri sıkıntıların sebebinin 1933'ten beri izledikleri yanlış politikalar neticesi olduğu belirtilmiştir. 1933'ten itibaren silahlanmak için vakit kaybettikleri ve bunun bedelini askerlerinin canlarıyla ödedikleri ileri sürülmüştür. Müttefiklerin elinde hâlâ birçok imkânın bulunduğunu, önemli olanın bu imkanları doğru değerlendirerek kullanmak olduğu vurgulanmıştır.²⁰³

Hollanda ve Belçika'nın savaşın başından beri uyguladıkları tarafsızlıkta ısrar politikası yürütüp Müttefikler ile müşterek bir harp ve müdafaa planı üzerinde anlaşmamaları büyük bir faciaya neden olmuştur. Bir diğer faciayı ise bu ülkelerin tek kumanda altında savaşmayı kabul etmemeleri doğurmuştur. Hollanda ve Belçika idarecileri gafletle suçlanmıştır. Almanya'yı kısa sürede muzaffer eden, aynı amaç için savaşan orduların sevk ve idare birliğinden mahrum olmaları olarak değerlendirilmiştir.²⁰⁴

Lüksemburg, Almanya'nın saldırısı karşısında çok kısa sürede işgal edilmiştir. Bu küçük ve tarafsız ülke, Arden üzerinden yapılacak tank harekâtının geçiş yolu olarak stratejik önem taşımıştır. Lüksemburg, Müttefiklere müracaat ederek ülkenin

²⁰¹ Muharrem Feyzi Togay, "Harbin Sıklet Merkezi", *Cumhuriyet*, 30.05.1940, s. 2.

²⁰² Muharrem Feyzi Togay, "Harb ve Fransız Kabinesi", *Cumhuriyet*, 19.05.1940, s. 2.

²⁰³ Hem Nalina Hem Mihına, "Brüksel Düşmekle...", *Cumhuriyet*, 19.05.1940, s. 3.

²⁰⁴ Abidin Daver, "İttifak Ordularında Sevk ve İdare Birliği", *Cumhuriyet*, 03.06.1940, s. 3.

bağımsızlığının tekrar tesis edilmesini rica etmiştir. Müttefikler, Lüksemburg'a yardım edeceklerini bildirmiştir. Lüksemburg hükümeti Fransa'ya iltica etmiştir.²⁰⁵

2. 4. Savaşın Fransa Topraklarına Yayılışı ve Dunkirk Tahliyesi

Alman saldırısı, Müttefikler açısından stratejik bir başarısızlığa neden olmuştur. İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Belçika cephesine yönlendirilmiş, ancak Alman ordusunun ana gücü olan zırhlı birlikler, Arden ormanlarından geçerek Fransa'nın Sedan bölgesine ulaşmış ve kuzeydeki Müttefik kuvvetlerini kuşatma altına almıştır.²⁰⁶ Bu durum, Dunkirk Tahliyesi'ne giden süreci başlatmış ve Fransa'nın kısa süre içerisinde işgaline kapı aralamıştır.

Belçika'nın savaştan çekilmesi ile Flandre'de bulunan Müttefik kuvvetler zor durumda kalmıştır. Özellikle Belçika ordusunun desteğinden mahrum kalan Müttefikler, kendilerini mahsur kaldıkları bir vaziyette bulmuştur. Kendilerini saran çember her geçen gün Alman ordusu tarafından daraltılmıştır. Mahsur kalan ordunun Dunkirk'ten beslenerek müdafaaya devam etmesi düşünülmüştür. En kötü ihtimalle Dunkirk'te bulunan Müttefik ordusunun imhasının dahi savaşa son vereceği düşünülmemiştir. Çünkü Müttefiklerin asıl ordusu mevcudiyetini korumuştur.²⁰⁷

İngiliz ve Fransız birlikleri, Alman taarruzuna karşı Manş Denizi'ne doğru gerilemeye başlamıştır. Fransız donanması ve hava kuvvetleri Dunkirk'te düzenlenen harekâta iştirak etmiştir. Müttefik kuvvetlerinin önemli kısmı sahile çekilmeyi başarmıştır.²⁰⁸ Dunkirk'te tahliye edilmeyi bekleyen birliklere paraşütlerle yiyecek, su ve mühimmat atılmıştır.²⁰⁹

İngilizler, sert Fransız ithamlarına rağmen Avrupa ana karasını boşaltıp Britanya'ya geri çekilme sürecini Alman kısıkaçı kapanmadan başlatmıştır. Başlangıçta İngiliz Seferi Kuvvetleri'nin küçük bir bölümünden fazlasının kurtarılabilceği hesaplanmıştır. Ancak Hitler'in Alman ordusunu durdurması İngiltere için *Dunkirk Mucizesi*'ni mümkün kılmıştır.²¹⁰

²⁰⁵ *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 1.

²⁰⁶ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 80.

²⁰⁷ Feridun Dirimtekin, "Belçika Ordusunun Tesliminden Sonra Hasıl Olan Vaziyet", *Cumhuriyet*, 30.05.1940, s. 3.

²⁰⁸ *Cumhuriyet*, 31.05.1940, s. 1.

²⁰⁹ *Cumhuriyet*, 02.06.1940, s. 4.

²¹⁰ Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 105, 111.

Koramiral Bertram Ramsay'ın planladığı Dinamo Harekâtı 26 Mayıs sabahı saat 07.00'da başlamıştır. Ramsay, Manş Denizi'nde bulunan feribotlardan, eğlence vapurlarından ve sivil mürettebatın çalıştırdığı küçük yolcu gemilerinin de dahil olduğu 1000'den fazla tekneyi bir araya getirmiştir.²¹¹

Almanların şiddetli hava saldırılarına rağmen Dunkirk'ten tahliye süreci devam etmiştir. Binlerce İngiliz, Fransız ve Belçikalılardan oluşan bir kafilе İngiltere'nin güneyinde bulunan limanlara indirilmiştir. Bu tahliye sürecinde donanma ve hava kuvvetlerinin önemi artmış ve özellikle RAF'ın Luftwaffe'ye olan üstünlüğü gözlemlenmiştir. Öte yandan Dunkirk'ten henüz tahliye edilemeyen birlikler mücadeleye devam etmiştir. *Cumhuriyet*, Londra merkezli *Reuters*'in 31 Mayıs'ta yapmış olduğu habere yer vermiştir. Bu haberde tahliye edilen askerler ile görüşülmüştür. Askerler, Dunkirk plajlarının karınca gibi kaynadığını belirtmişlerdir. 50 Alman savaş uçağının 30 Mayıs'ta bombardıman gerçekleştirdiğini buna rağmen sadece 1 askerin öldüğü de askerlerin vermiş olduğu beyanat içerisinde yerini almıştır. Ancak Alman topçusunun Dunkirk ve civarını bombardımana tutması tehlikeyi her geçen gün arttırmıştır.²¹²

Yapılan ilk tahminler tahliye edilen asker sayısının 50.000'i aşmayacağı şeklinde olmuştur. Ancak 26 Mayıs'tan 3 Haziran'a kadar 338.226 İngiliz ve Fransız askeri Manş Denizi'nin diğer tarafına tahliye edilmiştir.²¹³ Müttefikler Dunkirk'te 1000 top kaybetmiş ancak bu kaybedilen topların önemli bir kısmı Almanların eline geçmemesi için tahrip edilmiştir. Fransız donanması 7 muhrip kaybetmiştir.²¹⁴ Tahliye esnasında 236 Britanya gemisi kaybolmuş 61'i hizmet dışı kalmıştır. BEF, harekât esnasında 40.000'den fazla ölü, yaralı ya da esir vermiştir. Dunkirk'ü bir zafer olarak tanımlayan Churchill, savaşların tahliyelerle kazanılmadığını da belirtmiştir.²¹⁵ Churchill konuşmasının devamında:

Sonuna kadar devam edeceğiz, Fransa'da savaşacağız, denizlerde ve okyanuslarda savaşacağız, havada artan bir güven ve artan bir güçle savaşacağız. Bedeli ne olursa olsun adamızı

²¹¹ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 116.

²¹² *Cumhuriyet*, 01.06.1940, s. 1.

²¹³ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 77.

²¹⁴ Feridun Dirimtekin, "Askeri Vaziyet", *Cumhuriyet*, 05.06.1940, s. 4.

²¹⁵ Roberts, *Churchill*, s. 596-597.

savunacağız. Sahillerde savaşıcağız, çıkarma alanlarında savaşıcağız, tarlalarda ve sokaklarda savaşıcağız, tepelerde savaşıcağız. Asla teslim olmayacağız.

diyerek en etkili konuşmalarından birini yapmıştır.²¹⁶

2. 5. Fransa Muharebesi ve Alman İstilas

Sedan üzerinden Fransa içlerine doğru ilerleyen Alman taarruzu karşısında Başbakan Reynaud, durumun ağır olduğunu belirtmekten çekinmemiştir.²¹⁷ Sedan'da yarılan hat ilerleyen süreçte derinleşmiştir. Alman tankları burada açılan gedikten Fransa'ya hücum etmiştir. Fransız ordusunun, Almanya'nın Belçika'da düzenlediği sahte taarruza inanarak birliklerini kaydırması, Almanya'nın işini kolaylaştırmıştır. Almanların en önemli başarısı Ardenler'de ilerleyebilme ve Meuse Nehri'ni geçebilme hızlarına bağlı olmuştur. 14 Mayıs'ta nehri geçmeyi başaran Heinz Guderian komutasındaki Alman birlikleri Fransız karşı taarruzunu püskürtmüş ve son savunma hattını yarmıştır. Almanların bu denli hızlı ilerlemesi Fransızları şaşırtmıştır. Panikleyen Fransızlar Almanların önünden çekilmeye başlamıştır.²¹⁸

Alman zırhlı birliklerinin nehri geçmiş olması ve Alman ordusunun hızı karşısında Başbakan Reynaud, 15 Mayıs'ta Churchill'i arayarak: *Savaşı kaybettik* demiştir.²¹⁹

Cephe, Fransa'nın sanayisinin bulunduğu kuzey bölgesinden gittikçe Paris'e doğru yaklaşmıştır. *Cumhuriyet* yazarı Muharrem Feyzi Togay'ın köşesinde yer verdiği bazı görüşlere göre, Almanya'nın Fransa üzerine yaptığı harekâtın iki amacı olduğu düşünülmüştür. Bunlardan biri Fransa'nın kuzeyindeki Müttefik kuvvetler ile Fransa'nın ortasında bulunan Fransız kuvvetlerini birbirinden ayırarak bölmek ve Maginot Hattı'nın arkasını ele geçirmek olduğu ileri sürülmüştür. Gerek İngiltere gerekse Fransa'nın tarihin hiçbir döneminde bu kadar büyük bir tehdit ve buhranla karşılaşmadığı belirtilmiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından bütün yükün Fransa'nın sırtına yüklenmiş olduğu da okuyucu ile paylaşılmıştır.²²⁰

²¹⁶ Roberts, *Churchill*, s. 598.

²¹⁷ Yunus Nadi, "Garb Cephesinde Çok Şey Var!", *Cumhuriyet*, 20.05.1940. s. 1-4.

²¹⁸ Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 91, 105.

²¹⁹ Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 104.

²²⁰ Muharrem Feyzi Togay, "Tarihi Günler", *Cumhuriyet*, 20.05.1940, s. 2.

Paris hem Fransız devletinin yönetim merkezi hem de Batı dünyasının kültürel sembollerinden biri olması bakımından son derece önemli olmuştur. Ancak Fransız hükûmeti, Paris'in düşmesinin kaçınılmaz olduğunu gördüğünde, 10 Haziran 1940'ta başkentten ayrılarak önce Tours'a ardından Bordeaux'a taşınmıştır. Paris boşaltılmış ve direniş gösterilmeden teslim edilme kararı alınmıştır.²²¹ Bir bakıma Paris'in Varşova'nın kaderini yaşamasından çekinilmiştir.

14 Haziran sabahı Alman birlikleri Paris'e girdiklerinde, şehirde organize bir direnişle karşılaşmamıştır. Nazi birlikleri zafer alayları eşliğinde Champs-Elysees boyunca yürüyüş yapmış ve şehri kontrol altına almıştır. Şehirde saat 20.00'dan sonra sokağa çıkma yasakları ilan edilmiş, Nazi bayrakları kamu binalarına asılmış ve şehir Nazi Almanyası'nın işgali altına girmiştir.²²²

Paris'in işgali, Almanya'nın Avrupa üzerindeki hegemonyasının kısa sürede ne denli büyüdüğünü göstermesi bakımından uluslararası kamuoyunda derin bir etki yaratmıştır. Bu gelişme, Nazi Almanyası'nın askerî kabiliyetlerine olan inancı artırırken, İngiltere ve diğer potansiyel direniş odakları için büyük bir uyarı niteliği taşımıştır.

Fransa Muharebesi'nin sonucunda Fransızlar 52.000 ölü, 150.000 yaralı ve 1.900.000 esir vermiştir. Almanların kaybı ise 17.000 ölü ve 62.000 yaralı olmuştur. Ayrıca, bu muharebe Alman ordusunun yenilmez olduğu efsanesini pekiştirmiş, İngiltere ile yapılan ittifaka duyulan inancı azaltmış ve General Charles de Gaulle'ü alternatif bir lider olarak öne çıkarmıştır.²²³

2. 6. 22 Haziran 1940 Ateşkesi ve Vichy Rejimi'nin Kuruluşu

Hükümet tarafından boşaltılan ve açık şehir ilan edilen Paris'in²²⁴ 14 Haziran 1940'ta Alman ordusu tarafından işgaliyle birlikte Fransız direnişi kırılmış ülkenin siyasî eliti çözülme sürecine girmiştir.²²⁵ Bununla birlikte 10 Haziran'da Faşist Diktatör Benito Mussolini, İtalya'nın Almanya'nın yanında savaşa girdiğini ilan

²²¹ Hüseyin Kalemli, "Türkiye Paris Başkonsolosunun Raporuna Göre İkinci Dünya Savaşı Sırasında Almanların Paris'i İşgali", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 24, 2016, s. 33.

²²² Kalemli, "Almanların Paris'i İşgali", s. 34-35.

²²³ Özen – Akdevelioğlu, "Fransa'da Liderlik Mücadelesi", s. 154.

²²⁴ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 121.

²²⁵ Süleyman Yükçü – Ahmet Kaya, "Düşmanla İş Birliği Yapmanın Maliyet Analizi: İkinci Dünya Savaşı Fransa Örneği", *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, C. 6, S. 2, 2023, s. 162.

etmiştir.²²⁶ Ancak İtalya, Fransa'ya karşı herhangi bir ilerleme ya da başarı gösterememiştir.²²⁷ Fransa'nın Roma Büyükelçisi bu savaş ilanını *sırtımızdan bıçaklama* olarak tanımlamıştır.²²⁸

Paris'in işgali ile birlikte Fransa'da oluşan yılgınlık arttıkça Reynaud hükümeti güç kaybetmiş ateşkes yanlıları hem parlamentoda hem de hükümette çoğunluk haline gelmiştir. Aynı zamanda Fransa'nın ABD ve İngiltere'den beklediği yardımı alamaması hükümeti zor durumda bırakmıştır. İngiltere'nin kendi adasını korumayı öncelemesi, Fransız kabinesinde bulunan mütareke yanlılarını güçlendirmiştir.²²⁹ Baskılara dayanamayan Reynaud, 16 Haziran 1940'ta istifa etmiştir.²³⁰ Reynaud'un yerine göreve gelen Birinci Dünya Savaşı kahramanı Philippe Petain, Almanya ile barış müzakerelerine başlamıştır.²³¹

Hitler, Fransa'nın teslimi için Birinci Dünya Savaşı'nda Alman elçisinin 1918 mütarekesini imzaladığı Compiègne Ormanı'ndaki aynı tren vagonunu seçmiştir.²³² Bu sembolik hareketle Almanya'ya 11 Kasım 1918'de dayatılan ateşkesin²³³ hem intikamı alınmış hem de bu kez aşağılanma sırası Fransa'ya gelmiştir. Hitler, bu tarihi rövanşı büyük bir gösteriye dönüştürmüş, müzakereler esnasında vagonun içinde bulunmuş imza sürecinde ise vagondan ayrılarak aşağılamayı derinleştirmiştir.²³⁴ Anlaşmanın imzalandığı vagon Berlin'e gönderilmiştir.²³⁵

Fransa ve İtalya arasındaki mütareke 24 Haziran'da imzalanmıştır. Fransa, topraklarının bir kısmını İtalya'ya bırakmış ve sınır askersizleştirilmiştir.²³⁶

22 Haziran 1940'ta imzalanan ateşkes antlaşması, Fransa'yı ağır yükümlülükler altına sokmuştur. Antlaşma, 25 Haziran 1940 günü saat 00:25'te

²²⁶ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 80.

²²⁷ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 280.

²²⁸ John Julius Norwich, *Galya'dan De Gaulle'e Fransa Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2022, s. 449.

²²⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 280.

²³⁰ Özen – Akdevelioğlu, "Fransa'da Liderlik Mücadelesi", s. 156.

²³¹ Holmes, *Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, s. 121-122.

²³² Hart, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 121.

²³³ Ali Servet Öncü, "Rethondes Mütarekesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 74, Erzurum 2022, s. 423.

²³⁴ Shirer, *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, s. 385.

²³⁵ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 280.

²³⁶ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 280.

yürürlüğe girmiştir.²³⁷ Bu antlaşma ile Avrupa’da Nazilere teslim olan ülke sayısı 8 olmuştur.²³⁸

Yapılan ateşkes antlaşmasına göre Fransa topraklarının kuzey yarısı ve Atlantik kıyıları Almanya tarafından işgal edilmiştir.²³⁹ Ülkenin güney kesiminde Alman işgali dışında kalan alanda, merkezi Vichy şehri olan yarı bağımsız bir Fransız yönetimi kurulmuştur. Mareşal Petain başkanlığındaki bu rejim, Nazi Almanyası ile iş birliğini esas alan otoriter bir sistem benimsemiştir.²⁴⁰ Fransız ordusu 100.000 kişi ile sınırlandırılmış,²⁴¹ donanması ise limanlarda sabit kalmak koşuluyla kontrol altında tutulmuştur. 1,5 milyon Fransız askeri Almanya’da savaş esiri olarak tutulmuş²⁴² frank-mark kuru ile belirlenecek olan işgal masraflarının da Fransa tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır.²⁴³ Antlaşma ile Fransa’da 3. Cumhuriyet dönemi sona ermiştir.²⁴⁴

De Gaulle, teslim olmayı reddedip savaşa devam edilmesi gerektiğini savunmuştur. De Gaulle işgal altına girecek Fransa’da silahlı direniş örgütlenmesi ya da tüm koloni topraklarında savaşa devam edilmesi önerisinde bulunmuştur. Ancak bu fikirleri kabul görmemiştir. De Gaulle, Philippe Petain’in başında bulunduğu Fransa’nın Almanya ile yakınlaşmasından rahatsızlık duymuştur. Reynaud Hükümeti’nin 16 Haziran’daki istifası sonrası de Gaulle Londra’ya geçmiştir.²⁴⁵

Ateşkesin ardından Fransa iç siyaseti, Petain’in Vichy rejimini destekleyenler ile General de Gaulle liderliğindeki direnişi savunanlar olarak ikiye ayrılmıştır. De Gaulle, 18 Haziran tarihinde Londra’da BBC’nin yayınladığı radyo konuşmasında:

Uzun yıllardan beri Fransız ordusunun başında bulunan komutanlar yeni bir hükümet kurdular. Bu hükümet, ordumuzun bozguna uğradığını ileri sürerek düşmanla savaşa nihayet vermekte karara vardılar. Gerçeği söylemek gerekirse, düşman kara ve hava kuvvetlerinin motorizasyonu bizi yenik düşürdü. Taktikleriyle, sayıca

²³⁷ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 94.

²³⁸ Booth – Walton, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 82.

²³⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 281.

²⁴⁰ Norwich, *Fransa Tarihi*, s. 451-452.

²⁴¹ Price, *Fransa Tarihi*, s. 332.

²⁴² Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, s. 281.

²⁴³ Keegan, *İkinci Dünya Savaşı*, s. 93.

²⁴⁴ Özen – Akdevelioğlu, “Fransa’da Liderlik Mücadelesi”, s. 157.

²⁴⁵ Özen – Akdevelioğlu, “Fransa’da Liderlik Mücadelesi”, s. 84, 86.

son derece üstün oldukları tanklar ve uçaklarıyla Almanlar bizi geri çekilmeye zorladı. Tüm bu Alman kuvvetleri, liderlerimizi şaşkınlığı uğrattı ve onları bugünkü bulundukları yere sürükledi. Ancak son nokta da konuldu mu? Umudumuzu kaybetmeli miyiz? Mağlubiyet kaçınılmaz mı? Hayır! İnanın tecrübelerime izafen söylüyorum, Fransa katiyen savaşı kaybetmiş değil. Bugün bizi yenilgiye uğratan şeyler yarın bir gün bizi zafere götürebilir. Zira Fransa yalnız değil! Değil! Değil! Peşinde muazzam bir imparatorluk bulunmakta. Fransa, okyanuslara hükmeden İngiltere'yle güç birliği yaparak savaşa devam edebilir. İngiltere'nin yaptığı gibi, Amerika'nın devasa endüstriyel olanaklarından sınırsızca faydalanabilir. Bu savaş sadece ülkemizin bahtsız topraklarıyla sınırlı kalmayacak, Fransa Muharebesi'yle de son bulmayacaktır. Bu bir dünya savaşıdır. Tüm bu taksirat, tedahül ve ızdıraplar bu cihanda günün birinde düşmanlarımızı alt etmemiz için gereken bütün imkanların var olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Teknik güçlerle bugün aciz hâle gelen Fransa ilerleyen vakitlerde çok daha üstün bir teknik kuvvetle düşmanın hakkından gelecektir. Dünyanın kaderi buraya bağlı. Ben General de Gaulle, halen İngiliz topraklarında bulunan yahut buraya gelecek silahlı silahsız Fransız subaylarını Londra'ya davet ediyor ayrıca İngiliz topraklarında bulunan yahut buraya gelecek silah endüstrisinin kalifiye işçileri ve mühendislerinin de benimle temas kurmasını bekliyorum. Her ne olursa olsun, Fransız direniş azmi tükenmemelidir ve tükenmeyecektir. Yarın yine Londra Radyo'sundan sizlere söylevde bulunacağım.²⁴⁶

diyerek, tarihi öneme sahip 18 Haziran Çağrısı'nı Fransız halkı ile paylaşarak Fransa'nın yenilmediğini belirtmiş ve savaşı sürdürme çağrısı yapmıştır.

Vichy rejimi, Nazi Almanyası'nın iş birlikçisi olarak faaliyet göstermiştir. Özellikle Yahudi karşıtı yasaların çıkarılması Fransız kültürünün korunması olarak

²⁴⁶ <https://tarihlerle.com/de-gaullenin-18-haziran-1940-savasa-devam-konusmasi/> (Erişim tarihi: 12.05.2025).

görülerek Almanya benzeri uygulamalara girişilmiştir.²⁴⁷ Rejim, Almanların kontrolündeki kukla bir yönetim haline dönüşmüş ve meşruiyeti geniş kesimlerce sorgulanmıştır. Toplumda ulusal kimlik krizi yaşanmış, işgal ve iş birliği arasındaki ayırım, halk nezdinde ahlaki ve ideolojik bölünmelere yol açmıştır. Cumhuriyet'in bilindik sloganı olan *Özgürlük, eşitlik, kardeşlik*, rejim tarafından *İş, aile, vatan* olarak değiştirilmiştir.²⁴⁸

Fransa'nın teslim olması, İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin Batı Avrupa'daki en büyük dayanağının düşmesi anlamına gelmiştir. İngiltere, artık yalnız başına kalmış ve Almanya'nın bir sonraki hedefi olarak görülmüştür.

İngiltere, limanlarda bulunan Fransız savaş gemilerinden en yakın İngiliz veya Amerikan limanına ya da Karayipler'de bulunan Fransız limanına gitmelerini talep etmiştir. Gitmemeleri durumunda 6 saat içinde batırılacakları belirtilmiştir. İngiltere bu istekle, Fransız savaş gemilerinin kendisine karşı kullanılmasını engellemeyi hedeflemiştir. Fransız filosunun çoğu Kuzey Afrika'da Mersü'l-Kebir limanında bulunduğu esnada İngiliz Amiral Sör James Somerville, Fransız Amiral Marcel Gensoul'a elçi göndermiş ancak elçi gemiye alınmamıştır. Bununla birlikte Fransız Amiral, İngilizlerin ateş açması halinde bunun savaş ilanı olarak yorumlanacağını belirtmiştir.²⁴⁹ 3 Temmuz günü²⁵⁰ saat 17.54'te İngiliz donanması, Fransız donanmasına karşı harekete geçmiştir. Mancınık Harekâtı adı verilen bu harekâta 1297 Fransız denizcisi hayatını kaybetmiştir.²⁵¹ Churchill bu kararı *iğrenç bir karar, şimdiye kadar ilgilendiğim en doğal olmayan ve acı verici olay* olarak nitelendirmiştir.²⁵²

²⁴⁷ Caner Çakı – Özkan Avcı, “İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'da Antisemitist Medya: Je Suis Partout Gazetesi Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 9, S. 1, 2022, s. 341.

²⁴⁸ Price, *Fransa Tarihi*, s. 335.

²⁴⁹ Norwich, *Fransa Tarihi*, s. 452.

²⁵⁰ Roberts, *Churchill*, s. 621.

²⁵¹ Norwich, *Fransa Tarihi*, s. 452.

²⁵² Roberts, *Churchill*, s. 621.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET GAZETESİ GÖZÜNDEN FRANSA'DA İŞGAL YILLARI

3. 1. İşgalin Başlangıcı ve Fransa'nın Teslimiyeti (1940-1941)

Almanya'nın 10 Mayıs 1940 tarihinde Fransa'ya karşı gerçekleştirmiş olduğu Blitzkrieg neticesinde Fransa, Haziran 1940'ta ağır bir yenilgiye uğramıştır. 18 Haziran 1940'tan hemen sonraki günlerde *Cumhuriyet*, Fransız direnişinin çöküşünü ve teslimiyet sürecini ayrıntılı bir biçimde Türk kamuoyu ile paylaşmıştır. 20 Haziran 1940 tarihli başyazıda *Fransız ordusu, mukavemet kudretini kaybetmiş, mağlup olmuştur. Harbe devam bahsinde memleket iki, üç partiye ayrılmıştır. Muharip bir millet için elzem olan fikir ve ruh birliğini Fransa temin edememiştir*²⁵³ denilerek Fransa'nın yenilgisi ve ulusal birliğin dağılması vurgulanmıştır. Aynı yazıda Fransa'da Eylül 1939'dan itibaren uygulanan sansüre rağmen bazı Fransız aydınların fikirlerini halk ile paylaşmada başarılı oldukları ancak *aylar geçtikçe bu birlik bir türlü istenildiği şekilde teessüs edilemiyor, Fransa kendi kendisi olamıyor*²⁵⁴ sözleriyle Fransızların moral ve dayanışma eksikliği dile getirilmiştir. Bu değerlendirmeler, Almanya'ya karşı yaşanan yenilginin hemen sonrasında Fransa'daki sosyal ve siyasî parçalanmaya dikkat çekmiştir.

Compiègne Mütarekesi'nin 24 Haziran 1940'ta imzalanmasıyla Fransa teslim olmuştur. Mütareke koşulları neticesinde Fransa'nın kuzeyi Alman işgali altına girerken güneyinde Vichy merkezli ve yeni bir rejime sahip Vichy Fransası kurulmuştur. Mareşal Petain liderliğinde Vichy hükümeti tesis edilmiş ve Fransa'nın kaderi Alman nüfuzu altına girmiştir. *Cumhuriyet*, Petain'in barış arayışını ve Almanya ile yapılan müzakereleri yakından takip etmiştir. 28 Haziran 1940 tarihinde Fransa merkezli *Havas Ajansı*'nin haberine yer veren *Cumhuriyet*, Almanya ile yapılan mütareke görüşmelerinin detaylarını vermiş, *Fransız-Alman mütareke komisyonunda Fransa'nın, muhtemelen General Huntziger tarafından temsil edileceği*, Fransız donanmasının imhasının istenmediği ve Fransız uçaklarının motorlarının sökülerek

²⁵³ Nadir Nadi, "Fransa Kendi Varlığını Kurtaracaktır", *Cumhuriyet*, 20.06.1940, s. 1.

²⁵⁴ Nadi, "Fransa Kendi Varlığını Kurtaracaktır", s. 1-3.

kontrol altına alındığı belirtilmiştir.²⁵⁵ Verilen bilgiler, Fransa'nın ağır koşullar altında onurunu kurtarmaya çalıştığını, ancak Almanya'nın ülkeye her alanda nüfuz ettiğini göstermiştir.

Fransa Muharebesi'nin neden kaybedildiği hakkında radyodan halka seslenen Petain, birçok sebep saymıştır. Ordunun mevcudiyetinin 1917'ye oranla yarım milyon az olması ve yine 1917'ye oranla Fransa'da mücadele eden İngiliz ordusunun eksik olması öne sürülen bahaneler arasında yerini almıştır. Konuşmada malzeme ve motorlu kuvvetlerin noksanlığı ve Birinci Dünya Savaşı'na oranla müttefiklerin azlığı da öne sürülmüştür. Petain, konuşmasının devamında şu açıklamada bulunmuştur: *Zaferden beri, zevk ve safa, fedakârlık hislerine hâkim olmuştu. Az hizmet etmek ama çok kazanmak isteniyordu. Gayret esirgeniyordu. Ve işte felaket galib çıkmıştır.*²⁵⁶

Fransızların, 1918'den sonra lükse, eğlenceye ve sefahate düştükleri ileri sürülmüştür. *Zevk-ü safa* tabirinin Fransızcasını kullanan Petain'in konuşmasında, Fransızlar için mağlubiyet sonucu bir çöküş yaşanmasını millî şuurun önleyeceği dile getirilmiştir.²⁵⁷

İngiltere 3 Temmuz'da, Cezayir'de bulunan Fransız donanmasından teslim olmasını talep etmiştir. Fransızlardan gelen ret cevabı üzerine İngilizler tarafından ateş açılmış ve Fransız gemileri tahrip edilmiştir. 4 Temmuz günü Avam Kamarası'nda konuşma yapan ve Fransız donanması ile yaşanan çatışmayı dile getiren Churchill'in durumu *derin bir teessür içindeydi* şeklinde olmuştur.²⁵⁸ Fransa saldırıyı menfur bulduğunu açıklamıştır. Fransız donanmasından, rastladıkları İngiliz ticaret gemilerini alıkoymaları, saldırı olması durumunda karşılık vermeleri istenmiştir. Yapılan açıklamaya göre İngiliz uçakları ve gemilerinin Fransız sahillerinin 20 millik mesafesine girmeleri yasaklanmıştır.²⁵⁹

Eski iki müttefik olan İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'de bir muharebeye girişmesi beklenmeyen bir durum olarak değerlendirilmiştir. İngiltere, Fransa mandasında bulunan Suriye'nin Alman veya İtalyan tehdidine maruz kalması durumunda müdahale edeceğini açıklamıştır. Bu durum Almanya'ya karşı birlikte

²⁵⁵ *Cumhuriyet*, 28.06.1940, s. 1-3.

²⁵⁶ Nadir Nadi, "Bir Ders", *Cumhuriyet*, 22.06.1940, s. 1-3.

²⁵⁷ Peyami Safa, "Petain'in Bir Sözü Üstünde", *Cumhuriyet*, 22.06.1940, s. 3.

²⁵⁸ *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 1.

²⁵⁹ *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 4.

hareket eden İngiliz ve Fransızların artık birbiriyle mücadeleye giriştiğini göstermiştir. İngiltere'nin Fransa'ya artık eski müttefiki gözüyle bakmadığı da okuyucu ile paylaşılmıştır. Tersine, Almanya İngiltere'ye karşı girişeceği saldırılar esnasında Fransa'yı bir üs olarak kullanacağı için Fransa'nın İngiltere tarafından ikinci bir düşman olarak değerlendirileceği öne sürülmüştür.²⁶⁰

İngiltere'nin Fransız donanmasına yapmış olduğu saldırının etkileri büyük olmuştur. Fransa, İngiltere ile ilişkilerini kestiğini açıklamıştır. ABD kaynaklı bazı iddialarda ise Fransa'nın İngiltere'ye savaş ilan etmeye hazırlandığı ileri sürmüştür. Öte yandan inşa edilmekte olan bazı Fransız gemilerinin İskoçya'ya götürüldüğü iddia edilmiştir. İngiltere Hint Denizi'nde bulunan Fransız gemilerine dokunmayacağını bildirmiştir.²⁶¹

Fransa'nın yeni bir rejime doğru sürüklendiği de belirtilmiştir. Fransa'da *yeni anayasa modern ve cüretkâr olacak, devlete otoritesini, hükümlerliğini ve nüfuzunu iade edecektir* şeklinde yapılan ve meslek gruplarına geniş temsiliyet hakkı tanınacağı yönündeki açıklamalar, yeni kurulacak rejimin faşizmi ve onun korporasyon sistemini örnek aldığını göstermiştir. Bununla birlikte Fransa hükümeti, totaliter bir ağızdan konuşmaya başlamış, demokrasiye *plütokrasi* damgası yapıştırılmıştır.²⁶²

18 Haziran Çağrısı'ndan sonra 4 sene hapse mahkûm edilen²⁶³ de Gaulle'ün Londra'da açılan bürolarda gönüllü topladığı aktarılmıştır.²⁶⁴ Bu esnada Fransız uçaklarının Cebelitarık'ı bombalaması, Mareşal Petain'in eski müttefikine kafa tutma gayreti içinde olduğu şeklinde yorumlara sebep olmuştur. Petain'in bu davranışıyla geriye kalan Fransız gemilerini kurtarmayı mı amaçladığı yoksa Almanya ve İtalya'ya yardım edip İngiltere'nin yenilmesine yardımcı olmak mı istediği anlaşılmamıştır. Eğer İngiltere'nin yenilmesine yardımcı olmak istiyorsa Almanya tarafından Fransa'ya bir şey vadedilmiş olma ihtimalini akla getirmiş, vadedilen şeyin ne olduğu kurcalanmıştır. Fransa'nın Almanya ve İtalya ile bir olup İngiltere ile olası bir savaşa girmesi, Akdeniz'de suların kaynamasına sebep olacağı tahmin edilmiştir.²⁶⁵

²⁶⁰ Muharrem Feyzi Togay, "İngiliz-Fransız Harbi", *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 2.

²⁶¹ *Cumhuriyet*, 06.07.1940, s. 4.

²⁶² Peyami Safa, "Fransız Demokrasisine Elveda", *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 3.

²⁶³ *Cumhuriyet*, 08.07.1940, s. 4.

²⁶⁴ *Cumhuriyet*, 08.07.1940, s. 1.

²⁶⁵ Hem Nalina Hem Mihina, "Bu da, Bir İhtimal!", *Cumhuriyet*, 08.07.1940, s. 3.

Mütareke sonrası Fransa hükümeti geçici merkez olarak 130 bin nüfuslu Clermont-Ferrand'ı seçmiştir. Ancak kentte bakanlıklar, diplomatik misyonlar ve basın için yeterli bina ile lojman bulunmadığından, geniş otel kapasitesi sayesinde devlet erkânını ağırlamaya daha elverişli 25 bin nüfuslu bir kasaba olan Vichy'ye taşınmıştır.²⁶⁶

Fransa'nın Alman işgali altına giren diğer devletlerden birkaç farkı olmuştur. Öncelikle Fransa, Hollanda ve Belçika gibi haritadan silinmemiştir. Nadir Nadi, Fransa'nın işgal altına giren diğer devletler gibi *İngiltere beni kurtarır* demediğini belirtmiştir. Fransa'nın Almanya ile imzalamış olduğu mütarekenin hükümleri ağır olmuştur ancak Nadir Nadi'nin belirttiği gibi *Çok hasta olmakla beraber Fransa devleti ölmemiştir*.²⁶⁷

Vichy Fransası ilk dönemlerinde tarafsız kalmaya çalışsa da Almanya, baskısını giderek arttırmıştır. Ömer Rıza Doğrul, 20 Ocak 1941 tarihinde *Cumhuriyet*'te çıkan *Tehdid ve Mukavemet* başlıklı yazısında Alman-Vichy ilişkilerinde yaşanan gerginliği ortaya koymuştur. Bu yazıda *bir taraftan Almanya, Fransa'yı büsbütün avcunun içine almak ve Fransa'yı kendi emelleri için kullanmağa çalıştığı halde, diğer taraftan Fransa, Almanyanın kabzasına düşmemek ve demokrasi cephesine mev'ud olan zaferin neticesinden mahrum olmamak için Almanyaya mukavemet ediyor*²⁶⁸ denilmiştir. Alman *Nationalzeitung*'daki bir makaleye atıf yapan Doğrul, Almanya'nın Vichy hükümetine son bir şans tanıdığını, Fransa'nın bu fırsatı kaçırmaması gerektiğini aksi takdirde Almanya'nın *Fransa'yı bütün kuvvetiyle işgal edeceği* tehdidinde bulunulduğu aktarılmıştır. Bunun karşısında Fransız *Echo de Paris*'ten alıntıyla, Vichy yönetiminin Alman taleplerine tam boyun eğmeye niyetli olmadığı ima edilmiştir.²⁶⁹ Bu karşılıklı açıklamalar, Vichy Fransası'nın Alman baskısına direnmeye çalıştığını ancak manevra alanının dar olduğunu göstermiştir.

Fransa'daki siyasî gelişmeler, Vichy yönetimi içerisindeki iktidar mücadeleleriyle şekillenmiştir. Almanya ile iş birliğini savunan Başbakan Pierre Laval, 13 Aralık 1940'ta Petain tarafından görevden alınmıştır. *Cumhuriyet* bu olayı

²⁶⁶ Nadir Nadi, "Tedavi Gören Devlet", *Cumhuriyet*, 09.07.1940, s. 1.

²⁶⁷ Nadi, "Tedavi Gören Devlet", s. 1-3.

²⁶⁸ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: Tehdid ve Mukavemet", *Cumhuriyet*, 20.01.1941, s. 3.

²⁶⁹ Doğrul, "Tehdid ve Mukavemet", s. 3.

Laval'in *vazife ve mevkiinden gürültülü bir surette azledildiği* şeklinde duyurmuş, bazı ajansların Laval'in vatana ihanetten tutuklandığını belirttiklerini de okuyucusu ile paylaşmıştır.²⁷⁰ Laval'in tasfiye edilmesiyle yerine daha temkinli bir karaktere sahip olan François Darlan gelmiştir. Bu değişiklik, Vichy yönetiminde Almanya ile ne ölçüde iş birliği yapılacağı konusundaki görüş ayrılıklarını yansıtmıştır. Tavizler karşılığında Fransız donanmasının derhal İngilizlere hücum etmesinin şart koşulduğunu aktaran *Cumhuriyet*, şartın karşılanması durumunda Almanya'nın el koyduğu bütün silahları iade edileceğini paylaşmıştır.²⁷¹ Nitekim Yunus Nadi'nin 11 Haziran 1941 tarihli makalesinde, Almanlar tarafından *Fransız donanmasına ilk işaretle harekete geçmek için hazır bulunması emri verilmiş bulunmasına rağmen Fransa ile İngiltere arasında müsavat bir ihtilaf başlaması gibi bu harbin en garip tecellisini teşkil edecek olan bir macera için henüz dünya ve bilhassa Fransız efkârı olgun sayılabilecek bir hale gelmiş değildir* yazmıştır.²⁷² Bu bilgi Hitler'in, Vichy Fransası'nı Müttefiklere karşı savaşa sokmak isteğini göstermiştir. Ancak Petain bu teklife sıcak yaklaşmamıştır. Vichy Fransası, savaşın geri kalanında İngiltere'ye resmen savaş ilan etmemiş olsa da zaman zaman Alman çıkarlarına yönelik hareketlerde bulunmuştur.

Suriye ve Lübnan üzerindeki nüfuz mücadelesi, Haziran-Temmuz 1941'de Fransa'yı fiilen Müttefikler ile karşı karşıya getirmiştir. Haziran 1941'de İngiliz kuvvetleri ve de Gaulle komutasındaki Özgür Fransa birlikleri, Vichy kontrolündeki Suriye ve Lübnan'a girmiştir. *Cumhuriyet*, *Suriyede Muharebe Başladı: Hududdan geçen müttefik kuvvetlere Fransız askeri mukavemet ediyor* başlığıyla duyurduğu bu gelişmede, İngiliz ve de Gaulle güçlerinin Suriye'nin güney sınırından taarruza geçtiğini, Vichy ordusunun ise birlikleriyle savunma yapmakta olduğunu bildirmiştir.²⁷³

1940-1941 döneminde Fransa'daki siyasî gelişmeler Alman nüfuzu altında yeni bir rejimin kurulması, Vichy yönetiminin denge arayışları ve Almanya'nın gitgide artan talepleri ekseninde şekillenmiştir. Doğrul, bu dönemde Petain yönetiminin barış

²⁷⁰ Yunus Nadi, "Fransız Muamması", *Cumhuriyet*, 19.12.1940. s. 1.

²⁷¹ *Cumhuriyet*, 11.06.1941, s. 1-5.

²⁷² Yunus Nadi, "Fasla", *Cumhuriyet*, 11.06.1940. s. 1-5.

²⁷³ *Cumhuriyet*, 09.06.1941, s. 1.

arzusunu, Fransa'yı işgalden kurtarma, esirleri geri getirme ve bu surette dünya savaşından çekilerek Fransa'yı kalkındırma ümidiyle bazı fedakârlıklara hazırlandığını belirtmiştir.²⁷⁴ 1941 ortalarına gelindiğinde Almanya'nın SSCB'ye saldırmasıyla Fransa ikinci planda kalsa da Vichy rejimi iç ve dış politikada zor bir denge oyununu sürdürmeye çalışmış, bu süreç *Cumhuriyet*'in sayfalarına ayrıntılı biçimde yansımıştır.

Alman işgali altındaki Fransa'da gündelik yaşam hem büyük kentlerde hem kırsalda köklü değişimlere uğramıştır. *Cumhuriyet*, bu dönemde Fransa'daki günlük hayatın zorluklarını doğrudan yerinden izleme imkânı olmasa da yabancı ajans haberlerini Türk okurlarına aktarmaya çalışmıştır. Haberlerde işgal altında Paris ve diğer şehirlerde halkın karşılaştığı sıkıntılar, güvenlik sorunları, karne ile erzak dağıtımı ve benzeri konular yer almıştır. Özellikle temel tüketim maddelerindeki kıtlık ve karne uygulamaları, Fransız halkının günlük yaşamını derinden etkilemiştir. *Cumhuriyet*'in işgal yıllarındaki haberlerinden, Fransa'da ciddi bir gıda sıkıntısı baş gösterdiği anlaşılmıştır. Avrupa genelinde 1940 sonbaharından itibaren hissedilen erzak darlığı, Fransa'da da *açlık tehlikesi* olarak nitelenmiştir.²⁷⁵

Ocak 1941'de yayımlanan bir haber, işgal sonrası Paris radyosunun güçlendirilmiş yayınlarının Ankara radyosunun yayınına bile bozacak kadar güçlü olduğunu, akşamları parazitler nedeniyle yayın dinlemenin zorlaştığını bildirmiştir.²⁷⁶ Bu detay, Almanların Paris'te kurdukları güçlü radyo vericileriyle propaganda yaparken, işgal altındaki halkın ise doğru habere erişiminin ne denli kısıtlandığına işaret etmiştir. Nazi propagandası Paris radyosu üzerinden aralıksız sürerken, Fransız halkı genellikle tek taraflı ve sansürlü bilgilerle yetinmek zorunda kalmıştır.

Şubat 1941'de Almanya merkezli *D.N.B.*'nin haberine yer veren *Cumhuriyet*, Paris'te gerçekleştirilen soygunu aktarmıştır:

Paris'in merkezinde cür'etkarane bir haydutluk harekâtı yapılarak, 3.700.000 Frank aşırılmıştır. Credit Commerciale Bankasının üç memuru Fransa bankasından aldıkları mezkur meblağı kendi bankalarının merkezine bir el arabasile

²⁷⁴ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: Fransa'nın Tasarladığı Sulh", *Cumhuriyet*, 22.08.1941, s. 3.

²⁷⁵ *Cumhuriyet*, 28.06.1940, s. 3.

²⁷⁶ Burhan Felek, "Hadiseler Arasında Felek: Radyomuza Aid Temenniler", *Cumhuriyet*, 29.08.1941, s. 3.

*naklederlerken bankadan birkaç metre mesafede bir otomobilden inen dört haydudun hücumuna uğramışlardır.*²⁷⁷ Yaşanan soygun, işgal altında bulunan şehirlerde asayişin bozulduğunu ve ekonomik anlamda yaşanan zorluğun suç oranlarını arttırdığını göstermiştir.

Fransız toplumunun gündelik yaşamına dair *Cumhuriyet*'te çıkan bir yorumu, Haziran 1941'de Doğrul kaleme almıştır. Doğrul, Alman işgali altında ezilen Fransa'nın durumunu anlatırken, Fransa'nın elindeki kolonileri, donanması, savaşta kullanılmamış kuvvetleri sıraladıktan sonra Alman baskısına boyun eğmeyip savaşa girmeden dayanma amacını vurgulamıştır. Doğrul,

Fransa, gerçi muharebede mağlûp oldu ve silâhını bıraktı. Fakat Fransa'nın bütünlüğünü muhafaza eden bir müstemleke imparatorluğu ve bu imparatorluğun müdafaa kuvvetleri var. Sonra Fransanın donanması var ve bütün bunlar Fransa namına henüz kullanılmıyan mühim bir kuvveti teşkil ediyor. Fransanın henüz kullanmadığı bu kuvvet Almanların eline geçtiği takdirde İngiltereyi iz'ae eden mühim bir amil teşkil eder... Bu yüzden Almanya Fransayı mütemadiyen tazyik etmekte ve onun harbi kazanmak için kullanmadığı bu kuvveti alarak kendi hesabına harbi kazanmak istemektedir. Fransanın şimdiye kadar tuttuğu hattı hareket Alman tazyikına mukavemetten ibaretti. Bu mukavemetin hedefi, Almanyaya alet olmadan harbin sonunu beklemek ve harbin sonunda mümkün istifadeyi temin edecek vaziyet almaktır

diyerek Fransa'nın içinde bulunduğu durumu aktarmıştır.²⁷⁸ Bu analiz, siyasî gibi görünse de aslında Fransız halkının hislerini yansıtmıştır. Savaştan bıkmış, barışa kavuşup normal hayata dönmek isteyen toplumun duygusunu özetlemiştir.

İşgal altındaki Fransa'da kültürel yaşam siyaset ve ekonomi kadar büyük bir dönüşüme maruz kalmıştır. Ülkenin gurur kaynağı olan sanat, edebiyat ve eğlence hayatı, Alman sansürü ve propaganda mekanizmasının kontrolü altına girmiştir. *Cumhuriyet*, bu dönemde Fransa'nın kültürel ortamındaki değişimleri zaman zaman

²⁷⁷ *Cumhuriyet*, 27.02.1941, s. 3.

²⁷⁸ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: Fransayı Yeniden Tazyik", *Cumhuriyet*, 04.02.1941, s. 3.

haber ve köşe yazılarıyla aktarmıştır. Özellikle Paris'in kültürel simgelerinin Nazi propagandasında kullanılması ve Fransız entelektüellerinin durumu gazetenin ilgisini çekmiştir.

Paris, işgal öncesinde dünyanın kültür başkenti iken, işgal sırasında Almanya'nın kendi ideolojik vitrinine dönüştürölmek istenmiştir. 21 Ağustos 1941 tarihli haberde Paris'e dair ilginç bir tarihi gönderme yer almıştır: *1889 Paris sergisi yüz binlerce turisti Fransız limanlarına boşaltırken, Paris şehri, Trocadero Sarayı, Sen nehri köprüleri gibi abidelerle süsleniyor ve bugün artık güzelim devlet merkezinin imzası yerine geçen Eiffel Kulesi'ni başına koyuyordu* şeklindeki ifade, Paris'in geçmişteki uluslararası sergilerle nasıl güzelleştiğini anlatmıştır.²⁷⁹ Bunun yanı sıra Avrupa'yı sarsan savaş fırtınasına rağmen geçmişteki görkem anımsatılmıştır. Almanlar Eyfel Kulesi'ne gamalı haç bayrağı asarak Paris'in sembolünü kendi zaferlerinin nişanesi haline getirmiştir.

Alman yanlısı Vichy Enformasyon Genel Sekreteri Paul Marion, kültürel alanda anti-İngiliz ve anti-de Gaulle propaganda yürütmüştür. *Cumhuriyet*'in 4 Ağustos 1941 tarihli haberine göre Marion bir konferansında, *Mareşalin, de Gaulle aleyhtarı olması siyasî bir zihniyetin, komünizme düşman olması da içtimai bir zihniyetin tecelliyatındandır* demiştir.²⁸⁰ Marion'un bu sözleri, Vichy yönetiminin kültürel politikada da Gaullizm ve komünizm düşmanlığını vurguladığını göstermiştir.

Fransa'da Nazi propagandası ve sansür mekanizması, hem işgal yönetiminin hem de Vichy hükümetinin başvurduğu en güçlü silahlardan biri olmuştur. *Cumhuriyet*, Nazi Almanyası'nın Fransa'daki propaganda faaliyetlerini ve uygulanan sansürü dikkatle takip ederek okurlarına aktarmıştır. Haber ve analizlerde, Almanların özellikle radyo, basın ve afişler yoluyla Fransız halkına kendi bakış açılarını dayattığı, öte yandan Fransız basınının ve yayın organlarının sıkı sansür kısılcacında tutulduğu vurgulanmıştır.

Fransa'da İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı andan itibaren resmî sansür uygulanmaya başlamıştır. *Cumhuriyet*'in 20 Haziran 1940 tarihli yorumunda da belirtildiği gibi, *Almanlar, sağ cenaha mensub Fransız gazetelerinin tekrar intişarına*

²⁷⁹ *Cumhuriyet*, 21.08.1941, s. 1.

²⁸⁰ *Cumhuriyet*, 04.08.1941, s. 1.

*müsaade etmiştir.*²⁸¹ İşgalin ardından bu sansür daha da katılaşmıştır. *Cumhuriyet*, işgalden hemen sonra Fransız basınında görülen bu köklü değişimi aktarırken, *Action Française* gibi eski sağcı yayın organlarında bile şaşırtıcı makaleler çıktığını, bunların Almanya'nın zaferine dair hayaller sattığını belirtmiştir.²⁸²

Nazi propagandası, özellikle anti-semitik içerikte Vichy ile paralel hareket etmiştir. Her ne kadar *Cumhuriyet* doğrudan Vichy'nin Yahudi karşıtı kanunlarını ele alan bir makale yayımlamamışsa da, arşiv haberlerinden Ekim 1940'ta çıkan, Yahudileri kamusal hayattan meneden yasaların Türk basını tarafından kaydedildiği gözlemlenmiştir. Hatta 1941 Ağustos'una ait bir haberde, Paris'te yaşayan iki Yahudi'nin düşmana casusluk etme suçundan idama mahkûm edildiği bildirilmiştir.²⁸³ Bu, Nazi propagandasının bir parçası olan Yahudi karşıtlığının, Fransa'da icraata döküldüğünü göstermiştir.

De Gaulle, Londra'da bir komite kurarak sömürgelere ve Fransız denizaşırı topraklarına 18 Haziran Çağrısı'nı yapmıştır. Bu çağrıların yankıları gazetede yer bulmuştur. Özellikle Afrika'daki Fransız kolonilerinin hangi tarafa yöneleceği konusu, Türk basınının ilgisini çekmiştir. 24 Şubat 1941 tarihli *Cumhuriyet*, *Hür Fransız ordusuna mensup bir kıta, Orta Afrika müstemlekesinden gelerek Eritre sahilinde bir noktaya çıkmıştır. Hür Fransızlar, İtalyanlara karşı burada yapılmakta olan muharebelere iştirak edeceklerdir*²⁸⁴ diyerek, Özgür Fransa birliklerinin Doğu Afrika cephesindeki İngilizlerle omuz omuza savaşa katıldığını duyurmuştur.

Direniş hareketinin sembol isimlerinden General de Gaulle'ün faaliyetleri de gazetenin yakın takibinde kalmıştır. 1941 boyunca *Cumhuriyet*, De Gaulle'ün Londra'da kurduğu Fransız Ulusal Komitesinin diplomatik atılımlarını haber yapmıştır.²⁸⁵ 2 Temmuz 1941'de *Cumhuriyet*, *Suriye ve Lübnan'ın cenup hududunda İngiliz ve de Gaulle'cüler hücumu başladı*²⁸⁶ diyerek, Vichy ile Özgür Fransa'nın Suriye'deki karşı karşıya gelişini duyurmuştur. Bu savaşta birçok Fransız askeri ilk kez birbirine karşı çarpışmıştır. *Cumhuriyet*, çatışmaların sonunda *Fransız kıt'alarının*

²⁸¹ *Cumhuriyet*, 20.06.1940, s. 1.

²⁸² Nadi, "Fransa Kendi Varlığını Kurtaracaktır", s. 1-3.

²⁸³ *Cumhuriyet*, 22.08.1941, s. 3.

²⁸⁴ *Cumhuriyet*, 24.02.1941, s. 1.

²⁸⁵ *Cumhuriyet*, 26.06.1941, s. 5.

²⁸⁶ *Cumhuriyet*, 02.07.1941, s. 1-5.

*müttefiklere iltihakı gittikçe artıyor*²⁸⁷ şeklinde bilgi vererek, Vichy ordusundan pek çok kişinin silah bırakıp de Gaulle saflarına geçtiğini aktarmıştır. Bu önemli gelişme, direnişin artık düzenli ordu unsurlarını da kapsayacak şekilde genişlediğini göstermiştir.

1940 Haziran – 1941 Aralık döneminde Fransız direnişi aşama aşama güçlenirken, *Cumhuriyet* gazetesi de bu süreci mümkün olduğunca belgelemeye çalışmıştır. Gerek de Gaulle liderliğindeki Özgür Fransa hareketinin başarıları, gerekse Fransa içindeki yeraltı direnişinin ilk eylemleri gazetenin sütunlarına yansımıştır. *Cumhuriyet*, Fransa'nın uğradığı yenilgiyi analiz etmekle başladığı bu dönemi, bir *Fransız intikamı* fikriyle noktalama eğilimindedir. 1941'in sonunda yayımlanan bir değerlendirmede, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın ezildiğini hatırlatan Doğrul, şimdi de *geçen sefer kendisini ezenleri ezmeye girişen Almanya'nın, 1918'de uğradığı akıbete bu defa Fransa'nın uğramış bulunduğunu* söylemiştir. Ancak hemen ardından *yarın ne olacağını kestirmek mümkün değil*²⁸⁸ diyerek kapıyı açık bırakmıştır. İşte bu belirsiz *yarın*, aslında Fransız direnişinin başarısına duyulan umudun ifadesi olmuştur.

Alman işgali altındaki Fransa'nın ekonomik durumu, dramatik bir tablo çizmiştir. 1940 yenilgisinden sonra imzalanan ateşkes anlaşması, Fransa'ya çok ağır ekonomik yükümlülükler getirmiştir. Almanlar, işgal giderleri adı altında Vichy hükümetine yüklü bir savaş tazminatı ödetmeye başlamış, Fransız ekonomisinin önemli bir kısmını kendi savaş makinalarına entegre etmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi, bu dönemde Fransa'nın içine düştüğü ekonomik buhranı çeşitli haber ve yorumlarla okurlarına aktarmıştır. Konu başlıkları arasında işgal tazminatları, sanayi iş birliği, iase sorunları, enflasyon ve karaborsa öne çıkmıştır.

Ateşkes koşullarına göre Fransa, Alman işgal kuvvetlerinin tüm masraflarını karşılamayı kabul etmiştir. Bu kapsamda günde yüz milyonlarca frank tutarında meblağ, Vichy hükümeti tarafından Almanya'ya ödenmiştir. *Cumhuriyet*, bu uygulamanın Fransa'ya getirdiği yükü dolaylı olarak dile getirmiştir. 1941 yılı başlarında Doğrul'un analizinde, *Almanya, Fransa'yı mütemadiyen tazyik etmekte ve onun harpte kullanmadığı kuvvetini kendi hesabına kullanmak istemektedir*²⁸⁹

²⁸⁷ *Cumhuriyet*, 11.06.1941, s. 1.

²⁸⁸ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: 1941 Yılına Veda", *Cumhuriyet*, 29.12.1941, s. 3.

²⁸⁹ Doğrul, "Fransayı Yeniden Tazyik", s. 3.

denilmiştir. Bu ifadedeki *kuvvet* sadece askerî potansiyel değil, ekonomik kaynaklara da işaret etmiştir. Almanlar, Fransa'nın yeraltı ve yerüstü zenginliklerini, sanayi üretimini kendi savaş ekonomilerine yönlendirmiştir. Nitekim *Cumhuriyet*, Ağustos 1941'de Vichy'den gelen bir habere yer vererek, Paris'te Fransız ve Alman ağır sanayi temsilcilerinden oluşan bir *müşterek komisyon*'un çalışmaya başladığını ve iki ülke arasında bir ekonomik anlaşma akdinin ele alındığını bildirmiştir. Bu haber, Fransız-Alman sınai iş birliği adı altında, aslında Almanların Fransız maden, çelik ve makine sanayiine el atmasını meşrulaştıran adımları göstermektedir.²⁹⁰ *Cumhuriyet*, satır aralarında, bu iş birliğinin Fransa için ne kadar tek taraflı olduğunu sezdirmektedir: Fransa Alman savaş endüstrisinin adeta atölyesi haline getirilmiştir.

Vichy yönetimi Almanlarla iş birliği sayesinde ekonominin bazı sektörlerini ayakta tutmaya çalışmıştır. Demiryolları ve bazı fabrikalar Alman siparişleri ile meşgul olmuştur. *Cumhuriyet*, Temmuz 1941'de *Fransa, Japonya'ya Hindîçin'de bazı imtiyazlar vermeyi kabul etti* haberi vererek, Vichy'nin Uzak Doğu'daki kolonilerini korumak için ekonomide taviz verdiğini yazmıştır.²⁹¹

1940-1941 döneminde Fransa'nın ekonomik durumu, büyük bir çöküş ve yağmalanma dönemi olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesi, bu tabloyu Türk kamuoyuna sunarken hem somut verilerle hem de toplumsal gözlemlerle desteklemiştir. Fransa, Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmış zengin bir ülke iken, İkinci Dünya Savaşı'nda mağlup olarak yoksulluk içine düşmüştür. 1941 sonunda bir bilanço çıkaran *Cumhuriyet*, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'yı ezmiş olan Fransa'nın şimdi Almanya tarafından ezildiğini, ancak ekonomik bakımdan Almanya'nın da Fransa'yı sömürmekle yetindiğini, bir bütünleşme sağlayamadığını not etmiştir.²⁹² Almanlar Fransa'yı ekonomik olarak kemirip kaynaklarını savaşlarına akıtmıştır. *Cumhuriyet* gazetesi, işgal altındaki yıllarda Fransa'nın ekonomik çöküşünü bütün boyutlarıyla kayda geçirerek önemli bir gazetecilik görevini yerine getirmiştir.

Yunus Nadi, Nazi işgali altındaki Fransa'nın içinde bulunduğu ikilemi vurgulayan çarpıcı ifadeler kullanmıştır. Nadi yapmış olduğu analizde Fransa'nın adeta *çekiçle örs arasında* kaldığını belirtmiş, Almanya'nın sıkı baskısı ile İngiltere ve

²⁹⁰ *Cumhuriyet*, 20.01.1941, s. 3.

²⁹¹ *Cumhuriyet*, 22.08.1941, s. 3.

²⁹² Doğrul, "Siyasî İcmal: 1941 Yılına Veda", s. 3.

müttefiklerinin politik ve askerî yaptırımları arasında Fransa'nın iki ateş arasında sıkıştığı ifade edilmiştir. *Cumhuriyet*, Fransa üzerindeki Alman nüfuzunun yanı sıra Müttefiklerin Fransa'ya yönelik sert tutumunu da eleştirel bir gözle değerlendirmiştir. Nadi, İngiltere ve müttefiklerinin özellikle sömürge topraklarında Vichy Fransası'na karşı güç kullanmasının, Fransa'yı istemeden Almanya safında çatışmaya itebileceğini dile getirmiştir. Nadi, *Anglo-Saksonlar Fransayı zorla kendilerine karşı düşman yapmağa çalışıyorlar* diyerek Müttefiklerin politikalarının Fransa üzerindeki olumsuz etkisini vurgulamıştır.²⁹³ Yapılan yorum, Fransa'nın arzu etmediği halde iki tarafın da baskısıyla karşı karşıya kaldığı yönünde bir anlayışı Türk kamuoyuna sunmuştur.

İşgal altındaki Paris ve diğer bölgelerde Alman otoritesine karşı ilk ciddi direniş eylemleri 1941'de baş göstermiş, Fransız direnişçileri Nazi subaylarına suikastlar düzenlemiştir. Ekim 1941'de Nantes ve Bordeaux şehirlerinde meydana gelen Alman subaylarına yönelik suikastlar, işgal yönetiminin ağır misillemeleriyle karşılık bulmuştur. Almanlar, misilleme olarak onlarca Fransız rehineyi kurşuna dizme kararı almış ve bu durum Fransa'da büyük infial yaratmıştır. *Cumhuriyet*, 25 Ekim 1941 tarihli sayısında Vichy'den gelen haberlere dayanarak ilginç bir iddiayı aktarmıştır: Petain'in, Nantes ve Bordeaux'daki suikastlar dolayısıyla uygulanması öngörülen idam cezalarının önüne geçmek için, kendisini işgal altındaki bölgeye rehine olarak teslim etmeye hazırlandığı yönünde Vichy'de bir söylenti olduğu ifade edilmiştir.²⁹⁴

3. 2. Direniş Hareketleri, Vichy Yönetimi ve Toplumsal Yaşam (1942-1943)

Vichy yönetimi, Nazi Almanyası'nın güdümünde olup onun istekleri dışında karar alamayan, anti-semitik politikalar uygulayan ve Alman işgal güçleriyle iş birliği yapan otoriter bir rejim olmuştur.²⁹⁵ 1942 –1943 döneminde, Alman işgali altındaki Fransa'da gerek siyasî cephede gerek gündelik hayatta önemli değişimler yaşanmıştır. Türkiye'de *Cumhuriyet*, tarafsız bir ülkenin basını olarak, bu dönemde Fransa'daki gelişmeleri yakından takip etmiş ve okurlarına aktarmıştır.

²⁹³ Yunus Nadi, "Amerika-Fransa", *Cumhuriyet*, 22.11.1941, s. 3.

²⁹⁴ *Cumhuriyet*, 25.10.1941, s. 1.

²⁹⁵ Caner Çakı – Mehmet Ozan Gülada, "Vichy Fransası'nda İşgal Propagandası", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C. 7, S. 1, 2018, s. 56.

Fransa’da 1942-1943 yılları, siyasî dengelerin dramatik şekilde değiştiği bir dönem olmuştur. 1942 yılı başlarında Vichy Fransası’nın Devlet Başkanı Mareşal Petain görünürde ülkeyi yönetmeye devam etmiş, ancak Nazi Almanyası’nın artan baskısıyla Vichy rejimi giderek Alman çıkarlarına daha bağımlı hale gelmiştir. 18 Nisan 1942’de, Almanların doğrudan müdahalesi sonucu, işbirlikçi siyasetçi Pierre Laval, Vichy hükümetinde yeniden başbakanlığa getirilmiştir.²⁹⁶ Laval’in dönüşü, Vichy Fransası’nda siyasî yönelimin Almanyaya’ya tam itaat ve ortak düşman olarak görülen unsurlarla özellikle komünizm ve Yahudilerle daha sıkı mücadele ekseninde şekilleneceğini göstermiştir. *Cumhuriyet* bu kritik değişimi yakından takip etmiş, Laval’in yeniden işbaşına gelmesini, Vichy’nin Almanyaya’ya boyun eğişinin bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Yunus Nadi, 1942 sonlarında yayımladığı *Bir Siyasetin İflası* başlıklı makalesinde, Almanyaya’nın dayatmaları sonucu Vichy hükümetinin izlediği iş birliği siyasetinin Fransa’yı felakete sürüklediğini vurgulamıştır. Yazıda, Petain’in Almanyaya’ya güvenerek Fransa’nın egemenliğini koruma politikalarının iflas ettiği, Vichy yönetiminin artık bir Alman vesayeti altında varlık gösterdiği belirtilmiştir.²⁹⁷

1942 yılının ikinci yarısında siyasî gelişmeler hız kazanmıştır. 8 Kasım 1942’de Müttefik kuvvetlerin Kuzey Afrika’ya çıkartma yapması, Vichy yönetimini büyük bir ikilemde bırakmıştır. Bu harekât üzerine Almany ve İtalya, 11 Kasım 1942’de işgal edilmemiş Serbest Bölge’ye ani bir şekilde girmiştir.²⁹⁸ Böylece Vichy Fransası’nın görece özerkliği fiilen sona ermiş, Alman orduları Güney Fransa’nın tamamını işgal ederek Toulon limanına kadar ilerlemiştir. Alman ordularının ilerlemesi karşısında Vichy kontrolündeki Fransız donanması, gemilerinin Almanların eline geçmesini önlemek için Toulon’da kendini imha etmiştir. *Cumhuriyet*, 27-29 Kasım 1942 tarihli sayılarında Toulon’daki Fransız donanmasının kendi gemilerini batırdığını ve Vichy ordusunun tamamen tasfiye edilmeye başlandığını ayrıntılı biçimde Türk kamuoyuna aktarmıştır.²⁹⁹ Yunus Nadi’nin 29 Kasım 1942 tarihli yazısında, Toulon Limanı’nın Almanlarca işgal edilmesinin ardından Müttefiklerin burayı tahrip

²⁹⁶ Özen – Akdevelioğlu, “Fransa’da Liderlik Mücadelesi”, s. 163.

²⁹⁷ Yunus Nadi, “Bir Siyasetin İflası”, *Cumhuriyet*, 29.11.1942, s. 1.

²⁹⁸ Hüsnü Emir Erkilet, “Askeri Vaziyet: Bugünün Harekâtında En Mühim Nokta”, *Cumhuriyet*, 08.11.1942, s. 5.

²⁹⁹ *Cumhuriyet*, 29.11.1942, s. 1-2.

edeceğinin bildirildiği, Fransız ordusunun terhis ve silahsızlandırma yoluyla tamamen etkisiz hale getirilmiş olduğu, tüm bu gelişmelerin *bir siyasetin iflası* anlamına geldiği ifade edilmiştir.³⁰⁰ İflas eden siyaset, kuşkusuz Petain'in Almanya ile uyumlu politika izlemesi Fransa'yı koruma stratejisi olarak yorumlanmıştır. *Cumhuriyet*, Toulon'daki intihar ve Vichy'nin güç kaybı örneğiyle, Petain'in izlediği politikanın Fransa'ya egemenlik değil daha büyük aşağılanma getirdiğini yazmıştır. Kasım 1942'den itibaren Vichy hükümeti iyice Alman kontrolüne girmiş, Mareşal Petain artık Alman izni olmadan karar alamayan, hatta hareket özgürlüğü kısıtlanmış bir kukla devlet başkanına dönüşmüştür.

Cumhuriyet gazetesinin Aralık 1942 haberleri, Vichy Fransası'nın maruz kaldığı bu Alman vesayetini somut örneklerle ortaya koymuştur. Gazetenin 11 Aralık 1942 tarihli sayısında yer alan bir haberde şu dikkat çekici cümleler okunmuştur: *Bundan sonra Mareşal Petain umumi yerlerde dolaştığı vakit kendisine yüksek rütbeli bir Alman subayı refakat edecektir.*³⁰¹ Bu haber, Fransa Devlet Başkanı Petain'in artık halka açık alanlarda dahi bir Alman gözetimi olmadan hareket edemeyeceğini, Almanlarca adeta refakat altında tutulduğunu gözler önüne sermiştir. *Cumhuriyet* aynı gün bir diğer haberde Vichy yönetiminin ülkedeki yabancı diplomatik misyonların iletişimine bile kısıtlama getirdiği bildirilmiştir: *Vichy'den öğrenildiğine göre, Fransız hükümeti, Vichy'de bulunan sefaret ve konsoloslukların kod vasıtası ile hükümetleriyle temas etmelerini yasak etmiştir.*³⁰² Bu sansür ve kısıtlama haberi, Vichy'nin uluslararası izolasyonunu ve Almanların bilgi akışını kontrol etme çabasını göstermiştir. Habere göre Alman yetkililer, Vichy'nin yabancı elçiliklerle şifreli haberleşmesini yasaklamıştır. Nitekim bu gelişme üzerine *Cumhuriyet*'in aktardığı üzere Almanya'nın Ankara Büyükelçisi, haberi yalanlamak zorunda kalmış, Vichy Dışişleri ise durumu teyit etme çabasına girmiştir.³⁰³ Bu detaylar, Vichy hükümetinin ne derece baskılandığını ve egemenlik göstergesi olan diplomatik iletişim kanallarının dahi kapatılabildiğini ortaya koymuştur.

³⁰⁰ Nadi, "Bir Siyasetin İflası", s. 1.

³⁰¹ *Cumhuriyet*, 11.12.1942, s. 3.

³⁰² *Cumhuriyet*, 11.12.1942, s. 3.

³⁰³ Fikret Çiftci, "II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Vichy Fransası ve Hür Fransa Mücadelesi", *Esar Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2022, s. 26.

Fransa'daki siyasî gelişmeler 1943 yılı boyunca iki ana ekseninde seyretnmiştir: Bir yanda Vichy rejiminin Alman nüfuzu altında güç kaybedip çözülmesi, diğer yanda Alman işgaline karşı mücadeleyi sürdüren Özgür Fransa hareketinin ve iç direnişin giderek örgütlenmesi. *Cumhuriyet*, Vichy kanadındaki çözülme ve Özgür Fransa kanadındaki gelişmeleri dengeleyerek okurlarına aktarmıştır. Vichy cephesinde, 1943 boyunca artan politik kaos ve Alman vesayetinin derinleştiği gözlemlenmiştir. Özellikle İtalya'nın 8 Eylül 1943'te teslim olması sonrasında³⁰⁴ Almanlar, önce İtalyan kontrolünde olan Güneydoğu Fransa bölgelerini ve İtalya'nın kuzeyini işgal etmiş, buradaki Vichy otoritesini tamamen ortadan kaldırmıştır.³⁰⁵ Bu süreçte Vichy yönetimi kendi bünyesinde de *hain avına* girişmiştir. *Cumhuriyet*'in 19 Kasım 1943 tarihli haberine göre Vichy hükümeti, *yüksek memurlarile siyasî şahsiyetler arasında büyük ölçüde bir temizleme yapılmakta olduğunu* Vichy radyosundan ilan etmiştir. *Cumhuriyet*, Grenoble şehrinde bu *temizlik* kapsamında 1.500 kişinin tutuklandığını İsviçre kaynaklı haberle duyurmuştur. Bu bilgiler, 1943 sonlarına doğru Vichy yönetiminin kendi içinde bile güvensizlik ve panik yaşadığını, Almanlarla tam iş birliği yapmayan veya sadakati şüpheli görülen kimselerin tasfiye edildiğini göstermiştir. Alman makamları, Vichy'de en ufak çatlak istememiş, sadakatinden kuşku duydukları kişileri tutuklatmış veya görevden aldırıştır. *Cumhuriyet* bu durumu *Vichy ricali arasında hıyanet temizliği* şeklinde özetlemiş, Vichy yönetiminin çalkantılı halini okurlarına yansıtmıştır.³⁰⁶

1943 yılı Özgür Fransa hareketinin ve Fransız direnişinin kurumsallaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. Özellikle 1942 sonundan itibaren de Gaulle liderliğindeki Özgür Fransa, Müttefikler nezdindeki meşruiyetini artırmaya yönelik adımlar atmıştır. *Cumhuriyet*, Özgür Fransa cephesindeki gelişmelere ilk başlarda temkinli yaklaşıp da, 1943 ortalarında önemli bir siyasî adımı haberleştirmiştir: Cezayir'de 3 Haziran 1943 tarihinde General de Gaulle ile General Henri Giraud'nun eş başkanlığında Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi kurulmuştur.³⁰⁷ Bu gelişme,

³⁰⁴ *Cumhuriyet*, 09.09.1943, s. 1.

³⁰⁵ *Cumhuriyet*, 10.09.1943, s. 1-3.

³⁰⁶ *Cumhuriyet*, 19.11.1943, s. 1.

³⁰⁷ Özen – Akdevelioğlu, "Fransa'da Liderlik Mücadelesi", s. 166.

Fransa'nın işgalden kurtarılması halinde kurulacak geçici hükümetin çekirdeği olarak değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet'in 15 Kasım 1943 tarihli sayısında yayımlanan bir yazı, Fransa'daki ikili yönetim ve emperyal miras sorununu çarpıcı biçimde ele almıştır. Yazı, Fransa'nın Lübnan politikası üzerinden Vichy ve Hür Fransa'yı eleştiren bir perspektif sunmuştur. Kaleme alınan yazıya göre Fransa 1940'ta yenilip yıkılmış, ancak *Fransız emperyalizmi ve onu yaşatan sömürücü ruh bir türlü mağlup olmamıştır*. Yazıda, Fransa'nın 1940'tan sonra *Vichy Fransası* ve *de Gaulle*'ün *Fransası* olarak ikiye ayrıldığını belirtip Vichy'nin yılgın ve bitkin halde Almanya'nın her arzusuna boyun eğdiğini vurgularken, Londra merkezli Özgür Fransa'nın ise sömürgeci reflekslerinden vazgeçmediğini dile getirmiştir. Yazıda İkinci Dünya Savaşı'nın başında Vichy yönetiminin Suriye ve Lübnan'da İngilizler ve Özgür Fransızlara karşı direndiği hatırlatılmış, şimdi ise Cezayir'e yerleşen de Gaulle yönetiminin aynı coğrafyada benzer bir şekilde bağımsızlık hareketlerine karşı çıkması eleştirilmiştir. Yazı, de Gaulle liderliğindeki Özgür Fransa'nın Lübnan'da gerçekleşen bağımsızlık krizinde takındığı tutumu sert ifadelerle ele alarak şunları yazmıştır:

General de Gaulle'ün riyaset ettiği Fransanın bir adı da Hür Fransadır. Fakat bu Fransanın da başkalarının hürriyetini tanımak istemiyen ve hürriyeti yalnız kendisine mahsus bir nimet sayan bir ruhta olduğunu anlaşıyor... Fransanın Lübnan ve Suriye üzerinde ne hakkı vardır?... Asıl Fransa, esaret altında izlerken emperyalist Fransa, ise bütün sömürgeci ruhile yaşıyor.³⁰⁸

Bu satırlar, Özgür Fransa idaresindeki Lübnan'da Eylül 1943'te patlak veren Lübnan krizini işaret etmiştir. Lübnan Parlamentosu, Kasım 1943'te Fransa'dan bağımsızlığını ilan etmiş, ancak oradaki Özgür Fransız yetkilileri cumhurbaşkanı ve başbakanı tutuklayarak meclisi dağıtmıştır. Bu gelişme Müttefikler arasında krize yol açmış, İngiltere, ultimatom vererek Lübnanlı yöneticilerin serbest bırakılmasını sağlamıştır. *Cumhuriyet*, İngiliz Hükümeti'nin bu *kati ihtarını* ve Lübnan'daki olayları 15 Kasım 1943 tarihli sayısında haberleştirmiş, Kuzey Afrika'daki İngiliz bakan Harold Macmillan'ın Özgür Fransa Dışişleri temsilcisi Rene Massigli'ye Londra'nın

³⁰⁸ Hem Nalina Hem Mihina, "Marı Sermadideye", *Cumhuriyet*, 15.11.1943, s. 2.

tutumunu açıkça iletmediğini yazmıştır. *Cumhuriyet*'in aynı haberinde, Cezayir'de yayımlanan resmî Fransız tebliğine dayanılarak Lübnan'da milletvekillerinin tutuklanmadığı, çatışma çıkmadığı yönünde Özgür Fransa'nın kendini savunduğu belirtilmiş, ancak Lübnan olayları hakkında durumun Müttefikler için bile tehlikeli bir hâl aldığı vurgulanmıştır.³⁰⁹ Yazıda yapılan analiz Lübnan bunalımını bir emperyalizm eleştirisine dönüştürüp, Fransa'nın özgürlük mücadelesi verirken dahi başka milletlerin özgürlüğünü kısıtlama paradoksuna dikkat çekmiştir. Bu yorum, *Cumhuriyet* yazarlarının Vichy kadar Özgür Fransa'ya da eleştirel yaklaşabildiğine ve Fransız siyasetinin sömürgeci mirasını sorguladığına işaret etmiştir.

Alman işgali altındaki Fransa'da gündelik yaşam, 1942-43 yıllarında giderek ağırlaşan bir yokluk, kısıtlama ve baskı atmosferi içinde sürmüştür. *Cumhuriyet*, işgal altındaki Fransız halkının günlük hayatta karşılaştığı zorlukları zaman zaman haberleştirmiş, özellikle gıda kıtlığı, karne ile yaşam ve karaborsanın yükselişi gibi konulara değinmiştir. Gazetenin yansıttığı tabloya göre şehirlerde her gün temel ihtiyaç maddeleri için uzun kuyruklar oluşuyor, halk saatlerce ekmek, et, süt gibi gıda ürünlerini alabilmek için bekliyordu.³¹⁰ *Cumhuriyet*'in Batı basınından aktardığı haberlere göre, 1943 yılı itibariyle Paris gibi büyük şehirlerde halk, yiyecek kuyruklarında uzun saatler geçirmek zorunda kalırken, işgal güçleri ve ayrıcalıklı zümrelerin bu sıkıntıları daha az hissettikleri ifade edilmiştir.³¹¹ Nitekim Alman askerî personeli ve zengin işbirlikçiler lüks restoranlarda yemek bulabilirken, ortalama Fransız vatandaşının resmî iâşe karnelerine bağlı erzakları dahi bulmakta zorlandığı sık sık vurgulanmıştır.

İşgal altındaki Fransa'da kültürel yaşamın devam ettiğine ancak şiddet ve baskıyla gölgelenmiş olduğuna işaret eden bilgiler görülmüştür. Paris'te bir sinemada film gösterimi sırasında 1942 yılı sonbaharında bir bomba patladığı, 2 kişinin öldüğü ve 20 kişinin yaralandığı haberi *Cumhuriyet*'te yer almıştır. Bu haber, işgal yıllarında günlük eğlence ortamlarında bile şiddet riskinin bulunduğunu göstermiştir. Filmin gösterilmesinden sonra Nazi taraftarı olan Fransız Halk Partisi'nin profesyonel bir

³⁰⁹ *Cumhuriyet*, 15.11.1943, s. 1.

³¹⁰ Kenneth Moure, "La Capitale de la Faim: Black Market Restaurants in Paris, 1940–1944", *French Historical Studies*, C. 38, S. 2, 2015, s. 314.

³¹¹ Moure, "Black Market Restaurants in Paris", s. 315.

propagandacısının, ülkede yaşanan Yahudi meselesi üzerine bir konuşma yapacağı ileri sürülmüştür. Alman radyosu, bombanın film başlamadan önce patlatıldığını ve Fransız Halk Partisi'ne karşı yapılan bu saldırının bir hafta içinde üçüncü saldırı olduğunu da belirtmiştir.³¹² Genel olarak Avrupa kültür merkezlerinden Paris'te tiyatro ve sinema etkinlikleri sürse de, Nazi gözetimi ve muhtemel sabotajlar nedeniyle halkı tedirgin eden bir hava hâkim olmuştur.

Cumhuriyet, Almanya'da oluşan işçi açığı için Fransa'dan açılan işçi bulma bürolarına yer vermiştir. 150.000 Fransız işçinin Almanya'ya götürüleceği haberi Fransa'da infial yaratmıştır. Almanların idare ettiği Lyon'da bulunan büro, 5 Ekim 1942'de bombalanmıştır. Alınmış olan bu karardan kaçınmak için işçilerin, çeşitli şekillerde uğraştıklarına yer verilmiştir. Fransız araba şirketi Renault'ta çalışan işçiler greve gitmiştir. Almanlar, atölyelere mitralyözler yerleştirmiş ve işe başlanmadığı takdirde 50 rehineyi idam edeceklerini belirtmiştir. Bunun üzerine grev kaldırılmış, işçiler tekrar işlerine dönmüştür.³¹³

Lyon'da Vichy Fransası'nın emrinde bulunan kuvvetlerin halkın üstüne el bombaları ve ateş açtıkları haberi verilmiştir. Yaşanan olayda 40 kişinin öldüğü ve 200 kişinin yaralandığı da aktarılmıştır. Amberieu'da yaşanan olaylarda ise 15 kişinin öldüğü ve çok daha fazlasının yaralandığı Türk kamuoyu ile paylaşılmıştır. Yaşanan olayların Almanya'ya işçi nakli için kullanılan bir trenin birçok vagonunun tahrip edilmesinden dolayı yaşandığı paylaşılmıştır. Yaşanan olaylardan dolayı Lyon'a Gestapo ajanlarının gönderildiği öne sürülen iddialar arasında yerini almıştır.³¹⁴

Nazi işgal idaresi ve Vichy yönetimi, Fransa'da propaganda ve sansürü araç olarak yoğun biçimde kullanmıştır. *Cumhuriyet* haberlerine göre Almanya Propaganda Bakanı Goebbels, 3 Temmuz 1943 tarihli *Das Reich* dergisinde yaptığı açıklamada, İngilizlerin Alman sanayi tesislerini hedef aldığı iddialarını *kurnazca ve utanmazca bir yalan* olarak nitelemiştir.³¹⁵ Goebbels'in bu sözleri, Nazi propagandasının halkta moral bozukluğu yaratmaya yönelik Batı bombardımanlarını küçümseyici söylemini yansıtmıştır. Diğer yandan işgal altındaki Fransa'nın kendi medyası da sıkı denetim

³¹² *Cumhuriyet*, 08.10.1942, s. 3.

³¹³ *Cumhuriyet*, 08.10.1942, s. 1-3.

³¹⁴ *Cumhuriyet*, 19.10.1942, s. 1.

³¹⁵ *Cumhuriyet*, 03.07.1943, s. 1.

altında kalmıştır. Vichy işbirlikçi rejiminin devlet radyosunu resmî propagandasını yaymak ve muhalif sesleri bastırmak için kullanıldığını ileri sürmüştür. *Cumhuriyet*, haberleri Nazi propagandasının Fransa halkının moralini yönetmek için kullanıldığını, öte yandan Vichy rejiminin de kendi medyası üzerinden toplumsal olayları şekillendirdiğini vurgulamıştır. Müttefik radyoları, Fransızlara bulunmuş oldukları ihtarda Almanya için çalışan endüstri merkezlerinin bombalanacağı söylenmiştir. Bu uyarı, içlerinde Paris, Strasburg, Lyon, Lille ve Toulon'un da bulunduğu 36 şehir için yapılmıştır. Bu şehirlerde Almanlar için tank, top, kamyon ve uçak yapıldığı Türk kamuoyu ile paylaşılmıştır. Müttefikler bu bölgelerde bulunan Fransızların ihtiyatlı olmasını istemiştir.³¹⁶

Cumhuriyet'te yer alan olay haberleri, işgal altındaki Fransa'da yeraltı direniş faaliyetlerine dair ipuçları vermiştir. Paris'teki suikastlar bu bağlamda öne çıkmıştır. *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1943'te Paris'te iki suikast düzenlendiğini, bunlardan birinde Pontoise polis komiserinin evine gittiği esnada bilinmeyen bir kişi tarafından yolda yürürken vurulduğunu ve saldırganın kaçmayı başardığını bildirmiştir.³¹⁷ Bu tür saldırılar, Fransız direnişinin işgal güçlerine ve işbirlikçilere yönelik sabotaj ve suikast yöntemlerine başvurduğunu göstermiştir. Aynı dönemde Paris'te sinemaya yönelik bombalama da direniş hareketinin örgütsel faaliyetlerine işaret etmiştir. Dolayısıyla *Cumhuriyet*'te geçen bu tür haberler, halkın bir kesiminin işgale karşı silahlı veya gizli direnişe devam ettiğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak, Özgür Fransız liderler tarafından sürgünde yürütülen çalışmalar da *Cumhuriyet* haberlerinde ara sıra dolaylı olarak geçmiştir. 23 Kasım 1943 tarihli bir haberde De Gaulle'ün Suriye-Lübnan'ı Vichy kontrolünden kurtardığı ancak Vichy yanlılarının sonradan Özgür Fransa yanlısı lideri tutukladığı vurgulanmıştır. Bu da Fransa'nın dışındaki direniş cephesinin karmaşık durumuna işaret etmiştir.³¹⁸

Cumhuriyet haberlerine göre işgal altındaki Fransa'da ekonomik kaynaklar büyük oranda Alman savaş makinesine aktarılmış, buna karşılık Müttefikler de stratejik noktalara hava saldırıları düzenleyerek Alman üretimini hedef almıştır. 19 Ekim 1942 tarihli gazete sayfasında, İngiliz bombardıman uçaklarının Le Creusot'daki

³¹⁶ *Cumhuriyet*, 19.11.1943, s. 1.

³¹⁷ *Cumhuriyet*, 17.07.1943, s. 3.

³¹⁸ *Cumhuriyet*, 23.11.1943, s. 1.

nl Schneider silah fabrikasını vurduğu belirtilmiştir. Habere göre, bu fabrikanın Almanya için silah ürettiği ve değerinin Essen'deki Krupp tesislerine denk olduğu belirtilmiştir. Hava saldırısı 20 dakika sürmüş, her uçak 8 ton bomba taşımış, saldırıda 40 kişi ölmüş, 80 kişi yaralanmıştır.³¹⁹ Bu tür haberler Fransa sanayisinin savaş koşullarında bombalandığını ve Fransız işçilerle mühendislerin ağır kayıplar verdiğini ortaya koymuştur. *Cumhuriyet*'in verdiği bilgiler, Almanların Fransa sanayisini sömürdüğü, Müttefiklerin de bu sanayi hedeflerine saldırarak Almanların üretimini engellemeye çalıştığını göstermiştir. Kentlerde ve kırdada yaşayan siviller savaşın yükünü ağır biçimde hissetmiştir.

3. 3. Müttefik İlerleyişi ve Paris'in Kurtuluşu (1944)

1944 başından itibaren işgal altındaki Fransa'da Vichy rejimi Almanya'nın kontrolü altında kalmaya devam etmiştir. *Cumhuriyet* Vichy hükümetinin eski İçişleri Bakanı Pucheu'nun idamına geniş yer vermiştir. Pucheu, Cezayir Hususi Askeri Mahkemesi'nde yargılanıp idam cezasına çarptırılmış ve kurşuna dizilmiştir. Pucheu, de Gaulle'den af talep etmek istememiş, kardeşinin müracaatı ile avukatı müvekkilini kurtarmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. *Cumhuriyet*, Pucheu'nun on iki seyyar muhafızdan oluşan idam mangasına doğru cesaretle ilerlediğini yazmıştır. Pucheu, idam mangasına ateş emrini kendisinin vermesini rica etmiştir. Bu isteği geri çevrilmemiş, ateş emrini bizzat kendisi vermiştir. Ateş emri verilir verilmez yere devrilen Pucheu'nun cesedi ailesine teslim edilmiştir.³²⁰

Cumhuriyet, 7 Haziran 1944 tarihinde *Tarihin En Büyük ıkarma Hareketi* srmanşetiyle Normandiya çıkarması'nı duyurmuştur. Ek olarak Müttefiklerin Fransa'nın kuzeyinde önemli kprbaşları kurup 16 kilometre ilerlediği aktarılmıştır. Alman kaynaklarından gelen haberler birbirinden farklı olmuştur. Kaynakların bir bölümü Müttefik saldırısının püskürtüldüğünü ve Müttefiklerin denize döküldüğünü söylerken diğer kaynaklar çatışmaların devam ettiğini belirtmiştir. *Cumhuriyet*, Normandiya çıkarması'na geniş yer vermiştir. ıkarma hakkında detaylara yer veren

³¹⁹ *Cumhuriyet*, 19.10.1942, s. 1.

³²⁰ *Cumhuriyet*, 21.03.1944, s. 1.

Cumhuriyet, Müttefiklerin Manş'ı 4000 gemi ile aştığını, 11.000 uçağın desteğiyle 150 kilometrelik bir sahile çıkarma ve indirme yapıldığını yazmıştır.³²¹

Normandiya Çıkarması, yalnızca İkinci Dünya Savaşı'nın değil 20. yüzyılın en önemli olaylarından biri olarak değerlendirilmiştir. Henüz bir teşebbüs olarak değerlendirilen çıkarma, ikinci bir cephenin açılması ve savaşın girdiği kısır döngüden çıkarılması için oldukça önemli kabul edilmiştir. Savaşta kesin sonucunun artık yaklaştığı belirtilmiştir. Savaşın sadece doğu cephesi ve bu cepheye yardımcı olmak için açılan İtalya ve Balkan cephesi ile Almanya'nın yenilmesine imkân tanınmamıştır. Çıkarmayı Alman bakış açısına göre de yorumlayan Nadir Nadi, çıkarmayı Almanların kendilerini zafere veya iyi bir barışa kavuşturabilecek tek fırsat olarak görmüştür. İkinci cephenin Almanya için sürpriz olmadığını da aktaran Nadir Nadi, Almanya'nın bu çıkarmayı uzun süredir beklediğini aktarmıştır.³²²

Bütün dünyanın 5 haftadan beri beklediği çıkarmada Müttefikler sahillerde tutunmayı başaramamıştır. Bu surette Batı Avrupa'yı Alman işgalinden kurtarmak için düzenlenecek olan muharebelerin ilk safhasının başarılı olduğu aktarılmıştır. Bundan sonra Müttefiklerin Dunkirk ve Calais bölgesine doğru ilerleyebileceği ihtimal olarak değerlendirilmiştir. Müttefik ilerlemesinin 2. safhası olarak değerlendirilen bu gelişmenin ardından Müttefiklerin bütün güçleriyle Paris'e ilerleyeceği ileri sürülmüştür.³²³

Cumhuriyet, çıkarmanın ertesi günü Fransa'da örfi idare ilan edildiğini aktarmıştır. Almanlar, Fransa'da tedbirleri sıkılaştırmaya başlamıştır. Fransızların hava karardıktan sonra dışarıda dolaşmaları yasaklanmıştır. Emre uymayan Fransızların derhal kurşuna dizilecekleri bildirilmiştir. Başbakan Laval, vermiş olduğu beyanatta Alman talimatlarına itaat edilmesini tavsiye etmiştir.³²⁴ Paris'te bulunan Petain'in Vichy'e döndüğü de gelen haberler arasında yerini almıştır. Alman askerî makamları, Fransa'da işgal ettikleri yerlerin dahilinde ve Vichy'de bulunan sivillerin

³²¹ *Cumhuriyet*, 07.06.1944, s. 1.

³²² Nadir Nadi, "Asrımızın En Mühim Bir Olayı", *Cumhuriyet*, 07.06.1944, s. 1.

³²³ Hüsnü Emir Erkilet, "Askeri Vaziyet: İstilanın İlk Safhası Muvaffak Olmuş Sayılır", *Cumhuriyet*, 07.06.1944, s. 2.

³²⁴ *Cumhuriyet*, 08.06.1944, s. 1.

davranışlarını takdire şayan olduğunu belirtmiştir. Alınan tedbirlere karşı mukavemet edilmediği ve verilen emirlerin harfi harfine uyulduğu bildirilmiştir.³²⁵

Cumhuriyet, çıkarmanın öncesinde, çıkarmadan sorumlu Amerikalı General Dwight Eisenhower ile de Gaulle arasında uzun bir görüşme yapıldığını aktarmıştır. Eisenhower, de Gaulle ile bütün askerî meseleler hakkında bir anlaşmaya varıldığını söylemiştir.³²⁶

Fransa'nın kuzey şehirleri Bayeux ve Caen'in de içinde bulunduğu 12 şehrin 10 Haziran'da Müttefikler tarafından ele geçirildiği bildirilmiştir. Müttefiklerin ve Almanların harekât için malzeme yığdıkları aktarılırken, Alman ordusunun cephe gerisinde toplandığı bildirilmiştir. Berlin radyosu Müttefiklerin kafes içinde bulunan güvercinleri cephe gerisine paraşütle attıklarını ve Fransızlardan Alman tahkimatları hakkında bilgi vermelerini rica ettiğini aktarmıştır. Vichy hükümeti verilen talimatlara rağmen bazı Fransızların, içlerinde Fransızların da bulunduğu Müttefik paraşütçülerine yardım etmelerinden dolayı şikayetçi olduklarını belirtmiştir. Müttefik kuvvetlerine yardım edenlerin cezalandırılacakları hatırlatılmıştır. Görüldüğü üzere Fransızlar, de Gaulle'ün isteklerini yerine getirmiştir. Belirtilen yerlerde Fransızlar sokağa çıkmamış, sabotaj yapmış, demiryollarını kesmiş ve Müttefik kuvvetlerine yardım etmiştir.³²⁷

Cumhuriyet 11 Haziran'da Müttefiklerin Cherbourg'a 17 kilometre yaklaştığını ve Montebourg'da şiddetli çatışmaların yaşandığını haber vermiştir. Lison şehrinin ise Müttefikler tarafından ele geçirildiği aktarılmıştır. Londra'dan gelen haberleri de Türk kamuoyuna aktaran *Cumhuriyet*, Fransız vatanseverlerinin Müttefikler ile çok sıkı bir iş birliği yaptığını paylaşmıştır. Müttefikler ilerledikçe Fransa'da süregelen direniş şiddetlenmiştir. Fransız halkı Müttefikler tarafından kurtarılan bölgelerde Müttefik birlikleri ile yakınlaşmış, onlara ikramlarda bulunmuş ve işgal altındayken Almanlar ile iş birliği yapanları ihbar etmiştir.³²⁸

Nadir Nadi, işgal altında bulunan bölgelerde Fransızların ayaklanmasını hem Müttefikler hem de savaşın gidişatı için önemli olduğunu belirtmiştir. Fransa'nın

³²⁵ *Cumhuriyet*, 08.06.1944, s. 3.

³²⁶ *Cumhuriyet*, 08.06.1944, s. 3.

³²⁷ *Cumhuriyet*, 10.06.1944, s. 1-3.

³²⁸ *Cumhuriyet*, 12.06.1944, s. 1.

güneyinde bulunan Grenoble’da çıkan silahlı ayaklanmayı yürütenler için *yurtseverler* ifadesini kullanmıştır. Fransız halkının yıllardır yaşamış olduğu işgal acısını İngilizlere karşı uyanan kinle avuttuğunu belirten Nadi, İngiltere’nin bütün savaş yükünü Fransa’ya taşıtmak istediğinin düşünüldüğü, Fransa’nın çökmesiyle İngiltere’nin Dunkirk’te yalnız kendi canını kurtarmaya çalıştığı ve Fransa donanmasının Mersü’l-Kebir’de batırılması Fransızların duygularının İngilizler aleyhine çevrilmesine neden olduğunu aktarmıştır. Almanların, Fransızların bu duygularını istismar ettiği de belirtilmiştir. Yazıda, yaşanan bu gelişmelerin ardından Fransızların Almanlar ile iş birliği politikasına yönelmesini anlaşılabilir gösterilmiştir. Ancak zamanla Fransızlar Almanya’ya sırtını dönmeye başlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri Almanya’nın Fransız gençlerini işçi olarak Almanya’ya götürmek istemesi olmuştur. Kaçabilen Fransız gençlerinin dağlara çıktığı ve burada çete savaşları yapmaya başladığı aktarılmıştır. Kısaca Fransa’nın yenilmesinden sonra Alman-Fransız iş birliği fırsatı ortaya çıkmış ancak bu fırsat özellikle Almanya tarafından değerlendirilememiştir.³²⁹

Müttefiklerin 5 gün içerisinde Fransa topraklarına 400.000’den fazla asker çıkardığını belirten *Cumhuriyet*, Churchill’in Fransa’ya geldiğini aktarmıştır. Churchill’in burada Amerikan ve İngiliz komutanlarıyla görüşmeler yaptığı bildirilmiştir.

Alman Mareşal Gerd von Rundstedt, Almanlara karşı gelecek her Fransız’ın idam cezasına çarptırılacağını söylemesi *Cumhuriyet* tarafından haberleştirilmiştir. Bu açıklamadan birkaç saat sonrasında birçok Fransız yerleşim yerinde ayaklanmalar çıkmış Fransız direnişçiler ve Almanlar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Almanlar Dijon’a acil takviye talep etmiştir.³³⁰ Fransa’da Almanlara karşı genel bir ayaklanma çıkmamışsa da Fransızların Müttefikler ile yapmış olduğu iş birliği, Müttefiklerin ilerlemesine yardımcı olmuştur.

Fransa’da bulunan direniş güçlerinin 175.000 kişi olduğu tahmin edilmiştir. Bu kişilerin iyi teşkilatlanmış ve tekrar kurulmuş olan Fransız ordusuna mensup oldukları

³²⁹ Nadir Nadi, “Fransada Ayaklanmalar”, *Cumhuriyet*, 12.06.1944, s. 1-3.

³³⁰ *Cumhuriyet*, 13.06.1944, s. 1-3.

belirtilmiştir. Bu kişilerin emri doğrudan General Eisenhower'dan aldıkları ve zamanı geldiğinde Almanlara karşı büyük bir saldırıya geçeceği aktarılmıştır.

İspanya'dan gelen haberlere göre ise Fransız direnişçiler Limoges, Toulouse ve Tarbes'te ayaklanmış ve stratejik noktaları ele geçirmiştir. Bir başka haberde ise Gex'in direnişçiler tarafından tecrit edildiği, bölgede bulunan telefon hatlarının kesildiği ve trenlerin tahrip edildiği belirtilmiştir.³³¹

Cumhuriyet 14 Haziran'da Fransa'nın her yerinde direnişçilerin harekete geçtiğini belirtmiştir Madrid ve Londra kaynaklı bu haberde başlıca direniş merkezleri Toulouse ve Tarbes olarak belirtilmiştir. Madrid'den gelen haber, Tarbes'in direnişçiler tarafından ele geçirildiği şekilde olmuştur. Vosges Dağları'nda direnişçiler ve Almanlar arasında çıkan çatışmada direnişçilerin 300 esir aldığı bildirilmiştir. Savoie ve Pireneler bölgesinde de çatışmalar olduğu aktarılmıştır.³³²

Fransa'da şiddetli tank savaşlarının olduğunu aktaran *Cumhuriyet*, Müttefik ordularının Cherbourg yarımadasını kesmek üzere olduklarını bildirmiştir. Caen bölgesinde süren savaş hakkında ise Birinci Dünya Savaşı esnasında yaşanan Verdun Muharebesi'ni andırdığı yazılmıştır. Caen için süren savaşta Müttefiklerin yarım milyon asker Almanların 1200 tank kullandığı aktarılmıştır.³³³ Her iki tarafın da amacının kesin zafer olduğu belirtilmiş, Müttefiklerin amacının Fransa sahillerinden Fransa içlerine doğru direnişçilerinin de desteğiyle ilerlemek ve bu sayede halihazırda elde tuttıkları hava üstünlüğünün yanında karada üstünlüğü sağlamak olduğu ileri sürülmüştür. Almanya ise Müttefikleri Avrupa'dan atmak ve bu sayede Avrupa'nın zorlanabileceği ama fethedilemeyeceğini göstermek istemiştir. Her iki tarafın da hedefleri doğrultusunda savaş şiddetlenmiştir.³³⁴

Normandiya Çıkarması'nın 10. gününde Nadir Nadi, yaşanan olayları analiz etmiştir: *Müttefikler, Avrupa kalesini bir yerinden delmiye muvaffak olmuşlar fakat ağır kayıplara uğradıkları halde. Bu deliği bugüne kadar lüzumlu gördükleri nisbette genişletememişlerdir. Almanlarsa, ihtiyatı elden bırakmaksızın açılan gediği kapatmak maksadile büyük bir gayret harcamaktadırlar. Önümüzde çok daha kanlı muharebeler*

³³¹ *Cumhuriyet*, 13.06.1944, s. 3.

³³² *Cumhuriyet*, 14.06.1944, s. 1-3.

³³³ *Cumhuriyet*, 16.06.1944, s. 1.

³³⁴ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: Harbi Kızıştıran Amiller", *Cumhuriyet*, 16.06.1944, s. 3.

*bulunduğuna şüphe yoktur*³³⁵ diyerek Müttefiklerin istedikleri ölçüde ilerleyemediği Almanların ise Müttefikleri püskürtmek için yoğun çaba harcadığını belirtmiştir.

Cumhuriyet, 17 Haziran 1944'te İngiltere Kralı 6. George'un Fransa'ya gittiğini bildirmiştir. İngiliz Amiral Andrew Cunnigham'ın refakat ettiği 6. George, bir destroyerle İngiltere'den hareket etmiştir. Kralın Normandiya'da General Montgomery'in misafiri olduğu belirtilmiştir. 6. George'un, cepheye 9 kilometre kadar yaklaştığı ve orada bulunan askeri teftiş ettiği aktarılmıştır.³³⁶

Haziran 1944'ün son haftasında Müttefiklerin en önemli hedeflerinden biri, Normandiya yarımadasının ucundaki Cherbourg'u ele geçirmek olmuştur. *Cumhuriyet*, Cherbourg kuşatmasını yakından izleyerek okurlarına aktarmıştır. 21 Haziran 1944 tarihli *Cumhuriyet* manşeti, *Cherbourg Muharebesi* başlığı altında Amerikan ordusunun kente yönelik taarruzunu duyurmuştur. Haberde *Amerikan ordusu şehrin dış müdafaasına taarruza başladı* cümlesiyle Müttefik kuvvetlerin kararlı ilerleyişi vurgulanmış, devamında *Şehir 36 saattenberi top ateşi altında, tecrid edilen Alman kuvvetleri son mücadeleye hazırlanıyorlar* şeklindeki ifadeyle Alman savunmasının zor durumda olduğu belirtilmiştir. *Cumhuriyet*, Cherbourg özelinde de tarafların açıklamalarını ayrı ayrı vermiştir. Müttefik bildirileri, kentin kırsal kesimlerinin sarıldığı ve Amerikan birliklerinin Montebourg ve Valognes gibi çevre kasabaları ele geçirdiğini bildirirken, Alman kaynakları ise halen direnildiğini iddia etmiştir. *Cumhuriyet*, okuruna bu farklı beyanları ileterek gerçek durumu okurun yorumlamasına fırsat tanımıştır.³³⁷

Cumhuriyet, 26 Haziran 1944'te Müttefiklerin Cherbourg'a girdiğini Türk kamuoyuna duyurmuştur.³³⁸ *Cumhuriyet*, Cherbourg'un düşüşünü doğrular nitelikte haberleri 28 Haziran'da yayınlamıştır. Cherbourg'un bir liman şehri olmasından dolayı Müttefik ikmal hatları için önemli olmuştur.³³⁹ Alman savunmasının yarımadayı savunmak için 70.000 zayıf 15.000 esir verdiği belirtilmiştir.³⁴⁰ Şehirde yaşanan sokak çatışmalarının yaklaşık 1 gün sürdüğü Cherbourg Muharebesi'nin, iki tarafın da

³³⁵ Nadir Nadi, "On Günlük İkinci Cephe", *Cumhuriyet*, 16.06.1944, s. 3.

³³⁶ *Cumhuriyet*, 17.06.1944, s. 1.

³³⁷ *Cumhuriyet*, 21.06.1944, s. 1.

³³⁸ *Cumhuriyet*, 26.06.1944, s. 1.

³³⁹ Ömer Rıza Doğrul, "Siyasî İcmal: Cherbourg'un Düşmesinden Sonra", *Cumhuriyet*, 29.06.1944, s. 3.

³⁴⁰ *Cumhuriyet*, 28.06.1944, s. 1.

kayıpları göz önüne alındığında son derece sert ve inatla yürütüldüğü anlaşılmıştır. Bu durumda, ilerleyen süreçte Fransa'da gerçekleşecek savaşların taş üstünde taş bırakmayacağı yorumu yapılmıştır.³⁴¹ *Cumhuriyet* okurları ilk kez işgal altındaki Fransa'da büyük bir şehrin kurtarıldığını gazetenin satırlarından okumuştur.

De Gaulle, Petain'den hükümeti dağıtmasını istemiştir. Özgür Fransızlar Londra'dan yapmış oldukları radyo yayınında Almanya ve Fransa arasındaki mütarekeyi ortadan kaldırmak için Petain'i harekete geçmeye davet etmiştir. Bu çağrıyla hedeflenen Almanya ve Fransa arasında savaş halinin yeniden tesis edilmesi ile ele geçirilen Fransız direnişçilerinin, *savaş esiri* statüsü kazanması ve bu sayede direnişçilerin idam edilememesi olmuştur.³⁴²

Cumhuriyet, Savoie Dağları'nda Alman birlikleri ile çatışmaya geçen direnişçilerin cesaretinden bahsetmiştir. Yaşanan çatışmalarda Almanlar 200 ölü ve 400 yaralı vererek geri çekilmiştir.³⁴³

Cumhuriyet, 1 Temmuz'da Paris'te yaşanan bir arbedeyi okuyucusu ile paylaşmıştır. Müttefik savaş esirleri Almanlar tarafından Paris sokaklarından geçirilirken sivil Fransızlar, esir Müttefik askerlerine sempatilerini dile getirmiş kısa süre sonra arbede çıkmıştır. Yaşanan olayda bir Amerikan askeri *iki hafta daha sabredin* diye bağirmiştir.³⁴⁴

Temmuz 1944 boyunca, Normandiya bölgesindeki harekât genişlemiştir. İngiliz ve Kanadalı birlikler batıda Caen şehrine doğru taarruzlar gerçekleştirmiş, Amerikalı birlikler güney ve batı yönlerinde Bretonya yarımadasına doğru ilerlemiştir. *Cumhuriyet*, Temmuz ayındaki haberlerinde cephelerdeki sert çarpışmalara yer vermiştir. Caen cephesindeki çatışmalar için Müttefik tebliğine yer veren *Cumhuriyet* *İngiliz tankları Caen'in öbür tarafında ilerlemek üzere hücumu geçerek Caen-Villers Bocages yolunu işgal etmişler ve Caen'in 10 kilometre kadar batısında bulunan Troville şehrini zaptetmişlerdir* bildirmiştir.³⁴⁵ *Cumhuriyet*, Londra'dan yapılan haberlere yer vermiş, *Paris'in mukadderatı Caen muharebelerine bağlıdır* diyerek

³⁴¹ Hem Nalına Hem Mihnâ, "Cherbourg Muharebeleri", *Cumhuriyet*, 28.06.1944, s. 2.

³⁴² *Cumhuriyet*, 30.06.1944, s. 1.

³⁴³ *Cumhuriyet*, 30.06.1944, s. 1.

³⁴⁴ *Cumhuriyet*, 01.07.1944, s. 1.

³⁴⁵ *Cumhuriyet*, 29.06.1944, s. 1.

Caen'in önemini vurgulamıştır.³⁴⁶ Caen'in düşüşü *Müttefikler Caen Şehrini Zaptettiler; İngiliz ve Kanadalı Kıt'alar Dün Sabah Saat 9 da Şehre Girdiler* şeklinde aktarmıştır³⁴⁷. *Cumhuriyet* bu haberlerde, mücadelenin zorlu geçtiğini ancak stratejik hedeflerin birer birer düştüğünü vurgulayarak Müttefiklerin galibiyete doğru yürüdüğü algısını yaratmıştır.

Temmuz sonuna doğru, Normandiya cephesinde kritik bir dönüm noktası yaşanmıştır. Alman ordusunun genel geri çekilişi ve özellikle 25 Temmuz'da başlayan harekât³⁴⁸ ile Müttefikler Normandiya'daki Alman savunma hatlarını yarıp hızla ilerlemeye başlamıştır. Bu gelişme *Cumhuriyet*'e, Ağustos ayı başında zafer serisi olarak yansımıştır. *Cumhuriyet*'in 1 Ağustos 1944 tarihli manşetinde, Amerikan birliklerinin Bretonya bölgesinde ünlü Avranches'e doğru süratle ilerlediği ve Alman cephelerinin çözüldüğü haberleri bildirilmiştir. Temmuz sonu ve Ağustos başı haberlerinin genel tonu, Alman ordusunun Fransa'da bozguna uğramakta olduğu yönünde olmuştur. *Cumhuriyet*, sık sık rakamlar vererek Alman kayıplarını ve ele geçirilen esir sayısını aktarmıştır. *Geçen Salı başlayan Amerikan taarruzundanberi alınan esirlerin sayısı 10.000'i bulmuştur*³⁴⁹ gibi başlıklar, Müttefiklerin başarısını somut verilerle destekleyen haberler olmuştur. Bu dil, hem okura savaşın Müttefikler lehine dönmekte olduğunu göstermiş hem de Türkiye'nin resmî tarafsızlığına rağmen, zaferin hangi tarafta olduğuna dair üstü kapalı bir mesaj vermiştir.

Ağustos ayının ilk yarısında *Cumhuriyet*, Müttefik ordularının Fransa içlerindeki hızlı ilerleyişini vurgulayan haberlere geniş yer vermiştir. Özellikle Normandiya'dan çıkıp Fransa içlerine akan Amerikan ve İngiliz birliklerinin ne kadar mesafe katettiği sıklıkla belirtilmiştir. 12 Ağustos 1944 tarihli *Cumhuriyet*'te yer alan bir haberde, *Manş'ı işgal eden Amerikan kuvvetlerinin Parise 75 kilometre mesafedeki Chartres şehrini de geçerek ilerledikleri bildiriliyor* şeklindeki ifade, Müttefik öncü birliklerinin artık Paris'e yaklaştığını Türk okuruna duyurmuştur. Bu haber, Paris'in kurtuluşunun yaklaştığı sinyali veren ilk doğrudan bilgilerden biri olmuştur.

³⁴⁶ *Cumhuriyet*, 01.07.1944, s. 1.

³⁴⁷ *Cumhuriyet*, 10.07.1944, s. 1.

³⁴⁸ *Cumhuriyet*, 26.07.1944, s. 1.

³⁴⁹ *Cumhuriyet*, 01.08.1944, s. 1.

Cumhuriyet, 10.000 Fransız direnişçisinin Vichy'ye yürüdüğünü Türk kamuoyu ile paylaşmıştır. Vichy'de örfi idare ilan edildiği de haberlere yansımıştır.³⁵⁰

Ağustos'un ikinci haftasında, Kuzey Fransa'da Alman ordusunun büyük bir kısmı kuşatma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Falaise olarak anılan bölgede on binlerce Alman askerinin çembere alındığı haberi, *Cumhuriyet*'te yer almıştır. 14 Ağustos 1944 tarihli *Cumhuriyet*'te, Alman 7. Ordusu'nun kuşatılmamak için geri çekilmeye çalıştığı belirtilmiştir. Haberin ayrıntılarında, *100 bin kişilik 7nci Alman ordusu çemberden kurtulmak için son sür'atle Paris üzerine çekiliyor* ifadesi kullanılmıştır. Bu cümle, Alman birliklerinin düzensiz bir şekilde doğuya, Paris yönüne kaçmaya çalıştığını, yani savaş inisiyatifinin tamamen Müttefiklere geçtiğini net biçimde göstermiştir.³⁵¹

Paris'in kurtuluşu öncesindeki günler, *Cumhuriyet* gazetesinde hem büyük bir merak hem de diplomatik hareketlilik olarak yer almıştır. Paris'e yaklaşıldıkça, şehir içinden gelen haberler de gazeteye yansımaya başlamıştır. 19 Ağustos 1944 tarihli *Cumhuriyet*, Paris şehrinin artık savaş alanına dönmek üzere olduğunu bildiren önemli bir habere yer vermiştir. Haberde *Top sesleri şehirden duyuluyor, Paris radyosu sustu, bütün Alman idare servisleri gittiler* şeklinde ifadeler kullanılmıştır. *Cumhuriyet*, Fransa'da direniş hareketinin faaliyetlerinin arttığına işaret etmiştir. 19 Ağustos'ta tüm Fransa'da Fransız direniş güçleri ayaklanma başlatmış ve 15 şehirde isyan halinde olduğunu aktarmıştır. 18 şehir ise direnişçilerin kontrolüne geçmiştir.³⁵² *Cumhuriyet*, Paris radyosunun suskunluğunu ve Alman yönetiminin şehirden kaçışını haber vererek, okurlarına Paris'te kritik bir anın yaşandığını aktarmıştır.

Paris'teki direniş ve Müttefik ilerleyişi neticesinde Alman garnizonunun teslim olması, 24 Ağustos tarihli *Cumhuriyet*'te *Paris alındı; Halk ayaklandı Almanlarla dört gün süren mücadeleden sonra Parise hâkim oldu* şeklinde yansımıştır.³⁵³ *Cumhuriyet*, 26 Ağustos 1944 sabahı çıkan nüshasında Paris'in düşmandan arındırıldığını kesin bir dille ilan etmiştir. Haberin başlığında bir yandan Paris halkının ayaklanması ve Alman kuvvetlerinin teslim oluşu vurgulanırken, diğer yandan Müttefik resmî açıklamalarına

³⁵⁰ *Cumhuriyet*, 12.08.1944, s. 1.

³⁵¹ *Cumhuriyet*, 14.08.1944, s. 1.

³⁵² *Cumhuriyet*, 19.08.1944, s. 1.

³⁵³ *Cumhuriyet*, 24.08.1944, s. 1.

yer verilmiştir. *Cumhuriyet*, Paris'in kurtuluşunu şu sözlerle duyurmuştur: *Paris, dün gece düşmandan temizlendi, Alman kumandanı teslim oldu.*³⁵⁴ *Cumhuriyet* gazetesinde bulunan Hem Nalına Hem Mihnâ köşesinde ise yazar:

1940 haziranında, tek kurşun atmadan teslim olan Parisi Fransız vatanseverleri dövüşerek Almanlardan geri aldılar ve şehirdeki Alman kumandanını ve garnizonunu esir ettiler. General De Gaulle, 1940 haziranından beri, direnen, dayanan, eğilmiyen ve dövüşen Fransa'nın timsali ve şefi olarak şerefle Parise girdi. Fakat, bu Fransanın yanında başka bir Fransa daha vardı. Direnmiyen, dayanmayan, eğilen ve dövüşmiyen Fransanın, vatanın kurtuluşunu galibin alicenablığından lütuf ve atıfetinden bekliyen bu mutavaatkar ve miskin Fransanın timsali zavallı ihtiyar Mareşal ne oldu?...

diyerek Özgür Fransa'yı yüceltmış, Petain'in önderliğindeki Vichy'yi ise, kurtuluşu düşmanda aradığı gerekçesiyle yermiştir. Yazının devamında Türk Kurtuluş Savaşı'ndan ders alan General de Gaulle'ün, şimdi muzaffer bayraklarıyla Paris'te olduğu belirtilmiştir. ...*Osmanlı imparatorluğunun İstiklal Harbi sırasındaki aciz ve meskenetini taklid edenler ile cebren Fransadan başka yerlere götürülmüşlerdir ve dört yıldanberi her yumruk karşısında tekrarladıkları miskin nakaratı bir daha tekrar ediyorlar 'Bu cebir hareketini resmen protesto ederim'*³⁵⁵ diyerek Vichy Fransası'nın içinde bulunduğu durumu Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde Osmanlı hükümetlerinin İtilaf Devletleri'nin istek ve talepleri doğrultusunda hareket etmesine benzetmiş, Özgür Fransa hareketini ise Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde yürütülen ve Türk devletinin bağımsızlığı için mücadele eden hareket ile bağdaştırmıştır.

Paris'in kurtuluşu haberi, *Cumhuriyet*'te yalnız askerî bir gelişme olarak değil, diplomatik bir dönüm noktası olarak da ele alınmıştır. 24 Ağustos 1944 tarihli *Cumhuriyet*'te Paris'in alınışının hemen yanı başında, Romanya cephesindeki büyük dönüşüm de manşetten verilmiştir. Romanya'nın savaştan çekilerek Müttefiklere katılması ve Almanya'ya savaş ilan etmesi, Paris haberiyle aynı gün Türk kamuoyu ile

³⁵⁴ *Cumhuriyet*, 26.08.1944, s. 1.

³⁵⁵ Hem Nalına Hem Mihnâ, "Resmen Protesto Ederim", *Cumhuriyet*, 27.08.1944, s. 2.

paylaşmıştır. *Cumhuriyet* yaşanan gelişmeyi *Rumanya Harbden Çekildi; Diktatörlük devrildi, yeni hükümet Müttefiklerle mütareke imzaladı, muhâsamat kesildi* manşetiyle duyurmuştur. Rumen Kralı Mihai'in bildirisi özetlenmiş, *Romanya artık Müttefiklerin yanı başında müşterek düşman olan Almanyaya karşı harp edecek!* cümlesi yer almıştır.³⁵⁶ Romanya'nın, mütareke isteyip savaştan çekilmesi normal karşılanmış ama Almanyaya'ya savaş ilan etmesi *acayip* olarak değerlendirilmiştir.³⁵⁷ Bu iki büyük haberin aynı anda gelmesi, *Cumhuriyet* tarafından İkinci Dünya Savaşı'nda bir dönüm noktası olarak resmedilmiştir.

25 Ağustos 1944'te Paris'te bulunan Hotel de Ville'de konuşma yapan Charles de Gaulle, şu cümleleri kurmuştur: *Paris! Paris öfkелendi! Paris yıkıldı! Paris şehit edildi! Ama Paris kurtarıldı!*³⁵⁸

³⁵⁶ *Cumhuriyet*, 24.08.1944, s. 1.

³⁵⁷ Abidin Daver, "Dünkü Müttefik, Bugünkü Düşman", *Cumhuriyet*, 27.08.1944, s. 1.

³⁵⁸ <https://www.elysee.fr/en/charles-de-gaulle> (Erişim tarihi: 19.05.2025).

SONUÇ

İngiltere ve Fransa, Polonya'ya verdikleri sözü tutarak 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Ancak bu savaş ilanı sıcak çatışmaları hemen başlatmamış, Garip Savaş adı verilen bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Müttefik orduları, tahkim edilmiş Maginot Hattı'nın gerisinde Alman taarruzunu beklemiştir. Almanya ise Polonya'nın işgalini tamamlamış ve ardından demir sevkiyatını güvence altına almak için Danimarka ve Norveç'i işgal etmiştir. Müttefikler bu saldırıyı durdurmaya çalışsa da 10 Mayıs 1940'ta Batı Cephesi'nde başlayan Alman taarruzu Müttefikleri zor durumda bırakmıştır.

Almanya'nın Batı Cephesi'nde harekete geçmesi Başbakan Chamberlain'e karşı eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Chamberlain'in istifa etmesiyle boşalan başbakanlık koltuğu, Kral 6. George tarafından Churchill'e tevdi edilmiştir. Churchill, bu savaşta kararlılığın, azmin ve direnişin sembolü olmuştur.

Batı Cephesi'nde harekete geçen Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u işgal etmiştir. Bu ülkeler Fransa'nın işgali için basamak olarak kullanılmıştır. Almanya, özellikle Belçika ve Lüksemburg'un işgal edilmesiyle Ardenler'i kullanarak Maginot Hattı'nın arkasına sarkma imkânı bulmuştur. Müttefiklerin beklemediği yerden gelen bu saldırı neticesinde Fransız ordusu paniğe kapılmış ve bozguna uğramıştır. Almanların başarıyla gerçekleştirmiş olduğu bu hileli taarruz neticesinde Paris yolu açılmıştır. Paris açık şehir ilan edilerek, işgal altına giren ülkelerdeki başkentlerin, özellikle Varşova'nın yaşadığı zararın Paris'in yaşamasını önlemek istenmiştir. Kısa sürede siyasî çözülme içine giren Fransa, Petain'in önderliğinde Almanya'dan ateşkes talep etmiştir.

Almanya ateşkes için Birinci Dünya Savaşı'nda Compiègne Mütarekesi'nin imzalandığı yeri seçmiş ve Almanya'nın anlaşmayı imzalamaya mecbur kaldığı tren vagonunu getirtmiştir. Hitler de ateşkes görüşmesinde yerini almıştır. Mütarekenin şartları ve mütareke için Almanya'nın gerçekleştirmiş olduğu organizasyon ile Fransa aşağılanmıştır. Böylece Almanya, intikamını almıştır.

Mütarekeye göre Fransa'nın kuzeyi doğrudan Alman işgali altına girerken güneyde Almanya'nın denetiminde Vichy Fransası kurulmuştur. Vichy Fransası kurulduğu günden itibaren sürekli ikilem içinde kalmıştır. Bu ikilem Almanya'nın

baskıları ve Fransa'nın geleceğini koruma endişesi altında olmuştur. Vichy Fransası genellikle Almanya ile iş birliği yapmıştır. Ancak bu iş birliği, gönüllü olarak değil bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir. Vichy Fransası varlığını korumaya çalışmıştır.

Almanya'nın baskıları sonucunda Yahudi karşıtı yasalar çıkarılmış, ülke Almanya'nın politikaları ve istekleri üzerine dönen bir çark halini almıştır. Fransız halkının İngilizlere olan kırıngınlığının, Almanlar tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılması, İngilizlere duyulan güvensizliği körüklemiştir.

Fransa'nın tesliminin ardından Londra'ya geçen de Gaulle, 18 Haziran Çağrısı ile Fransızlar için yeni bir umut olmuştur. Öte yandan bu çağrı ile Fransızlar ikiye bölünmüştür. Vichy Fransası'nı destekleyen Fransızlar ile Müttefiklerin yanında savaşı ve direnen Özgür Fransızlar, zaman içerisinde birbirlerini hedef alan saldırılara girişmiştir. De Gaulle'ün başlatmış olduğu hareket, Fransa'nın kolonilerinde Müttefikler ile birlikte iş birlikçi Fransızlara karşı savaşımıştır. Anavatandaki Özgür Fransızlar, yeraltına inmiş sabotajlar, suikastlar ve Müttefiklere istihbarat sağlayarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Ne olursa olsun de Gaulle, başlatmış olduğu hareketle Fransa'nın alternatif liderlerinden biri olarak tarihe geçmiştir.

Gazete, ilk yıllarda Hitler rejiminin anti-demokratik uygulamalarını eleştiren, fakat Türkiye'nin Almanya ile ilişkilerindeki denge siyasetini gözetken mesafeli gerçekçilik olarak adlandırılabilir bir tutum geliştirmiştir.

Cumhuriyet gazetesi, Fransa'nın işgaline giden sürece ve Fransa Muharebesi'ne geniş yer vermiştir. Bununla birlikte Fransa'nın işgal altında geçen yaklaşık 4 yılında neler yaşandığı da Cumhuriyet'in haberlerinde yer almıştır. Cumhuriyet'in sahip olduğu Yunus Nadi, Nadir Nadi, Peyami Safa, Ömer Rıza Doğrul ve Abidin Daver gibi güçlü kalemler yapmış oldukları analizlerle Türk kamuoyuna işgal altında yaşananlar hakkında yeni bakış açıları kazandırmıştır. Yazarların değerli yorumları savaşın gidişatı hakkında da önemli tahminler içermiştir.

Cumhuriyet, Avrupa kaynaklı haberlerde yabancı ajansların haberlerine yer vererek içeriğini zenginleştirmiştir. Aynı zamanda muharip devletler tarafından yapılan tebliğlere de yan yana yer vermiş, hangisinin doğru olup olmadığı kararını okura bırakmıştır.

Fransa'nın işgali, Cumhuriyet için çok boyutlu olmuştur. Cumhuriyet, Vichy Fransası ve Özgür Fransa arasındaki gelişmeleri aktararak Fransız iç siyasetinin içinde

bulunduğu durumu Türk kamuoyu ile paylaşmıştır. Aynı zamanda Fransa'da yaşanan toplumsal olaylara da yer verilerek Fransız halkının içinde bulunduğu zorlu koşulları Türk kamuoyuna aktarmaya çalışmıştır.

İşgalin ilk yıllarında Vichy Fransı'sından gelen haberler ağırlık taşımıştır. Süreç, Müttefiklerin ilerlemesiyle devam ettikçe Özgür Fransa'dan gelen haberler öne çıkmıştır. Bu durum Türkiye'nin tarafsızlık politikası ile uyumlu ilerlemiştir.

Gazete, Vichy Fransı'sı ile Özgür Fransa arasındaki ikili yapıyı dengeli biçimde aktarmaya çalışmış, Charles de Gaulle liderliğindeki direnişi *yeni bir Milli Mücadele* metaforuyla kodlayarak Türk okurunun tarihsel hafızasına hitap etmiştir. Bu metafor ile Türk kamuoyu, Fransız Direnişi arasında empatik bir bağ kurmuş, gazete, bu yolla Fransa'daki direnişi meşrulaştırmıştır. Aynı dönemde Paris merkezli suikastlar, sabotajlar ve Gestapo misillemeleri, Cumhuriyet'in savaş dili açısından en çarpıcı haber türlerini oluşturmuştur. Gazete, Berlin'i doğrudan hedef almaksızın, Nazi baskısını ima eden incelikli bir dil kullanmış, böylece Ankara'nın Almanya ile ilişkilerinde gerilimi tırmandırmama politikasına riayet etmiştir.

Alman işgalinin Fransız toplumu üzerindeki etkileri hakkında Cumhuriyet'in çizdiği tablo, karanlık fakat umut kıvılcımları barındıran bir tablo olmuştur. Fransız halkı büyük ıstıraplar çekmiş, ancak tarihinden gelen dayanıklılığı ve medenî birikimi sayesinde içten içe direnerek fırsat kollamıştır. Tarihin akışı, çok geçmeden Fransa'nın yeniden özgürlüğe kavuşacağını göstermiştir. Cumhuriyet de 1940'tan 1944'e kadar kapsamlı haber ve analizleriyle yaşananları Türk arşivine not düşmüştür.

Çalışma, aynı zamanda Fransa'nın iç dinamiklerine dair bir portre sunmayı amaçlamıştır. Vichy yönetiminin anti-semitik politikaları, işbirlikçi bürokrasi, zorunlu çalışma sevkleri ve direnişin toplumsal tabanı, gazetenin günlük haber akışında kronolojik olarak takip edilebilmiştir. Böylece, Cumhuriyet arşivi, Fransız tarih literatüründeki pek çok olayı Türkçe birincil kaynak perspektifiyle destekleyen eşsiz bir veri deposu hâline gelmiştir.

Çalışmanın bulguları ile Cumhuriyet'in, işgal altındaki toplumların sosyo-ekonomik sıkıntılarını aktarmada da önemli bir işlev gördüğü gözlemlenmiştir. Vichy hükümetinin Almanlara ödediği astronomik işgal masrafları, sanayinin Wehrmacht'a entegre edilmesi ve iase krizlerine gazetede yer verilmiştir. Ekonomi kökenli haberler, Türk kamuoyuna savaşın yıkıcı boyutlarını somut verilerle

kavratmıştır. Gazetenin yer verdiği iâşe kuyrukları ve karaborsa haberleri dönemin Fransa'sında *yoksullaştırıcı işgal* olgusunun medya aracılığıyla belgelenmesine katkı sağlamıştır.

Abidin Daver, kaleme almış olduğu yazılarında Norveç'teki mağlubiyetten bahsetmiş ve Batı Cephesi'nde neden hareket olmadığını sorgulayan ifadelerde bulunmuştur. Müttefiklerin, Polonya'ya yardım edememesini ise Almanya'nın Polonya'nın işgalini tamamlamak üzere olduğunu ve Almanların Siegfried Hattı'na saldırmanın Müttefikler için ağır sonuçlar doğuracağı olarak yorumlamıştır. Daver, doğru bir yaklaşımla zaferin doğuda değil batıda biteceği ve bu nedenden dolayı son zaferin de burada kazanılacağını belirtmiştir. Nitekim öyle olmuştur.

İşgal altındaki Fransa'nın İngiltere için konumunu ise *Dünkü müttefik, bugünkü düşman* olarak yorumlamıştır. Bu yorum, İngiltere ve Fransa'nın içinde bulunduğu durumu kısa ve net olarak ifade etmiştir. Ayrıca Daver, Almanya'nın Batı Cephesi'nde başlatmış olduğu saldırının ilerleyen süreçte Fransa'ya doğru yön alacağını da belirtmiş, bu görüşünde de haklı çıkmıştır.

Ömer Rıza Doğrul, Fransa'nın içinde bulunduğu zorlu şartları isabetli bir şekilde analiz etmiştir. Fransa'nın kendini korumak amacıyla, kısıtlı manevra alanıyla Almanya'ya karşı cılız da olsa bir mukavemet gösterdiğini belirtmiştir. Bu ifade, daha önce de belirttiğimiz gibi Fransa'nın Almanya ile iş birliğini, gönüllü olduğu için değil kendini koruma kapsamında doğan zorunluluk çerçevesinde yapmış olduğunu göstermiştir.

Peyami Safa, özellikle Norveç Savaşı hakkında isabetli görüşler öne sürmüştür. Norveç Savaşı'nın gidişatı hakkında ileri sürdüğü ihtimaller, Safa'nın ileri görüşlülüğü ve analiz becerisini göstermiştir. Bununla birlikte *Aldanmamak* yazısında, savaşın taraflarından gelen tebliğlerin teyide muhtaç olduğunu belirtmiş özellikle Alman tebliğlerine dikkatle yaklaşılması gerektiğini Türk kamuoyu ile paylaşmıştır.

Emekli General Emir Erkilet, Cumhuriyet gazetesinde kaleme almış olduğu yazılarda Avrupa'da askerî durumu özetlemiştir. Vermiş olduğu özetlerin yanı sıra tahminlerini de ileri süren Erkilet, isabetli öngörleriyle savaşın nereye evrileceği hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir.

Nadir Nadi, yapmış olduğu değerli analizleriyle Fransa için umutlu olan yazarlardan biri olmuştur. Nadi, Fransa'nın yenilmiş olduğunu kabullenmiş ama

yeniden ayağa kalkabileceği umudunu da taşımaya devam etmiştir. Fransa'yı tedavi gören bir devlet olarak belirten Nadi, Fransa'ya gerçekleştirilen Normandiya Çıkarması ile Müttefiklerin ilerleyişi hakkında da analizini paylaşmıştır. Yapmış olduğu analizde Almanya'nın Müttefikleri Avrupa'dan atarak kesin bir zafer ya da iyi bir barış fırsatı yakaladığını kaydetmiştir.

Yunus Nadi, Fransa'nın iç siyasetine değindiği yazılar kaleme almıştır. Bu yazılarda Fransa'nın Almanya'ya güvenerek yürüttüğü siyasetin iflas ettiğini belirtmiştir. Bunun yanında İngiltere ve ABD arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda İngiltere'nin izlemiş olduğu politikanın Fransızları zorla kendine düşman yapacağı değerlendirmesinde bulunmuştur.

Muharrem Feyzi Togay, savaşın başından itibaren kaleme almış olduğu yazılarla, savaşın gidişatı hakkındaki analiz ve yorumlarını kamuoyu ile paylaşmıştır. Togay, yazılarında Balkanlar, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'da yaşanan çatışmalara yer vermiştir. Bunun yanı sıra Fransa'da yaşanan siyasi istikrarsızlık ve hükümet krizlerine dair yorumlarını da okuyucusu ile paylaşmıştır. Batı Cephesi'nde yaşanan yenilgi sonrasında, gerek İngiltere'nin gerekse Fransa'nın tarihin hiçbir döneminde bu kadar büyük bir tehlike ve buhran içine düşmediğini aktarmıştır. Bu sebeple yaşanan süreçten tarihi günler olarak bahsetmiştir. Ayrıca, Alman taarruzu sonrasında gelen Müttefik yenilgisinin ardından bütün yükün Fransa'nın omuzlarına bindiğini de belirtmiştir.

Cumhuriyet'in haber dilinin 1939-1945 yılları arasında evrim geçirdiği yapılan gözlemler arasında yerini almıştır. 1939'da hükümet düşüncesinin de etkisiyle yazı dilinde tarafsızlık gözlemlenmiştir. Haber dili muharip devletler arasında bir denge gözetirken bu denge, 1940 ve 1941 yıllarında Almanya'nın bütün cephelerde ilerlemesiyle birlikte Almanya lehine bozulmuştur. Ancak ilerleyen süreçte Almanya'nın Stalingrad'da yaşadığı bozgun sonrası haber dilinin Müttefikler lehine döndüğü gözlemlenmiştir. Türkiye'nin tarafsızlık politikası Cumhuriyet'in yayın politikasında etkili olmuştur.

İleride yapılacak araştırmalar, Türk basınının diğer değerli yayın organlarını ve arşivlerini kullanarak daha ayrıntılı bir perspektif sunabilir. Araştırma tek gazete odağında yürütüldüğü için Türk basınındaki çoğulculuğu bütünüyle yansıtmamıştır.

Gelecekteki araştırmalar, Akşam, Ulus ve Tan gibi gazetelerin karşılaştırmalı analiziyle bu boşluğu dolduracaktır.

KAYNAKÇA

A- Arşivler

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi.

B- Süreli Yayınlar

Cumhuriyet (1939-1944).

C- Kitaplar ve Makaleler

AKŞİN, Sina, Kısa 20. Yüzyıl Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2021.

ANCHIERI, Ettore – ÜÇÖK, Coşkun, “II. Dünya Savaşı’nın Sebepleri: Avrupa Büyük Devletleri ve Hitler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, 1959, s. 46-57.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Kronik, 33. Baskı, İstanbul 2024.

AYDIN, Salim, “İkinci Dünya Savaşı’nda Kıyı ve İç Hat Savunması: Çakmak Hattı (Büyükçekmece-Çatalca) Koruganları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 16, S. 34, 2020, s. 383-451.

BEKCAN, Umut, “Sovyetler Birliği’nin Savaş Öncesi Döneme Bakışı (1933-1939): Nazilerin Avrupa’yı İşgalinin Sorumlusu Kim”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 13, S. 50, 2016, s. 101-118.

BENHÜR, Çağatay – AKÇAKAYA, Mahir Selim, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Konya’da Alınan Askerî Önlemler”, *Akademik Bakış*, C. 5, S. 9, 2011, s. 171-187.

BENHÜR, Çağatay – AYDIN, Okan, “İkinci Dünya Savaşı’nda Polonya’nın İşgalinin Türk Basınına Yansımaları”, *Tarihin Peşinde*, S. 26, 2021, s. 56-79.

BOOTH, Owen– WALTON, John, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023.

BULUT, Mehmet, “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş”, *Bilig*, S. 26, 2000, s. 77-101.

CAPLAN, Jane, *Hitler Almanyası 1933-1945*, İnkılap Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul 2022.

ÇAKI, Caner – AVCI, Özkan, “İkinci Dünya Savaşı’nda Fransa’da Antisemitist Medya: Je Suis Partout Gazetesi Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 9, S. 1, 2022, s. 337-360.

ÇAKI, Caner – GAZİ, Mehmet Ali – ÇAKI, Gül – ALMAZ, Fulya, “Goebbels Liderliğinde Nazi Almanyası’nda Propaganda Sineması”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 4, Eskişehir 2019, s. 149-164.

ÇAKI, Caner – GÜLADA, Mehmet Ozan, “Vichy Fransası’nda İşgal Propagandası”, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C. 7, S. 1, 2018, s. 53-80.

ÇETİNKAYA, Gürdal, “İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Nazilerin İktidara Gelişi ve Türk-Alman İlişkileri”, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, C. 1, S. 1, 2019, s. 87-97.

ÇETİNKAYA, Selma – AKGÜN, Ayşegül, “Nazi Antisemitizminde Dönüm Noktası: Kristal Gece ve Basına Yansımaları”, *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 5, 2023, s. 121-160.

ÇINAR, Burak, “İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın İki Cepheli Savaş Sorunu”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 10, S. 20, 2014, s. 149-198.

ÇINAR, Burak, “Operation Weserübung Nord: German Invasion of Norway, 1940”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 2, 2022, s. 670-713.

ÇİFTÇİ, Fikret, “II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’de Vichy Fransası ve Hür Fransa Mücadelesi”, *Esar Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2022, s. 16-44.

DARI, Abdülhakim Bahadır, “Weimar Cumhuriyeti Seçim Kampanyalarında Paul Von Hindenburg’un Liderlik İmajı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 32, S. 1, 2022, s. 265-277.

DAVER, Abidin, “Garb Cephesinde Neden Harb Edilmiyor?”, *Cumhuriyet*, 17.09.1939, s. 3.

DAVER, Abidin, “İnanmamak”, *Cumhuriyet*, 24.04.1940, s. 3.

DAVER, Abidin, “Niçin Çekildiler?”, *Cumhuriyet*, 06.05.1940, s. 3.

DAVER, Abidin, “Alman Taarruzlarının Hedefi Ne Olabilir?”, *Cumhuriyet*, 15.05.1940, s. 3.

- DAVER, Abidin, “İttifak Ordularında Sevk ve İdare Birliği”, *Cumhuriyet*, 03.06.1940, s. 3.
- DAVER, Abidin, “Dünkü Müttefik, Bugünkü Düşman”, *Cumhuriyet*, 27.08.1944, s. 1-3.
- DEMİR, Gürkan, “Geleneksel İngiliz Dış Politikası Çerçevesinde Chamberlain ve Churchill’in Güç Dengesi Anlayışı”, *EURO Politika*, S. 13, 2022, s. 20-30.
- DEMİREL, Mehmet Remzi, “Weimar Cumhuriyeti Kültür Politikaları ve Altın Yirmili Yıllar”, *Akademik Sanat*, C. 2, S. 4, 2017, s. 30-42.
- DİRİMTEKİN, Feridun, “Belçika Ordusunun Tesliminden Sonra Hasıl Olan Vaziyet”, *Cumhuriyet*, 30.05.1940, s. 3.
- DİRİMTEKİN, Feridun, “Askeri Vaziyet”, *Cumhuriyet*, 05.06.1940, s. 4.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: Tehdid ve Mukavemet”, *Cumhuriyet*, 20.01.1941, s. 3.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: Fransayı Yeniden Tazyik”, *Cumhuriyet*, 04.02.1941, s. 3.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: Fransanın Tasarladığı Sulh”, *Cumhuriyet*, 22.08.1941, s. 3.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: 1941 Yılına Veda”, *Cumhuriyet*, 29.12.1941, s. 3.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: Harbi Kızıştıran Amiller”, *Cumhuriyet*, 16.06.1944, s. 3.
- DOĞRUL, Ömer Rıza, “Siyasi İcmal: Cherbourg’un Düşmesinden Sonra”, *Cumhuriyet*, 29.06.1944, s. 3.
- EKİNCİ, Oğuzhan, “Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi (Anschluss)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 3, 2018, s. 1603-1630.
- EKİNCİ, Oğuzhan, “Hitler Darbesi (9 Kasım 1923)”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 66, Erzurum 2021, s. 121-146.
- ERKİLET, Hüsnü Emir, “Askeri Vaziyet: Bugünün Harekâtında En Mühim Nokta”, *Cumhuriyet*, 08.11.1942, s. 1-5.
- ERKİLET, Hüsnü Emir, “Askeri Vaziyet: İstilanın İlk Safhası Muvaffak Olmuş Sayılır”, *Cumhuriyet*, 07.06.1944, s. 1-2.

- FELEK, Burhan, “Hadiseler Arasında Felek: Radyomuza Aid Temenniler”, *Cumhuriyet*, 29.08.1941, s. 3.
- GAY, Peter, *Weimar Kültürü*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2023.
- HART, Basil Liddell, *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2023.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Brüksel Düşmekle...”, *Cumhuriyet*, 19.05.1940, s. 3.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Katmerli İhanet”, *Cumhuriyet*, 02.06.1940, s. 3.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Bu da, Bir İhtimal!”, *Cumhuriyet*, 08.07.1940, s. 3.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Marı Sermadideye”, *Cumhuriyet*, 15.11.1943, s. 2.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Cherbourg Muharebeleri”, *Cumhuriyet*, 28.06.1944, s. 2.
- Hem Nalına Hem Mıhına, “Resmen Protesto Ederim”, *Cumhuriyet*, 27.08.1944, s. 2.
- HOLMES, Richard, *II. Dünya Savaşının Kısa Tarihi*, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2022.
- JENKINS, Cecil, *Kısa Fransa Tarihi*, Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2023.
- JENKINS, Simon, *Kısa Avrupa Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023.
- KALEMLİ, Hüseyin, “Türkiye Paris Başkonsolosunun Raporuna Göre İkinci Dünya Savaşı Sırasında Almanların Paris’i İşgali”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 24, 2016, s. 29-56.
- KARACA, Mustafa, “Waffen SS Propaganda Faaliyetleri”, *International European Journal of Managerial Research Dergisi*, C. 2, S. 2, 2018, s. 100-118.
- KARACA, Mustafa – DARI, Abdülhakim Bahadır – ÇAKI, Caner, “1929 Büyük Buhranı’ndan Sonra Almanya Komünist Partisi’nin Seçim Kampanyaları”, *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, C. 4, S. 2, 2021, s. 8-28.
- KEEGAN, John, *İkinci Dünya Savaşı*, Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2019.
- KERRIGAN, Michael, *Hitler: Canavarın Ardındaki Adam*, Kronik, 3 Baskı, İstanbul 2023.
- METİNTAŞ, Mustafa Yahya, “İkinci Dünya Savaşı Başlarken Türkiye’nin Dış Politikası (1939)”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 4, S. 7, 2020, s. 54-82.
- MOURE, Kenneth, “La Capitale de la Faim: Black Market Restaurants in Paris, 1940–1944”, *French Historical Studies*, C. 38, S. 2, 2015, s. 311-341.
- NADİ, Nadir, “Bir Tahliye Hadisesinin Tahlili”, *Cumhuriyet*, 04.05.1940, s. 1.

- NADİ, Nadir, “Tedavi Gören Devlet”, *Cumhuriyet*, 09.06.1940, s. 1-4.
- NADİ, Nadir, “Fransa Kendi Varlığını Kurtaracaktır”, *Cumhuriyet*, 20.06.1940, s. 1-3.
- NADİ, Nadir, “Bir Ders”, *Cumhuriyet*, 22.06.1940, s. 1-3.
- NADİ, Nadir, “Asrımızın En Mühim Bir Olayı”, *Cumhuriyet*, 07.06.1944, s. 1.
- NADİ, Nadir, “Fransada Ayaklanmalar”, *Cumhuriyet*, 12.06.1944, s. 1-3.
- NADİ, Nadir, “On Günlük İkinci Cephe”, *Cumhuriyet*, 16.06.1944, s. 1-3.
- NADİ, Yunus, “Yeni Bir Safha: Şimalde Harb”, *Cumhuriyet*, 10.04.1940, s. 1-5.
- NADİ, Yunus, “*Varan Altı, Yedi, Sekiz!...*”, *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 3.
- NADİ, Yunus, “Harb Ciddi Safhasına Girmiştir”, *Cumhuriyet*, 12.05.1940, s. 1-5.
- NADİ, Yunus, “İngiliz Programı: Harb ve Zafer!”, *Cumhuriyet*, 15.05.1940, s. 1-3.
- NADİ, Yunus, “Garb Cephesinde Çok Şey Var!”, *Cumhuriyet*, 20.05.1940, s. 1-4.
- NADİ, Yunus, “Fasıla”, *Cumhuriyet*, 11.06.1940, s. 1-5.
- NADİ, Yunus, “Fransız Muamması”, *Cumhuriyet*, 19.12.1940, s. 1-5.
- NADİ, Yunus, “Amerika-Fransa”, *Cumhuriyet*, 22.11.1941, s. 1-3.
- NADİ, Yunus, “Bir Siyasetin İflası”, *Cumhuriyet*, 29.11.1942, s. 1-3.
- NORWICH, John Julius, *Galya’dan De Gaulle’e Fransa Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2022.
- ÖNCÜ, Ali Servet, “Rethondes Mütarekesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitü Dergisi*, S. 74, Erzurum 2022, s. 417-428.
- ÖRS, Sevim, “İkinci Dünya Savaşından Sonra Bazı Anayasalara Göre Cumhurbaşkanları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 1, 1953, s. 270-304.
- ÖZAL, İlkin Başar, *Kısa II. Dünya Savaşı Tarihi*, Timaş Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2022.
- ÖZEL ÖZCAN, Merve Suna– TUTUŞ, Lütfi, “Nazi Almanyası’na Giden Süreci Yaratmak: Paris Barış Konferansı, Versailles Antlaşması ve Weimar Almanyası”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C. 14, S. 27, Kilis 2022, s. 276-291.
- ÖZEN, Çınar – AKDEVELİOĞLU, Atay, “II. Dünya Savaşı’nda Fransa’da Liderlik Mücadelesi: III. Cumhuriyet’ten Vichy Fransası’na Fransız Siyasetinde Yapısal Salınım”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 15, S. 1, Ankara 2016, s. 145-172.
- POLAT, Doğan Şafak, “Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 76, 2020, s. 1950-1967.

- PRICE, Roger, *Kısa Fransa Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2023.
- ROBERTS, Andrew, *Churchill*, Kronik, 1 Baskı, İstanbul 2025.
- SAFA, Peyami, “Hadiseler Arasında: Zaferin Anahtarı”, *Cumhuriyet*, 11.04.1940, s. 3.
- SAFA, Peyami, “Aldanmamak”, *Cumhuriyet*, 23.04.1940, s. 3.
- SAFA, Peyami, “Petain’in Bir Sözü Üstünde”, *Cumhuriyet*, 22.06.1940, s. 3.
- SAFA, Peyami, “Fransız Demokrasisine Elveda”, *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 3.
- SHIRER, William L., *Nazi İmparatorluğu: Yükseliş*, Hürriyet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1979.
- STONE, Norman, *Birinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019.
- STONE, Norman, *İkinci Dünya Savaşı*, Ketebe Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2019.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Müttefikler ve Balkanlar”, *Cumhuriyet*, 09.04.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Norveç’te Müttefikler”, *Cumhuriyet*, 22.04.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Holanda ve Belçika”, *Cumhuriyet*, 11.05.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “İngiliz ve Fransız Kabineleri”, *Cumhuriyet*, 12.05.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Holanda Teslimiyeti ve Belçikanın Mukavemeti”, *Cumhuriyet*, 16.05.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Harb ve Fransız Kabinesi”, *Cumhuriyet*, 19.05.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “Harbin Sıklet Merkezi”, *Cumhuriyet*, 30.05.1940, s. 2.
- TOGAY, Muharrem Feyzi, “İngiliz-Fransız Harbi”, *Cumhuriyet*, 05.07.1940, s. 2.
- TUNA, Akın, “Franz Von Papen’in Yargılanması Üzerine Düşünceler”, *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2023, s. 271-288.
- TURAN, Volkan – CANER, Cantürk, “Bazı Örnekleriyle Başkanlık ve Yarı Başkanlık Rejimlerinde Kararname Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 1, 2020, s. 91-110.
- TUTSAK, Aziz, “Hitler Almanyası’nın Yayılmacı Politikası ve İkinci Dünya Savaşı (1932-1945)”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 63, 2017, s. 190-208.
- ÜSTE, Ahmet Nazmi, “Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa’da Güç Dengesi ve Hitler’in Güç Dengesi Politikası”, *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, 2018, s. 68-82.
- WIEST, Andrew, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Kronik, 1. Baskı, İstanbul 2022.

YETKİN, Erdi, “Politika ile Ceza Hukuku Arasındaki Arafta Hukuka Uygunluk: Sorumsuzluk Teyitleri Üzerine Bir İnceleme”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 2, 2021, s. 1793-1857.

YILMAZ, Nihat, “Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasi Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 1, 2013, s. 81.

YÜCEL, Gökberk – DOĞAN, Fatih, “Birinci Dünya Savaşı Sonrası Avusturya Cumhuriyeti’nde Millî Kimlik İnşası (1919-1938)”, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 24, S. 2, 2024, s. 514-524.

YÜKÇÜ, Süleyman – KAYA, Ahmet, “Düşmanla İş Birliği Yapmanın Maliyet Analizi: İkinci Dünya Savaşı Fransa Örneği”, *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, C. 6, S. 2, 2023, s. 160-168.

YÜKSEL, Ufuk S., “Weimar Cumhuriyeti’nde Almanya Sosyal Demokrat Partisi – Almanya Komünist Partisi İkililiğinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin Yükselişindeki Rolü”, *Alternatif Politika*, C. 13, S. 12, 2021, s. 498-532.

D- İnternet Kaynakları

<https://www.britannica.com/place/Weimar-Republic> (Erişim tarihi: 30.04.2025).

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/financial/102929crash-slump.html> (Erişim tarihi: 02.05.2025).

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-nazi-rise-to-power> (Erişim tarihi 07.05.2025).

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/article-48> (Erişim tarihi: 08.05.2025).

https://www.bundestag.de/resource/blob/189774/7c6dd629f4aff7bf4f962a45c110b5f/elections_weimar_republic.pdf (Erişim tarihi: 08.05.2025).

<https://tarihlerle.com/de-gaullenin-18-haziran-1940-savasa-devam-konusmasi/> (Erişim tarihi: 12.05.2025).

<https://www.elysee.fr/en/charles-de-gaulle> (Erişim tarihi: 19.05.2025).

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-night-of-broken-glass> (Erişim tarihi: 19.05.2025).

[illegible]

Ek 3: *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1940, s. 1. Fransa'nın Almanya ile yapmış olduğu anlaşma neticesinde şekillenen Fransa haritası. Çizgili alan Alman işgal bölgesini gösterirken güneyde yeni kurulan Vichy Fransası'na ait bölge bulunmaktadır.

